

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA ASIJSKÝCH STUDIÍ

JAZYKOVÁ TABU A EUFEMISMY V ČÍNŠTINĚ

Linguistic Taboos and Euphemisms in the Chinese Language

MAGISTERSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí práce: Mgr. Ondřej Kučera

Studentka: Jana Suváková

OLOMOUC 2010

Podklad pro zadání diplomové práce

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla veškeré použité
prameny a literaturu.

Praha, 11. 5. 2010.

.....

Anotace

Ve všech jazycích existují výrazy, kterým se lidé vyhýbají, a to ze strachu, ohleduplnosti, zdvořilosti či jiných důvodů. Nejčastěji místo nich použijí náhradní přikrášlující či zmírňující pojmenování, totiž eufemismy.

Tato práce představuje na základě dostupné literatury jazyková tabu a eufemismy v čínštině a demonstruje jejich specifika, ve kterých se odráží čínská kultura a jazyk. Za tímto účelem je třídí, uvádí různé způsoby, pomocí kterých vznikají, a podává přehled o sémantických okruzích jejich výskytu včetně příkladů. Eufemismy z jednoho z těchto okruhů, eufemismy týkající se smrti používané ve staré Číně, u nichž jsou dobře patrné mnohé vlivy tradiční čínské kultury, se přitom zabývá podrobněji a rozděluje je podle hlavních sémantických motivů jejich vzniku a způsobu použití. Podrobněji též představuje specifický fenomén čínské kultury a historie, a to tabuizování jmen ve staré Číně. Kromě něho práce odhaluje též další specifické čínské rysy jazykových jazykových tabu a eufemismů jako např. ty související s čínským znakovým písmem a fonetikou či ty vycházející z čínské filozofie, náboženství, mytologie, literatury, symboliky, zdvořilosti, estetiky aj.

Klíčová slova: jazykové tabu, eufemismus, čínština, eufemismy smrti, bihui

Můj dík patří především panu Mgr. Ondřeji Kučerovi za cenné podněty a připomínky v průběhu zpracování této práce, dále pak mým rodičům za jejich obětavou pomoc a podporu v průběhu celého studia a nesmím zapomenout ani na své přátele a známé, bez nichž by též bylo všechno mnohem těžší.

Obsah

<i>Obsah</i>	6
<i>Ediční poznámka</i>	8
<i>Úvod</i>	9
<i>Použité zdroje a metody</i>	11
ČÁST I JAZYKOVÁ TABU A EUFEMISMY	12
1. JAZYKOVÁ TABU	12
1.1 Pojem tabu a jazykové tabu	12
1.2. Jazyková tabu a jejich původ	13
1.3. Klasifikace jazykových tabu	14
1.4. Možnosti řešení jazykových tabu	15
2. EUFEMISMY	16
2.1. Vliv jazykových tabu na slovní zásobu, eufemismy	16
2.2. Vztah jazykových tabu a eufemismů	17
2.3. Dělení eufemismů z pragmatického hlediska	17
2.4. Pohled na eufemismy z psychologického hlediska	18
2.5. Přehled typů eufemismů v čínštině podle způsobu jejich tvoření	19
2.5.1. Eufemismy utvořené na základě výslovnosti	19
2.5.2. Eufemismy utvořené pomocí grafických prostředků	22
2.5.3. Eufemismy utvořené pomocí slovní zásoby	24
2.5.4. Eufemismy utvořené pomocí gramatických prostředků	26
2.5.5. Eufemismy utvořené pomocí stylistických prostředků	28
2.5.6. Eufemismy utvořené pomocí prostředků lidové literatury	31
2.6. Vývojové tendence eufemismů	32
2.7. Regionální charakter eufemismů	32
ČÁST II SÉMANTICKÉ OKRUHY JAZYKOVÝCH TABU A EUFEMISMŮ	35
3. TABU VŮČI VÁŽENÉMU	35
3.1. Tabuizování jmen ve staré Číně - 避讳 bìhuì	35
3.1.1. Přehled typů bìhuì	36
3.1.2. Přehled příčin tabuizování	40

3.1.3. Způsoby řešení bìhuì pomocí znaků.....	41
3.1.4. Vliv historického tabuizování jmen na čínské písmo.....	43
3.1.5. Tabuizování jmen dnes.....	44
3.2. Náboženství	45
4. TABU PRAMENÍČÍ ZE STRACHU.....	46
4.1. Smrt.....	46
4.1.1 Přehled historických eufemismů pro úmrtí podle jejich sémantické motivovanosti.....	46
4.1.1.2.. Výrazy se speciálním použitím.....	68
4.1.2. Eufemismy pro úmrtí používané v současnosti.....	74
4.1.2. Eufemismy pro skutečnosti se smrtí související.....	74
4.2. Stáří.....	78
4.3. Číslovky.....	78
4.4. Onemocnění.....	79
4.5. Těhotenství.....	80
4.6. Novoroční tabu.....	81
4.7. Bohatství.....	82
4.8. Zvířecí tabu.....	82
4.9. Rostlinná tabu.....	83
4.10. Profesní tabu.....	84
5. ŠTÍTÍVÁ TABU.....	85
5.1. Vyměšování.....	86
5.2. Menstruace.....	88
5.3. Sexualita	89
5.4. Prostituce.....	91
5.5. Nemanželský poměr.....	93
5.6. Rozvod a život bez partnera.....	93
5.7. Fyzické a duševní nedostatky.....	94
5.8. Marketing.....	95
5.9. Povolání.....	96
5.10. Zločin.....	97
5.11. Ekonomické a politické eufemismy.....	97
5.12. Ostatní.....	98
<i>Závěr</i>	99
<i>Abstract</i>	101
<i>Seznam použité literatury</i>	102

Ediční poznámka

Pro čtenáře neznalé čínštiny přikládáme vždy překlad dotyčného slova psaný kurzívou, o kterém se domníváme, že je v dané souvislosti nejpříhodnější. Pokud je překladů slov či spojení připadajících v úvahu více, jsou odděleny čárkou. V případech, které umožňují více překladů slova, a netroufáme si zhodnotit, který by byl ten nejvhodnější, uvádíme pouze překlady jeho jednotlivých částí, nejčastěji pouze znaků, někdy už celých slov, oddělené středníkem. Pokud to považujeme za nutné, doplňujeme do závorky ještě dodatečné vysvětlení. Upozorňujeme však, že čínské znaky mají mnohdy nespočet různých významů, jejichž kompletní uvedení by bylo vyčerpávající a zbytečné, v případě zájmu necht' si čtenář vyhledá příslušný znak ve slovníku. Významy znaků jsou vybírané a řazené podle relevance, protože však čerpáme z čínských pramenů, upozorňujeme, že jedná se pouze o naše subjektivní chápání významu znaku v daném výrazu. V případě, že se jedná o jména, překlad a většinou ani tóny neuvádíme, neboť to nepovažujeme za důležité. Přepis jmen stojí vždy před znaky, na rozdíl od přepisu ostatních slov. Pouze, když je důležité znát i význam jména, stojí význam a přepis za znaky stejně jako u ostatních slov, která nejsou jmény.

Při přepisu znaků ve slovech je použito mezinárodní transkripce pinyin, k přepisu je použit font písma Courier New. Při přepisu znaků ve jménech tento font písma však většinou nepoužíváme, s výjimkou případu, kdy jsou znaky ve jméně důležité, v tom případě je i překládáme.

Čínské zdroje jsme v textu citovali pomocí přepisu do transkripce pinyin a abychom zjednodušili identifikaci použitých zdrojů, uvádíme u nich z důvodu výskytu několika shodných příjmení též křestní jména těchto autorů.

Úvod

„Na počátku všeho bylo slovo,“ praví se v Bibli (Jan 1, 1). Řeč hraje v lidské společnosti zásadní roli, člověk jejím prostřednictvím poznává okolní svět, třídí si a definuje své dojmy a prožitky, myslí v pojmech. Nejdůležitější je však její úloha při komunikaci. Ta je záležitostí společenskou a podléhá tedy určitým pravidlům a normám, je společností ovlivňována a zároveň ji též ovlivňuje. Existují proto témata, věci a jevy, o kterých se, z pověřivosti či ze společenských důvodů prostě nemluví, které někdy nelze ani vyslovit. V návaznosti na tabu jako označení pro něco nedotknutelného, zapovězeného je označujeme jako jazyková tabu, něco nevyslovitelného. V této souvislosti by se dalo citovat známé přísloví: „Mluvíti stříbro, mlčeti zlato“. Nebo možná spíše: „Mluvíti stříbro, mlčeti nebo říci to jinak, uhlazeněji, tedy pomocí eufemismů, zlato“.

Jazyková tabu a jeden z nejčastějších způsobů jejich řešení, tj. eufemismy, nalezneme v každém jazyce. Tato práce se bude zabývat jazykovými tabu a eufemismy v čínštině. Asijské národy obecně jsou pověstné svou zdvořilostí, přinejmenším při formálních příležitostech. Číňané mnohdy používají klasická a poetická vyjádření, obzvláště v psaném projevu. Vybrané vyjadřování a styl zde vždy patřily k ctnostem a přednostem, na základě esejů byly získávány úřednické hodnosti, při čemž nejen obsah těchto esejů, ale také použitý styl hrál svou důležitou roli. Zároveň patří Číňané k národům, které v poměrně velké míře zachovávají své tradice. S nimi se pojí neobyčejně rozvinutá symbolika, ale také pověřivost. My jsme si dali za cíl zjistit, jak se toto všechno a možnosti tak jedinečného jazyka, jakým je čínština, v eufemismech odráží. Na základě toho, co jsme nastudovali o tabu v jiných jazycích, co víme o čínské kultuře a základě naší dosavadní jazykové praxe v čínštině jsme očekávali, že v čínských eufemismech odhalíme jako specifické hlavně vlivy tradiční čínské mytologie, taoismu, buddhismu, literatury, symboliky apod. a též vlivy související se stavbou a charakterem čínštiny, především s možnostmi znakového písma a vysokou mírou homofonie.

K demonstraci jazykových specifík nám poslouží především různé způsoby utváření jazykových tabu a eufemismů, k demonstraci kulturních specifík potom sémantické okruhy jazykových tabu, především historické eufemismy pro smrt, kterými jsme se, neboť lze na nich mnohé z těchto specifík poměrně dobře demonstrovat, zabývali blíže. Pro seznámení se s jevem jazykových tabu a eufemismů a odhalením jejich specifických typů v čínštině zařadíme do práce též jejich představení a typy. Obsáhleji pojednáme o tabuizování jmen ve staré Číně,

neboť se jedná o specifický kulturní a historický fenomén. Své postřehy a závěry budeme uvádět u příslušných kapitol v průběhu celé práce, na jejím konci pak výsledky shrneme.

Naším cílem přitom není, jak se o to mnoho prací vznikajících na čínské akademické půdě snaží s angličtinou, porovnat tyto jazykové jevy v češtině a čínštině. I když o jistou formu srovnání se přeci jen jedná, neboť s tím, co označujeme za specificky čínské (přísně vzato jedná se často o obecně asijská specifika), se v češtině většinou nesetkáme. K důkladnému srovnání nám však chybí dostatečně nosná práce na téma eufemismů v češtině, o kterou bychom se mohli při porovnávání opírat. Rovněž není naším cílem zjistit, v jaké míře jsou jazyková tabu dnes v Číně dodržována. Doufáme však, že bude tato práce moci posloužit jako inspirace a základ pro případná další zkoumání.

Co se týče členění práce, lze ji rozdělit na dvě hlavní části. V první části vysvětlíme, co to jazyková tabu a eufemismy jsou, jak se dají rozdělit a jaký mezi nimi existuje vztah. Dále pak eufemismy klasifikujeme a uvedeme přehled možných způsobů jejich tvoření. Nebudeme se zabývat teorií tabu obecně a z teorie jazykových tabu vybereme také pouze informace, které považujeme za důležité pro pochopení tématu, neboť příliš se zabývat touto teorií se nám jeví jako zbytečné, podrobně o ní pojednávají už jiní autoři.¹

Ve druhé části naší práce uvedeme sémantické okruhy, kde se jazyková tabu a eufemismy uplatňují či uplatňovaly, a ke každé doplníme příklady. Podrobněji se přitom budeme zabývat historickým tabuizováním jmen a eufemismy používanými v historii pro skutečnosti spojené s úmrtím, které zařadíme do skupin podle hlavních sémantických motivů vzniku a použití.

¹ K teorii tabu a jazykových tabu např.:

JENÍK, Tomáš. *Jazyková tabu*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003, nepublikovaná magisterská diplomová práce. 104 s.

BALLE, Christel. *Tabus in der Sprache*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 1990. 204 s. ISBN 3631419686.

[WAN Jianzhong] 万建中. *禁忌与中国文化*. 北京: 人民出版社, 2001. 536 s. ISBN: 7010032815.

Použité zdroje a metody

Protože se nám nepodařilo sehnat knihu, která by zabývala přímo pouze tímto tématem, vycházeli jsme při psaní z knih, které s tématem alespoň souvisejí, tzn. především z knih o čínských tabu a tradicích. Podobné publikace jazykovým tabu většinou jednu kapitolu věnují, další informace lze dohledat v jiných oddílech věnovaných jiným tabu, řazeným podle témat. Pokusili jsme se též sesbírat dostatečný materiál v podobě článků z čínských elektronických databází, které se přímo na jazyková tabu a eufemismy zaměřují. Takových článků jsme prostudovali nespočet, bohužel se však v naprosté většině zaměřují na srovnání čínštiny s angličtinou nebo, ještě hůře, jen na angličtinu. Těch, jež pojednávají podrobněji o jazykových tabu a eufemismech v čínštině, je pouze velmi malá část a často se zabývají spíše teorií, která nebyla hlavním předmětem našeho zájmu. Pro oblast sexu jsme použili také literaturu zabývající se historií sexuální kultury v Číně.

Co se týče uvedených eufemismů, jedná se o příklady citované v těchto pracích nebo nalezené ve slovnících.

Při překladu jsme vycházeli ze slovníku Doc., PhDr. Jaromíra Vochaly, CSc., který však poskytuje pouze velice omezenou slovní zásobu, často jsme proto museli použít též slovník současné čínštiny 现代汉语词典, elektronický slovník Wenlin, čínsko-německý slovník 汉德大词典 a internetové slovníky 汉语字典, 汉语词典 a 成语词典 na adrese <http://www.zdic.net/>. Pro vyhledání příkladů a jako pomůcka pro rozdělení eufemismů pro smrt na základě jejich sémantické motivace nám posloužil slovník skromných, uctivých výrazů a eufemismů 谦辞敬辞婉词词典. Pro lepší pochopení, upřesnění a ujištění se o správnosti a interpretaci výrazů ze všech oblastí a jejich používání jsme si občas pomáhali též vysvětleními na čínském internetu, především na diskuzních fórech typu 百度知道 (<http://zhidao.baidu.com/>).

ČÁST I JAZYKOVÁ TABU A EUFEMISMY

V této části pojednáme o teorii jazykových tabu a eufemismů, především o jejich podstatě, původu, klasifikaci a možných způsobech utváření

1. JAZYKOVÁ TABU

1.1. Pojem tabu a jazykové tabu

Výraz „jazykové tabu“ se začal používat v návaznosti na slovo „tabu“, které označuje něco zakázaného, zapovězeného. Výraz „tabu“ (angl. „taboo“, něm „das Tabu“, franc. „le tabou“) pochází ze slova „tabu“ z tonžštiny (jazyka Tongan), patřící mezi polynéské jazyky. Do Evropy ho „přivezl“ anglický mořeplavec James Cook, který si na své třetí cestě kolem světa roku 1777 povšiml na souostroví Tonga jevu tabuizování, tj. že některé předměty mohli používat pouze ti nejvyšší jako duchovní a vládci nebo že určité předměty měly speciální použití a nesměly se používat k běžným účelům apod. (LIU Qingbo, 2003). Tito vyvolení jedinci a předměty disponují totiž zvláštní magickou silou (označovanou jako „mana“) a proto jsou nebezpeční a nedotknutelní, tedy tabu. (WAN Jianzhong, 2001).

V čínštině se s fonetickou výpůjčkou 塔布 *tǎbù* setkáme však pouze zřídka, pro slovo „tabu“ se nejčastěji používá výraz 禁忌 *jìnjì*.

Toto slovo se v čínštině objevuje nejpozději za Hanů. Znak 禁 *jìn* *zakázat* se vztahuje na nějaká omezení, která přicházejí zvnějšku, tj. od bohů, panovníků apod., 忌 *jì* *vystříhat se, být (pro někoho) tabu* se naproti tomu používá pro omezení pramenící z nitra člověka. Pokud se tyto dva znaky použijí společně, vystihují tedy v zásadě význam anglického „taboo“ (HUANG Tao, 2005). Mezi lidmi se nejčastěji používá výraz 忌讳 *jìhuì* *vystříhat se, být (pro někoho) tabu; tabuizovat, tabu* (WAN Jianzhong, 2001). Pro jazykové tabu se potom používá výraz 语言禁忌 *yǔyán jìnjì* (语言 *yǔyán* *jazyk*), 言语禁忌 *yányǔ jìnjì* *mluvit; tabu* nebo 语讳 *yǔhuì* *jazyk, řeč; tabuizovat, tabu*.²

² V angličtině se pro význam „jazykové tabu“ používají výrazy „linguistic taboo“ nebo „language taboo“ či „verbal taboo“, v češtině jsme se setkali pouze s pojmem „jazykové tabu.“

Tabuizovaný výraz se pak označuje především jako 禁忌语 jìnjìyǔ, 忌讳语 jìhuìyǔ, 避讳语 bìhuìyǔ (避 bì *vyhýbat se*), 禁忌词 jìnjìcí, 忌讳词 jìhuìcí či 避讳词 bìhuìcí (词 cí *slovo, termín*). Pro jednotlivé tabuizované znaky lze potom použít výrazy 禁忌字 jìnjìzì, 忌讳字 jìhuìzì či 避讳字 bìhuìzì (字 zì *znak*). Podle konkrétního případu lze přidat k vždy podobnému základu též jiné znaky, jako např. 名 míng *jméno* nebo 话 huà *řeč, mluva*. V souvislosti s tabuizováním jména císaře, předků apod. se nejčastěji mluví o 避讳 bìhuì (paralelně se však občas používá i pro jiná tabu), případně 名讳 mínghuì *tabu jména*.

1.2. Jazyková tabu a jejich původ

Pokud máme hovořit o jazykových tabu, je třeba nejdříve si je rozdělit do dvou skupin, a to na tabu archaická a tabu společenská, jak je obvykle dělí západní lingvistika.³ Tabu archaická označují tabu v užším smyslu, jejich původ lze spatřovat v předvědeckých představách o světě, v pověřivosti, v náboženství. Lidstvo je zná od nepaměti. Jsou spjaty s magií slova, lidé např. věří, že vyslovením tabuizovaného slova něco přivolají. Známé úsloví „My o vlku, a vlk za dveřmi“ je toho důkazem. Lidé se neodvažují jmenovat např. nějaké zvíře, nemoc či smrt z obavy, že tím danou skutečnost přivolají. Názorným příkladem prastaré víry v magii slova jsou též pověsti a pohádky, zde často jen jedno slovo ruší kletby, otevírá jeskyně apod. Někdy představují tabu též samotná osobní jména, lidé věří, že vyslovením něčího jména nad ním získáme moc. Mnohdy jsou tabuizovaná jména zemřelých, neboť se věří, že by jejich pronesením byl mrtvý rušen a bylo to projevem neúcty k němu nebo by byl naopak přivolán jeho zlý duch. A tabuizované byly a jsou též osoby a předměty spjaté s náboženstvím, jako např. šamani. Rovněž věci, související s obávanými skutečnostmi, jako kupř. rakev či pohřební roucho, jsou tabuizované a často pro ně existují eufemistická pojmenování.

Původ společenských tabu lze naproti tomu spatřovat především v nezbytné snaze o harmonické soužití mezi lidmi. Určitým slovům a tématům se vyhýbáme, protože se nechceme někoho dotknout, ranit ho nebo nám je zkrátka jen trapné o nich hovořit, neboť se příliš dotýkají osobní sféry člověka, především jeho fyzické stránky, např. vyměšování či

³ Např. (BALLE, 1990)

sexuality. Užitím eufemismu jako vybranějšího výrazu může člověk též mnohdy udělat lepší dojem, protože mluvit kultivovaně, k čemuž eufemismy přispívají, je nedílnou součástí slušného vychování. Někdy se eufemismu použije záměrně pro zkrášlení skutečnosti např. též z marketingových důvodů.

1.3. Klasifikace jazykových tabu

Vedle klasického rozčlenění na archaická a společenská tabu existují ještě další dělení jazykových tabu, která si jsou víceméně podobná. Níže uvádíme klasifikaci podle Huang Taa⁴ včetně terminologie a doplňujeme ji o nenávistná tabu, která uvádí ve svém pojednání o jazykových tabu ve staré Číně Bian Renhai (BIAN Renhai, 2003).

1) Tabu vůči váženému 敬重避讳 jìngzhòng bìhuì

- tabuizování jmen panovníků, bohů, předků, starších a vážených a příslušných homofon nebo podobných znaků. Existovala především ve staré Číně, byla dána společenským kodexem a pramenila z úcty a strachu. „*O tabu vůči váženému mluvíme, když lidé nevyslovují jména totemů, bohů a duchů, předků a starších vážených a uctívaných osob ani věci s nimi souvisejících, nýbrž používají eufemismů, což se postupně stalo tradicí a pravidlem slušnosti.*” (HUANG Tao, 2005)

Z tohoto důvodu je lze označit také jako nebo 称谓避讳 chēngwèibìhuì *tabu nazývání*, běžně se o nich hovoří zkráceně jako 避讳 bìhuì.

Protože jsou 避讳 bìhuì důležitou a specifickou součástí čínské kultury, rozhodli jsme se o nich v práci pojednat podrobněji (viz kap. 3.1).

2. Nenávistná tabu 憎讳 zēnghuì

- jejich původ staví na nenávisti někoho k někomu či něčemu, setkáme se s nimi rovněž ve staré Číně. Např. protože tchangský císař Suzong 肃宗 neměl v lásce An Lushana 安禄山, nechal změnit jméno prefektury 安定 Anding na 保定 Baoding a 安化 Anhua na 顺化 Shunhua. S tímto druhem tabu se lze v literatuře setkat jen okrajově.

⁴ (HUANG Tao, 2005)

3) Tabu pramenící ze strachu 畏惧避讳 wèijù bìhuì

Tato tabu mají svůj původ představě o magické síle slov, člověk se bojí že pokud vysloví něco nešťastného nebo nebezpečného jako smrt, název nemoci či obávaného zvířete, bude tím postižen. Když už o nějaké takové věci musí mluvit, použije raději eufemismu. V pojetí západní lingvistiky by odpovídaly archaickým tabu.

Jedním takovým velikým tabu je smrt. Smrti se všichni obávají, proto se slovům s ní související snaží ve své řeči vyhnout a používají eufemismy jako např. 长眠 chángmián *dlouhý spánek*, 告别人世 gàobié rénshì *rozloučit se se světem*, 走了 zǒu *odejít a další*. Eufemismů pro smrt zná čínština nespočet a bude o nich pojednáno obsáhleji později v přehledu sémantických okruhů jazykových tabu. Kromě smrti patří k tomuto typu tabu např. též onemocnění a další, např. tabu z okruhu profesních tabu, novoroční tabu aj.

4) Štítivá tabu 嫌恶避讳 xiánwù bìhuì

Mezi tato tabu patří tabu související s nečistými věcmi jako vyměšováním, dále pak se sexualitou a též tabu týkající se tělesných a duševních nedostatků. V pojetí západní lingvistiky by odpovídaly společenským tabu.

1.4. Možnosti řešení jazykových tabu

Existuje mnoho způsobů, jak se jazykovému tabu vyhnout. Tyto způsoby patří do oblasti tzv. „noa“. Toto slovo pochází též z polynéských jazyků a označuje něco, co je naopak dovolené, noa je tedy opak tabu (FREUD, 1999).

Nejjednodušším způsobem, jak se jazykovému tabu vyhnout, je mlčení, někdy také označované jako „nulový eufemismus“ (např. BALLE, 1990), proto ho dále řadíme pod eufemismy i my. Nejčastějším způsobem je však použití eufemismů, tabuových náhražek, které mají původní význam slova překrýt či popisovaný jev v očích posluchače pozvednout. Vedle eufemismů existuje i však další možnost, jak se s jazykovými tabu vypořádat, a to použití dysfemismu, tedy výrazu přesně opačného charakteru, a to pejorativního a vulgárního, často slangového. Další možností je použití ironie, kterou někteří autoři řadí též mezi eufemismy (např. ZHANG Tingxing, 2000).

2. EUFEMISMY

2.1. Vliv jazykových tabu na slovní zásobu, eufemismy

„Jazyková tabu ovlivňují slovní zásobu daného jazyka pozitivně i negativně, na jednu stranu sice způsobují, že se některá slova přestávají používat a z jazyka mizí, na druhou stranu je však díky nim jazyk obohacován o nové výrazy, totiž eufemismy.“ (BALLE, 1990)

Eufemismy jsou zjemňující náhrady pro výrazy, které se bojíme nebo nechceme vyslovit, jsou tedy jedním z řešení jazykových tabu. Uplatňují se ve všech tematických oblastech jazykových tabu, a to jak archaických, tak společenských.

„Eufemismy vytvářejí psychologický odstup mezi signifié (označovaným) a signifiant (označujícím) jazykového znaku, nahrazují, snaží se překrýt a oslabit tabu, přímost a vulgaritu.“ (ZHANG Xiaoyan, 2006)

Nejprve pár slov k původu mezinárodního slova „eufemismus“ (angl. „euphemism“) Slovo „eufemismus“ vzniklo spojením řecké předpony „eu-“ (ευ), *dobry* a kořene „pheme“ (φήμη) *mluvit*, znamená tedy „mluvit tak, aby to znělo hezky.“ „*Jeho charakteristickým znakem je použití poměrně abstraktní a vágní ideje nebo metafory, triku, pozitivního významu proto, aby se slovo mluvčímu lépe vyslovovalo a posluchač je lépe přijal.*“ (LU Hui, 2001)

V čínštině se eufemismus řekne zcela jinak než v západních jazycích, jelikož čínština fonetickou podobu cizích slov většinou nepřijímá a místo toho kalkuje nebo vytváří neologismy. V tomto případě došlo pouze k částečnému doslovnému překladu cizího slova. Ve významu eufemismus se v čínštině používají pojmy 委婉语 wěiwǎnyǔ *taktní, libozvučný jazyk, řeč* (委 wěi samotné znamená *klikatý, nepřímý*; 婉 wǎn potom *taktní, jemný, sličný*), 婉词 wǎncí *taktní, jemné slovo*, 婉辞 wǎncí *taktní, jemný způsob vyjádření, výraz*, 婉言 wǎnyán *taktní slovo* nebo 婉称 wǎnchēng *taktně nazývat* apod. Při psaní této práce jsme se u jednoho autora setkali rovněž s výrazem 讳称 huìchēng *tabuizovat, tabuizované jméno; nazývat*, ve kterém lze jasně vidět spojitost mezi jazykovými tabu a eufemismy, eufemismy jsou názvy pro tabuizované skutečnosti.

Forem tvorby eufemismů existuje celá řada, mezi nejpoužívanější patří použití

různých obrazných či vágních pojmenování, výpůjček či různých forem deformace a zkracování.

2.2. Vztah jazykových tabu a eufemismů

Eufemismy vznikly často jako řešení jazykových tabu, ne však vždy, mezi jazykovými tabu a eufemismy neexistuje přímá úměra. Mnohdy neznámá použití původního výrazu namísto eufemismu přímo porušení tabu, použití eufemismu je však vhodnější, slušnější, libozvučnější. Zároveň též neexistují eufemismy pro všechna jazyková tabu, např. neexistuje eufemismus pro otázky, které se v západní kultuře běžně nekladou, protože to není slušné a byly by chápány jako zásah do soukromí dotazované osoby, jako např. otázky týkající se věku či příjmu (WANG Guifang, 2007).

Mnohdy přitom existuje pro jedno jazykové tabu eufemismů více, může jich být několik až stovky, s některými se ovšem setkáme pouze v určitých regionech. Např. pro slovo 死 *sǐ* „zemřít“ jich v čínštině existuje neobyčejně mnoho, a to několik set.

Podobně může existovat více jazykových tabu pro jeden eufemismus a to v případě, kdy je ten samý eufemismus používán pro mnoho jazykových tabu, např. v případě eufemismů 那个东西 *nà ge dōngxi tamta věc*, 那边 *nà biān tam*, které mohou vyjadřovat prakticky cokoli a jejichž pravý význam lze odvodit až z kontextu.

2.3. Dělení eufemismů z pragmatického hlediska

Lu Xingchen (LU Xingchen, 2007) dělí ve svém pragmatickém rozboru eufemismů z pohledu slušnosti eufemismy na eufemismy tradiční, tj. eufemismy, které vznikly jako reakce na jazykové tabu, ty nazývá eufemismy negativní a na eufemismy stylistické, které jsou definovány tím, že vznikly proto, aby se mluvčí vyhnul konfliktu a uspokojil obě komunikující strany, tzv. pozitivní eufemismy. Z našeho pohledu to odpovídá běžnému rozdělení jazykových tabu v západní lingvistice na archaická a společenská. Eufemismy, které vznikly jako reakce na jazyková tabu archaická, bychom označili jako eufemismy negativní, eufemismy, které vznikly jako reakce na tabu společenská, potom jako eufemismy pozitivní.

2.4. Pohled na eufemismy z psychologického hlediska

Eufemismy používají lidé z různých popudů, především ze strachu, ze studu, kvůli snaze o estetické vyjádření či na základě společenských zvyklostí.

a) Strach

Strach dal vzniknout archaickým tabu, v dávných dobách si lidé kvůli nevědomosti spojovali vyslovení slova s jevem či věcí, kterou označuje, např. s chorobou či katastrofou, báli se též vyslovovat jména duchů a bohů či totemických zvířat, a proto se určitým slovům vyhýbali, a v mnohých případech je tomu tak dodnes (např. číslovka čtyři, viz kap. 4.3.)

b) Stud

O něčem se lidé stydí hovořit, jsou slova, která se před jinými lidmi nevyslovují. Jedná se především o výrazy pojící se s lidskou sexualitou a nemocemi, a to takovými, které jsou společensky nepřijatelné, např. pohlavní (o ostatních nemocích se jinak nemluví obvykle spíše ze strachu).

c) Estetické hledisko

Snaha o estetické vyjádření je člověku přirozená. Vkus se přitom v různých kulturách, regionech a i u různých jedinců liší. Jazyková tabu jsou velice často vnímána jako neestetická, neliboznějící, a bývají proto nahrazeny eufemistickým výrazem.

d) Společenské zvyklosti

V komunikaci s ostatními se člověk řídí společenskými normami, o čem je zvykem nemluvit, o tom také přirozeně nemluví. Musí respektovat partnera a přizpůsobit mu způsob a prostředky svého projevu.

Přitom většinou platí, že čím čím déle se komunikující znají a čím jsou si bližší, tím méně častěji společenské eufemismy používají. Frekvence používání společenských eufemismů souvisí též s povahou každého jedince, často také s jeho sociálním statutem a vzděláním (HE Yun, 2002).

2.5. Přehled typů eufemismů v čínštině podle způsobu jejich tvoření

Eufemismy lze v čínštině vytvořit mnoha rozmanitými způsoby, které se mnohdy liší od způsobů tvorby eufemismů v češtině či jiných indoevropských jazycích, a to už např. jen z toho důvodu, že indoevropské jazyky nepoužívají znakové písmo.

V následující přehledu strukturních typů eufemismů vycházíme z přehledu Zhang Tingxinga (ZHANG Tingxing, 2000), který se nám zdá být pro eufemismy v čínštině nejvhodnější. I přesto jsme ho však mnohdy považovali za nutné upravit či doplnit. Rovněž chceme upozornit, že vzájemné způsoby se často prolínají, eufemismy mohou patřit do více kategorií, např. eufemismus utvořený spojením několika slov může být též obrazným pojmenováním apod.

2.5.1 Eufemismy utvořené na základě výslovnosti

U těchto eufemismů, stejně jako u příčiny vzniku jazykových tabu, kvůli kterým byly utvořeny, se projevuje především jeden z charakteristických rysů čínštiny, kterým je veliká míra homofonie a vůbec značná podobnost výslovnosti různých znaků (např. u eufemismů tvořených pomocí číslic).

a) tím, že se vyhneme tabuizované slabice

Příkladem pro takovou tabuizovanou slabiku je slabika lí ve slově *hruška* 梨 lí, která se vyslovuje stejně jako 离 lí *odejít*, jež v sobě nese negativní náboj, nahradíme ji tedy slovem 圓果 yuánguǒ *kulatý plod*.⁵

Dalším jazykovým tabu, pro které existuje takto utvořený eufemismus, je slovo 傘 sǎn *deštník*. Protože zní stejně jako 散 sǎn *rozejít se, rozpustit*, což bývá také často vnímáno jako výraz s negativním významem, bývá někdy nahrazováno slovem 豎立 shùlì *vzpřímený; bambus nebo stéblo kuželovitého tvaru s širokým okrajem, stát* nebo 撐子 chēngzi *opora* či 撐花 chēnghuā *podpírat; květina*.

Výraz 失火 shīhuǒ *vzplanout, začít hořet se zase* nahrazuje výrazem 走水 zǒushuǐ

⁵ (Kulatý tvar může být u hrušky pro Evropana matoucí, v Číně pod pojmem hruška však rozumíme hrušku, která je zde prodávána pod názvem nashi, jež je o mnoho kulatější než většina zdejších hrušek.)

zōushuī *odejít; voda*.

Na severu Číny je tabuizovaná slabika *bi*, protože se vyskytuje ve slově 屌 *bī* *vagina (vulg.)*, proto tam např. hojně používaná předložka 比 *bǐ* *v poměru k* vysloví jako znak 被 *bèi* *prepoziční sloveso používané pro tvorbu trpného rodu, deka* a slovo 蓖麻 *bīmá* *skořec obecný (ricinus communis) nahradí výrazem 编麻子 biānmázi* *splétat; olejová semena*. Místo 毕业 *bìyè* *ukončit školu, absolvovat* použijí spojení 结业 *jiéyè* *absolvovat školu, ukončit kurz* nebo 下学 *xiàxué* *končit (o vyučování)* a 避 *bì* *vyhnout se* ve slovech 躲避 *duǒbì* *vyhnout se; skrýt se* nebo 避风 *bìfēng* *ukrýt se před větrem* vysloví jako *bēi*. Dalším příkladem je tabuizování slova 鸭子 *yāzi* *kachna* kvůli tomu, že se jím lidově označuje mužský genitál, místo něho se tedy používá 扁嘴 *biānzǔi* *plochá ústa* či 老歪 *lǎowāi* *stary; pokřivený*.

V oblasti Chongming se kvůli tomu, že se slabika 棉 *mián* *bavlna* čte stejně jako slabika 眠 *mián* *spát* ve spojení 眠花宿柳 *miánhuāsùliú* *jít za prostitutkami*, změnila výslovnost slova *bavlna* na *mi*. V Nantongu zase příjmení 史 *shǐ* vysloví stejně jako 喜 *xǐ* *šťastný*, neboť výslovnost tohoto znaku by tam jinak byla stejná jako výslovnost znaku 死 *sǐ* *zemřít*.

V provincii Sichuan se v místním dialektu slova 皱 *zhòu* *vráska*, 绉 *zhòu* *krep* a 咒 *zhòu* *kletba* čtou všechny jako *zóu*. Aby se zamezilo homofonii mezi prvními dvěma slovy a slovem třetím, kletbou, která má negativní význam, změní se výslovnost u vrásky a krepu na *zóng*.

b) pomocí homofon

Čínština je jazyk s velikou mírou homofonie, proto má k tvoření eufemismů tímto způsobem veliký potenciál. Používá pouze omezený počet slabik, které se ve slovech tedy zákonitě velice často opakují. Mnohdy pomohou k rozlišení významu slabik tóny (např. u slov 卖 *mài* *prodávat* a 买 *mǎi* *kupovat*), někdy se však musíme orientovat pouze podle kontextu či psané podoby slova (např. u slov 久 *jiǔ* *dlouho*, 九 *jiǔ* *devět* a 酒 *jiǔ* *alkohol*, které se všechny vyslovují shodně ve třetím tónu). Navíc při tomto způsobu tvoření eufemismů není vždy nutné, aby byl eufemistický výraz zcela homofonní, tj. např. nemusí být zcela shodné tóny, případně finála, což možnost vzniku eufemismů ještě rozšiřuje.

Jedná se např. o následující spojení:

气管炎	qìguǎnyán	<i>zánět průdušnice</i>	místo 妻管严 qīguǎnyán (<i>manžela</i>) <i>drží manžela zkrátka</i>
五指山	wǔzhǐshān	<i>hora z pěti prstů, s pěti prsty</i>	místo 五指扇 wǔzhǐshàn <i>vějíř z pěti prstů (pohlavek)</i>
床头柜	chuángtóuguì	<i>noční stolek, resp. skříňka</i>	místo 床头跪 chuángtóuguì <i>klečet u čela či v čele postele („podpantoflák”)</i>

c) roztržením slabiky

Tento způsob spočívá v tom, že tabuizovanou slabiku roztrhneme a zapíšeme dvěma zcela jinými znaky, aby výslovnost iniciály prvního znaku a finály druhého dala dohromady výslovnost původně tabuizovaného znaku.

Současný čínský spisovatel 王朔 Wang Shuo použil např. ve své tvorbě slovo 屄 bī *vagina (vulg.)* tak, že ho rozdělil na znaky 波 bō *vlna* a 依 yī *podle, ve shodě s* nebo místo slova 禽 cào *mrdat* používá 吡嗷 cǐ 'áo *vyhubovat; citoslovce pro výkřik bolesti*.

d) přepsáním anglických výrazů do čínštiny

Na internetu se objevují též výrazy, které vznikly přepsáním anglických slov čínskými znaky na základě jejich výslovnosti, např. z angl. „stupid“ - *hloupý, blbý* - bylo odvozeno 史努比的弟弟 shǐnùbǐ de dìdì *Snoopyho mladší bratr – blbec*. Tento způsob se spolu s následujícím nachází na pomezí mezi způsobem tvorby eufemismů na základě výslovnosti a pomocí slovní zásoby, neboť se svým způsobem jedná o výpůjčku z cizího jazyka (CHEN Ya, WAN Jie, 2005).

e) nahrazením počátečními písmeny

Především na internetu se lze též setkat s nahrazením tabuizovaného výrazu počátečními písmeny slabik, ze kterých se skládá, transkribovaných pomocí mezinárodní transkripce pinyin, nebo počátečními písmeny anglických výrazů. Tento způsob by se dal

zařadit rovněž pod eufemismy utvořené pomocí gramatických prostředků, neboť se jedná o určitý druh výpustky nebo, v případě z angličtiny vycházejících eufemismů, do eufemismů utvořených pomocí slovní zásoby. Je oblíben především mezi uživateli internetu, lze se s ním setkat např. na internetu v podobě spojení spojení BT 变态 biàntài *úchyl*, či JS 奸商 jiànshāng *nemorální obchodník, kterému jde pouze o zisk*. Pro případ vycházející z angličtiny lze zase najít příklad ve spojení GFBF, odvozené od anglického „girlfiend boyfriend“ - *přítel, přítelkyně* (CHEN Ya, WAN Jie, 2005).

Zvláštním případem jsou kombinace anglických zkratk a čínských znaků jako např. výraz A 片 A piān *A film*, označující pornografické filmy pro dospělé (z anglického „adult“- *dospělý*) či G 片 G piān *G film*, používaný pro pornografické filmy s homosexuální tematikou (G jako gay).

Příkladem komplikovanějšího propojení čínštiny s angličtinou při utváření eufemismu je slovo 玻璃 bōli *sklo*, používané pro mužskou homosexualitu. Výchozím pro jeho vznik bylo anglické spojení „Boy‘ s Love“ - *chlapecká, tj. homosexuální láska*. Počáteční písmena B a L se v čínštině vysloví podobně jako slovo 玻璃 bōli *sklo*, proto se pro tento význam začalo jejich spojení používat (CHEN Ya, Wan Jie, 2005).

f) nahrazením číslicemi

Tento způsob je rovněž rozšířen především mezi uživateli internetu. Tabuizované znaky jsou zde nahrazeny arabskými číslicemi, které se vyslovují podobně jako ony, zpravidla je tak zapsána celá výpověď. Spojení číslic 0487 língsìbāqī *nula; čtyři; osm; sedm* např. nahrazuje 你是白痴 nǐ shì báichī *jsi idiot* (CHEN Ya, WAN Jie, 2005).

2.5.2. Eufemismy utvořené pomocí grafických prostředků

Při tvorbě těchto eufemismů se uplatňuje jedno ze specifik čínštiny, a to čínské znakové písmo, které možnosti způsobů tvorby eufemismů (stejně tak jako i možnosti příčin vzniku jazykových tabu) značně rozšiřuje.

a) rozložením znaku

Někdy lze eufemismus vytvořit tak, že čínský znak strukturně rozdělíme do několika různých znaků.

Může se jednat o znaky dva jako v díle qingského spisovatele 西周生 Xi Zhoushenga, který pro znak 贼 zéi *zloděj* použil sled znaků 贝 bèi *mušle* a 戒 jiè *vyvarovat se (něčeho), přestat*, ze kterých se tento znak skládá, nebo o více znaků, jako je tomu např. v díle 金瓶梅 Jin Ping Mei⁶, kde jedna z hlavních postav 潘金莲 Pan Jinlian ostatním nadává spojením 女又十撇 nǚ yòu shí piē *žena; opět; deset; levý padající tah*, které nahrazuje slovo 奴才 núcai *poskok, lokaj, patolízal*. Ze znaků 女 nǚ *žena* a 又 yòu *opět* lze totiž poskládat znak 奴 nú *otrok* a ze znaku znaku 十 shí *deset* a 撇 piē *potom znak* 才 cái *talent, teprve* (neboť 撇 piē je v čínštině označením pro *padající levý tah*, který se ve znaku 才 cái *talent; teprve* vyskytuje). Další příklad pochází ze severovýchodu Číny, kde pro slovo 离婚 líhūn *rozvod, rozvést se* použijí slovo 打八刀 dǎbādāo *bít* (toto sloveso se však hojně užívá ve vazbách, kde významu bít pozbývá); *osm; nůž*. Spojením znaků 八 bā *osm* a 刀 dāo *nůž* vznikne znak 分 fēn *rozdělit*, výsledné spojení by pak tedy znělo 打分 dǎfēn (což běžně znamená *něco obodovat*, např. písemnou práci, v tomto případě by to však byla spíše vazba s 打 dǎ a slovem 分 fēn *rozdělit*). Dalším příkladem pro rozdělení znaku je znak 粪 fèn *exkrement*, který v provincii Guangdong rozloží na tři znaky: 米 mǐ *rýže*, 田 tián *pole* a 共 gòng *spolu*. Znak 生 shēng *narodit se* zase na 牛 niú *kráva* a 一 yī *jeden*.

Dříve se také používal výraz 十一 shíyī *jedenáct* pro *opium*, který vznikl rozložením druhého znaku 土 tǔ *půda, země* ve slově 烟土 yāntǔ *surové opium* (YOU Guilan, 2006).

Slangový výraz pro vojáky KMT, používaný před vznikem ČLR, 丘八 qiūbā *pahorek; osm* vznikl rovněž rozložením znaku, a to znaku 兵 bīng *voják*.

b) odvozením tabizovaného znaku z použitých znaků na základě určitého logického principu

O poněkud jiný případ se jedná u způsobu substituce znaku znaky jinými na základě počtu tahů. Jako příklad lze uvést znak 痴 chī *idiot*, který mluvčí v Šanghaji přepíší třemi znaky 十三点 shí sān diǎn *třináct bodů*, neboť je tento znak složen ze třinácti tahů, nebo na znaky 福照路 fúzhàolù *štěstí, zářit; osvítit, cesta*, které se všechny píší rovněž

⁶ Román Jin Ping Mei vyšel je čínský erotický román z 12. století. V češtině vyšel ve zkrácené verzi (bez choullostivých scén) pod názvem *Půvabné ženy* poprvé v roce 1948, podruhé v roce 1992

třinácti tahy.

Následující způsoby se používají velice ojediněle, setkali jsme se s nimi pouze v literatuře podrobně pojednávající o tabuizování číslovek některými profesemi (REN Shen, 2005). Patří však k jednomu z nejzajímavějších způsobů.

Je možno např. využít kombinace podoby a sémantického významu znaků jakov případě slova 旦底 *dàndǐ* *rozbřesk, dno* který nahrazuje číslovku 一 *yī* *jedna*, neboť právě znak pro ni se nachází na dně, tj. dole ve znaku 旦 *dàn*.

Nebo lze využít pouze počátečních tahů ze znaku, např. znak 元 *yuán* *yuan* (*jednotka čín. měny*), *první, základní*, kterým lze nahradit číslovku 二 *èr* *dvě* nebo 斗 *dòu* *čínská objem. míra* či 斗 *dòu* *boj*, které nahrazuje číslovku 三 *sān* *tři*.

Dalším zajímavým způsobem, který nalezneme též u tabuizování číslovek, je spočítání koncových bodů ve znacích, čímž dostaneme tabuizovanou číslovku. Např. znak 人 *rén* *člověk* nahrazuje číslovku tři, 工 *gōng* *práce* číslovku čtyři a znak 大 *dà* *veliký* číslovku pět.

c) vypůjčením si formy jiného znaku

Takto lze velice názorně zachytit podobu či tvar, který je významem slova určen. Např. 亲吻 *qīnwěn* *líbat se* lze nahradit znaky 做吕字 *zuò lǚ zì* *dělat znak 吕* (znak 吕 *lǚ* se vyskytuje pouze jako příjmení a zde je využito jeho podoby, tj. dvou prvků 冫 *kǒu* *ústa* nad sebou). Nebo lze použít výrazu 八字脚 *bāzìjiǎo* *nohy do tvaru znaku 八* (*osm*) pro to, když někdo nehezky chodí.

2.5.3. Eufemismy utvořené pomocí slovní zásoby

Na eufemismech tohoto typu stejně jako na některých uvedených pod eufemismy tvořenými na základě výslovnosti lze vysledovat nemalý vliv angličtiny na moderní slovní zásobu, což je charakteristickým jevem nejen v tomto jazyce. Další záležitostí jsou vypůjčky z čínských dialektů, které se zde mohou uplatňovat díky poměrně velikým rozdílům v čínštině v různých regionech. Specifikem čínštiny je potom opět způsob, který využívá čínských znaků, tj. např. způsob utvoření eufemismů jinou sémantickou interpretací, který se nachází na pomezí mezi způsoby tvoření eufemismů pomocí slovní zásoby, na základě výslovnosti a těmi pomocí grafických prostředků. Rovněž snaha proměnit zlé v dobré pomocí antonym je

v čínštině velmi silná.

a) nahrazení

Tabuizované slovo lze nahradit buď výpůjčkou z cizího jazyka, případně dialekt či jiné vrstvy lexika nebo synonymem či antonymem.

Výpůjčkou z cizího jazyka či dialektu

Jako příklad pro výpůjčku je možno uvést výraz „WC“, který je přejatý z angličtiny a označuje záchod.

Někdy se může jednat pouze o výpůjčku z dialektu, jako např. u výrazu 成人 chénggrén *pro dospělé* - ve významu *erotické* či 炒鱿鱼 chǎoyóuyú *být vyhozen z práce*, *dosl. smažit chobotnici*, které původně pocházejí z dialektu čínštiny, jímž se mluví v Hongkongu a provincii Guangdong, a postupně se jejich užívání rozšířilo po celé Číně.

Jako náhradní vyjádření lze použít též výrazy z dětské mluvy (CHEN Ya, WAN Jie, 2005).

Antonymem

Nahrazení tabuizovaného výrazu slovem opačného významu je dalším způsobem tvorby eufemismů lexikálními prostředky. Tento způsob bývá označen také jako „antifráze“ (např. BALLE, 1990).

Příkladem pro použití antonyma je výraz 筷子 kuàizi *jídelní hůlky*, který původně vznikl jako eufemismus (dnes už jako eufemismus ovšem vnímán není). Původně se totiž pro jídelní hůlky užíval výraz 箸 zhù, protože znělo však podobně jako slovo 滞 zhì *nehybný (o proudu)* a stejně jako slabika zhù ve slově 住 zhù *zastavit se* a tato slova byla lidmi, obzvláště rybáři, tabuizována, byl tento pojem nahrazen slabikou, která zněla stejně jako slovo opačného významu 快 kuài *rychlý*, čímž vznikl znak 筷 kuài (k původnímu znaku pro *rychlý* byl přidán radikál 竹 zhú *bambus*), který známe pro hůlky dnes.

V této souvislosti se mluví též o tzv. „Wunschnamen“ („přací jména“), danou skutečnost pojmenováváme pomocí výrazů, které vyjadřují něco, co si přejeme a v co doufáme (BALLE, 1990).

Synonymem

Synonymem bylo nahrazeno např. slovo 胖 pàng *tlustý*, namísto něho lze použít

např. 丰满 fēngmǎn *bujný, hojný*.

b) rozšířením původního významu slova

Někdy dochází u vypůjčeného výrazu k rozšíření významu jako v případě slova 拜拜 báibái, pocházejícího z anglického „bye-bye“ *na shledanou (neformálně)* a v čínštině znamenajícího to samé, které se běžně používá také ve významu *rozejít se, rozvést se s někým*. Nebo v případě výrazu 对火 duìhǒu *připalovat si od někoho cigaretu*, které na severu Číny představuje též eufemistický výraz pro polibek mezi mužem a ženou.

c) jinou sémantickou interpretací

Některá běžně užívaná slova lze interpretovat více způsoby, např. 学困生 xuékùنشēng *škola, studovat; obtížný, těžkosti; student* běžně označuje chudého studenta, může být však interpretován i jako student, kterému se chce při studiu spát, a to díky vícevýznamovému 困 kùn, které může znamenat též *ospalý*. Příklad pochází z jazyka používaného na internetu (CHEN Ya, WAN Jie, 2005).

d) vytvořením nového znaku a slova

Tento způsob se nachází na pomezí hned mezi třemi způsoby tvoření eufemismů, a to mezi způsobem tvoření eufemismů pomocí slovní zásoby, mezi způsobem využívající grafických prostředků a tím tvořícím eufemismy na základě výslovnosti, neboť je při něm vytvořen nový znak na základě výslovnosti a grafické podoby tabuizovaného znaku. Příkladem je několik znaků používající se v eufemistickém významu úmrtí ve staré Číně, které byly odvozeny na základě výslovnosti a radikálu 歹 dǎi *zlo* (např. 殁 yù *skonat* odvozené od 陨 yǔn *spadnout z nebe*).

2.5.4. Eufemismy utvořené pomocí gramatických prostředků

Díky tomu, že v čínštině jsou jednotlivé znaky i morfémy nesoucími význam a často použitelnými samostatně, a díky tomu, že čínština nezná skloňování, realizuje se v ní poměrně snadno metoda vypouštění znaků. Charakteristickým je pro ni též způsob tvoření eufemismů tak, že je ke slovu připojen kladný či blahopřejný význam, tj. způsob, ve kterém se opět odráží snaha o proměnu zlého v dobré.

a) vypuštěním tabuizovaných znaků či slabik

Nejjednodušším způsobem, jak se s jazykovým tabu vypořádat, je jeho úplným vypuštěním, tj. tím, že ho vůbec nevypravíme, případně nenapišeme. Odborně se tento způsob nazývá „nulový eufemismus“ či „aposiopese“ („odmlčení se“) (BALLE, 1990). V mluvené řeči se projevuje mlčením, často doplněným specifickým gestem či mimikou, v psané podobě se nejčastěji setkáme se třemi (v čínštině spíše s šesti) tečkami, případně např. pomlčkou.

Je možno však elipticky vypustit pouze určitý znak (či slabiku, pokud se jedná o mluvený projev) nebo znaky (slabiky) z tabuizovaného výrazu.

Jako příklady mohou posloužit následující eufemistická vyjádření:

蜜	mì	<i>med</i>	místo	小蜜	xiǎomì	<i>mediček - milenka</i>
黑	hēi	<i>černý</i>	místo	黑心	hēixīn	<i>černé srdce, mysl - zlá vůle, zlé myšlenky</i>
有了	yǒu le	<i>(už) má</i>	místo	有喜了	yǒu xǐ le	<i>(už) má štěstí (tento výraz už je sám o sobě eufemismem pro těhotenství)</i>

Na internetu se lze také setkat s ponecháním jen určitých znaků z více slov, jejichž kombinací vznikne nové slovo, např. 蛋白质 dàn bái zhì *bílkovina*, které nahrazuje hned tři slova s negativní konotací, a to 笨蛋 bèndàn *idiot*, 白痴 báichī *blbec* a 神经质 shénjīngzhì *neurotik* (CHEN Ya, WAN Jie, 2005).

b) spojením několika slov

Někdy mohou být eufemismy utvořené spojením několika slov, mnohdy se jedná o celé dlouhé fráze

见阎王	jiàn yánwáng	<i>vidět, setkat se s vládcem pekel</i>	- pro zemřít
一根布丝也没穿	yī gēn bùsī yě méi chuān	<i>nemít na sobě ani proužek látky</i>	- pro nahý

c) připojením blahopřejného či uctivého významu

Porušení tabu se lze vyhnout také tím, že tabuizovanou skutečnost nazveme výrazem, který obsahuje blahopřejný či šťastný význam.

长命钉 chángmìngdīng *hřebík dlouhého života - pro hřebík určený pro
zatloukání rakve*

2.5.5. Eufemismy utvořené pomocí stylistických prostředků

V této části se od přehledu Zhang Tingxinga odchýlíme více, neboť se nám jeho rozdělení nezdá příliš šťastné, rozdělíme proto tyto způsoby tedy spíše s pomocí různých jiných zdrojů (BALLE, 1999; YOU Guilan, 2006).

U některých takto vytvořených eufemismů se přitom silně projevuje vliv prvků čínské kultury (mytologie, filozofie, náboženství, historie, literatury, aj.), symboliky (např. barvy) a čínských reálií.

a) nahrazením na základě metonymie

Při tomto způsobu vzniká nový eufemismus jako obrazné pojmenování na základě souvislosti.

身子不方便	shēnzi bù fāngbiàn	<i>tělu není dobře - těhotná</i>
掰盖	bāigài	<i>oddělit rukama pokrývku 分手 fēnshǒu rozdělít ruce, (běžně používané pro rozchod) – pro rozvést se</i>
白事	báishì	<i>bílá záležitost (bílá je v Číně smuteční barvou) – pro záležitosti spojené s pohřbem, pohřeb</i>
黄片	huángpiān	<i>žluté filmy (žlutá se v Číně tradičně pojí se sexem a erotikou) – pro pornografické filmy</i>

b) nahrazením na základě metafory

Tento způsob obrazného pojmenování staví na vzájemné podobnosti skutečností
Může se přitom jednat např. o:

podobný tvar 波 bō *vlna - pro ňadra*

podobnou barvu 猪红 zhūhóng *prasečí červeň - pro prasečí krev*⁷

c) pomocí personifikace

Spočívá v tom, že je tabuizovaný jev, předmět apod. nazván tak, jako by se jednalo o osobu, např. výraz 孔方兄 kǒngfāng xiōng *čtvercovitý otvor; (starší) bratr* či výraz 孔方先生 kǒngfāng xiānshēng *čtvercovitý otvor; pan*, eufemismy pro peníze. Vycházejí z podoby starých čínských mincí s hranatým otvorem uprostřed.

d) nahrazením vágními výrazy

Při použití neurčitého nebo ukazovacího zájmena či označení místa se stane výraz obecnějším a abstraktnějším. Jeho konkrétní denotát lze odvodit až z kontextu, v různých kontextech bude mít tedy stejný výraz různé denotáty.

Příklady výrazů s různými denotáty jsou:

那里	nàli	<i>tam</i>
这种事	zhè zhǒng shì	<i>takováto záležitost</i>
那个	nàge	<i>tamtén</i>
这营生	zhè yíngshēng	<i>tento způsob obživy</i>
那东西	nà dōngxi	<i>tamtá věc</i>
下截	xià jié	<i>spodní kus</i>
里边	lǐbian	<i>uvnitř</i>

d) užitím záporu

Tento způsob spočívá v použití záporu a slova opačného významu, než nese tabuizovaný výraz, v terminologii západní lingvistiky bychom tento způsob nazvali „litotes“.

V čínštině se jedná např. o následující spojení:

不富裕 bù fùyù *ne zámožný – pro chudý*

⁷ Krev jako důležitá tělní tekutina je tabuizována snad ve všech kulturách, stejně tak jako skutečnosti s ní spojené (např. menstruace).

不壮实 bu zhuàngshi *ne urostlý, robustní – pro nemocný*

e) užitím uctivého oslovení, titulování nebo příkrášlujících a povyšujících výrazů

Tento způsob spočívá v použití výrazů, které skutečnost příkrášlují, často se uplatňují u společenských jazykových tabu.

Příkladem jsou následující názvy profesí:

美容专家 měiróngzhuānjiā *kosmetologická specialista*

místo 修眉的 xiūméi de

ta, která upravuje obočí

歌星 gēxīng *pěvecká hvězda*

místo 歌手 gēshǒu *zpěvák*

Dále se příkrášlující výrazy používají např. k pojmenování fyzických nedostatků:

丰满 fēngmǎn *bujný* místo 肥胖 féipàng *tlustý*

f) použitím zmírňujícího vyjádření

Při tomto způsobu je využíváno zmírňujících, zlehčujících vyjádření, např. to, že se někdo 喝醉 hē zuì *opil se* lze jemněji vyjádřit jako 多喝了几杯 duō hē le jǐ bēi *vypil si o nějakou tu sklenku navíc*. Podobně lze nahradit výraz 死了 sǐ le *zemřel* výrazem 老了 lǎo le *zestárl*.

g) citováním výrazu známého odjinud

Tento způsob používá výrazů známých z literárních děl a pověstí⁸.

Číslovka 二百五 èrbǎiwǔ *dvě stě padesát* ve významu *neschopný člověk* pochází ze starého příběhu o tom, jak si někdo koupil úřednický post za 250 liangů stříbra.

王鹞儿 wángluánr *král; mýtický pták* ve významu *mužské přirození* - tento výraz používá hrdinka Pan Jinlian v románu Jin Ping Mei.

Výrazy 大墙 dàqiáng *veliká zeď* a 高墙 gāoqiáng *vysoká zeď*, které se začaly

používat ve významu převýchovného tábora na základě novely 大墙下的红玉兰 dà qiángxia de hóng yùlán *Červená magnolie pod vysokou zdí* od autora jménem 从维熙 Cong Weixi, která vyšla v roce 1979 (LIU Ping, LI Jianjun, 2001).

i) pomocí ironického vyjádření

Něco nešťastného lze zlehčit ironickým vyjádřením. Tento způsob lze však zařadit též mezi další způsoby řešení jazykových tabu, než jsou eufemismy, společně s dysfemismy.

Např. o něčem, co se nevydařilo, lze hovořit s pomocí následujících výrazů:

不赖	bùlài	<i>nebýt špatný</i>
玩得高	wánde gāo	<i>pořádně se pobavit</i>
办得漂亮	bàndepiàoliàng	<i>krásně zařídit</i>
高级	gāojí	<i>prvotřídní</i>

6) Eufemismy utvořené pomocí prostředků lidové literatury

U těchto eufemismů se jedná především o eufemismy utvořené pomocí xiēhòuyǔ, specifického jevu čínštiny, nebo hádanek.

a) pomocí 歇后语 xiēhòuyǔ

Výraz xiēhòuyǔ by se dal přeložit a popsat asi jako „počkej, jaké slovo následuje.“ Jedná se o zvláštní typ rčení, které nebývá zcela lehce pochopitelné, protože mluvčí vysloví pouze první část tohoto rčení a zbytek si musí doplnit posluchač sám (KANE, 2009).

木匠吊线	mùjiàngdiàoxiàn	<i>truhlář; olovnice pro 睁一只眼闭一只眼</i>
		<i>zhēng yī zhī yǎn, bì yī zhī yǎn</i>
		<i>přivřít nad něčím oči</i>

⁸ Podobně se v evropských jazycích setkáme s eufemismy pocházejícími z Bible a jiných děl

罗锅子上山 luóguōzi shàngshān *hrbáč vystupuje na horu, kopec pro* 钱紧 qián jǐn *trpět nedostatkem peněz*

b) pomocí hádanek

Mnohdy lze tabuizovaný výraz pojmenovat tak, aby se partner musel pravého významu sám dovtípit, eufemismus má formu hádanky. Na rozdíl od xiēhòuyǔ, které by měl posluchač, pokud je zná, doplnit bez větších problémů, hádanku musí posluchač rozluštit zcela sám jen s pomocí svého důvtipu. Tento způsob může být založen na metaforickém pojmenování či na jiném z již uvedených způsobů.

一根黄瓜两瓣蒜 yī gēn huángguā liǎng bàn suàn *jedna okurka a dva*
stroužky česneku (označuje mužský genitál)

2.6. Vývojové tendence eufemismů

Obecně se dá říci, že archaických jazykových tabu ve společnosti ubývá, podobně jako tabu vůbec. Tento typ tabu přežívá spíše na venkově a u méně vzdělaných vrstev obyvatelstva, které tíhnou k pověřivosti. U společenských tabu to není tak jednoznačné, na jednu stranu je společnost čím dál tím více otevřenější a slova, která byla dříve tabu, např. týkající se lidské sexuality, můžeme dnes běžně slyšet kolem sebe, společnost také není tak přísně svázána společenskými normami a předpisy upravující společenský styk jako dříve, na druhou stranu se však lidé stále snaží být ohleduplní a nechtějí pravdu sdělit přímo, případně alespoň ne tak syrově, a to z různých důvodů (např. v reklamě proto, aby výrobek pozvedli a získali zákazníky), nebo se snaží vyvolat dobrý dojem a působit vychovaně, díky čemuž stále vznikají eufemismy nové, např. eufemismy pro názvy povolání či různé lidské nedostatky. Obecně však eufemismů v jazyce přeci jen ubývá. „Protože jsou v dnešní společnosti žádoucí rychlost, pohotovost a přesnost, lidé v běžném životě obvykle nepoužívají příliš obcházejících eufemismů a okruh jejich užití se proto postupně zmenšuje.“ (LU Hui, 2001)

2.7. Regionální charakter eufemismů

Vzhledem k obrovské rozloze Číny a značných rozdílům mezi čínštinou užívanou

v různých oblastech se v čínštině můžeme setkat s velkým množstvím regionálních eufemismů, tj. eufemismů, které se používají pouze v určitých oblastech.

Např. slovo 伙计 huǒji *společník, partner* se v provincii Shanxi používá jako eufemismus ve spojení s nemanželským poměrem. Někdy se eufemismy používají pouze v určité oblasti proto, protože některá slova se v místním dialektu vyslovují stejně nebo podobně jako něco negativního, např. slovo 洗 xǐ *mýt*, které se v provincii Jiangsu a v Šanghaji vyslovuje jako slovo 死 sǐ *zemřít*, pro význam *mýt* tam tedy raději používají slovo 汰 tài *vypláchnout, odstranit*, jehož výslovnost je v místním dialektu podobná 打 dǎ. Nebo výraz 发烧 fāshāo *mít horečku* se v některých oblastech na severu Číny vyslovuje podobně jako 发骚 fāsaō *lascivní (o ženě)*, proto se raději používá výraz 发热 fā rè *vydávat horko*. V dialektu používaném v provincii Guangdong, kantorštině, se slovo 空 kōng *prázdný* vyslovuje podobně jako slovo 凶 xiōng *zlý, strašný*, prázdný pokoj tam tedy řeknou raději jako 吉房 jífáng *šťastný pokoj*. Někdy jazyková tabu vzniklá na tomto základě pronikají i do mimojazykové sféry, a to např. u slova 苹果 píngguǒ *jablko*. V Šanghaji ho vysloví stejně jako 病故 bìnggù, což znamená *zemřít na chorobu*, proto obyvatelé Šanghaje nenosí nemocnému jako dar jablka.

Mnohdy se také v různých oblastech používají pro jedno tabu různé eufemismy, jako např. prostitutka, pro kterou existuje poměrně velký počet náhradních vyjádření, např. následující (podle ZHANG Tingxing, 2000):

Sichuan

板婆	bǎnpó	<i>žena; deska, prkno,</i>
泡菜坛子	pàocàitánzi	<i>hliněný džbán na naloženou zeleninu</i>
大姐	dàjiě	<i>nejstarší, starší sestra</i>

Chongqing

王大姐	wángdàjiě	<i>král; nejstarší, starší sestra</i>
-----	-----------	---------------------------------------

Guangdong a Hongkong

凤姐	fèngjiě	<i>fénix; starší sestra</i>
----	---------	-----------------------------

Šanghaj

信人	guānrén	<i>úředník ve staré Číně</i>
百脚	bǎijiǎo	<i>stonožka</i>

Taiwan

毛在姑娘	māozài gūniáng	<i>dívka; kotě</i>
肉架子	ròujiàzi	<i>maso; stojan</i>

Jihozápad Číny

猫子	māozi	<i>kočka</i>
----	-------	--------------

Jiangxi

谷仓	gǔcāng	<i>sýpka</i>
----	--------	--------------

Henan

出门人	chūménrén	<i>dcera, která se provdala nebo člověk, jenž se vydává na cestu</i>
-----	-----------	--

Severovýchod Číny

尖嘴	jiānzǔi	<i>ostrá ústa</i>
----	---------	-------------------

Hainan

叮咚	dīngdōng	<i>bim bam</i>
螳螂	tángláng	<i>kudlanka</i>

ČÁST II SÉMANTICKÉ OKRUHY JAZYKOVÝCH TABU A EUFEMISMŮ

V této části práce vypracujeme přehled hlavních oblastí, kde se jazyková tabu uplatňují či uplatňovaly, o historických tabu jmen, které do těchto sémantických okruhů zařazujeme také, pojednáme přitom podrobněji.

Upozorňujeme, že se jedná o přehled pouze ilustrativní, příkladů jsme tedy vybrali vždy pouze několik, pro sémantický okruh smrt jsme jich kvůli rozboru uvedli výrazně více.

Zároveň chceme také poznamenat, že někdy se sémantické okruhy prolínají, např. tabuizování číslovky čtyři lze zařadit do okruhu smrti i číslovek.

3. TABU VŮČI VÁŽENÉMU

3.1. Tabuizování jmen ve staré Číně - 避讳 bìhuì

Jméno považují některé národy za součást člověka, mnohdy věří, že jeho vyslovením nebo napsáním je možno se daného jedince zmocnit nebo tím přivolat či vyrušit jeho zemřelou duši. Proto svá jména příslušníci některých národů mnohdy dokonce tají.

U některých národů (např. u národa Zulu či Mongolů) je např. možno setkat se s tabu vyslovit jméno tchána, které platí pro snachu. Tabuizovaná jsou přitom i stejně nebo podobně znějící slova a někdy dokonce i slabiky či jen písmena, které se v jeho jméně objevují (BALLE, 1990).

V Číně se s tabuizováním jmen setkáme především v podobě tabuizování jmen panovníků a předků ve staré Číně. Odráží se v nich tradiční čínské ctnosti jako synovská oddanost, úcta k předkům a respekt před panovníkem a uplatňují čínské znaky, a to při vzniku těchto tabu i při jejich řešení.

Fenomén bìhuì se v čínské kultuře objevuje velmi brzy, již v Knize obřadů 礼记 Liji najdeme větu: „入竟{境} 而问禁, 入国而问俗, 入门而问讳.“ (礼记·曲礼上). 禁 jìn *zákaz, zakázat* zde přitom odkazuje k zákazům nějakého státu či dvora, 讳 huì *tabuizovat, tabu* potom k tabu určité rodiny či klanu. Věta by se dala tedy přeložit zhruba

jako : „Když vkročíte do nějaké oblasti, ptejte se na zákazy, když přijdete do nějakého státu, ptejte se na zvyklosti a když vkročíte k někomu domů, potom se ptejte po tabu jejich rodu.“ (HUANG Tao, 2005)

Oficiálně lze o počátcích těchto tabu hovořit od dynastie Zhou, jejich systém se vytvořil za Qinů a největšího rozšíření doznala potom za dynastie Tang. Za dynastie Západní Zhou se přitom ještě zdaleka nedá hovořit o nějakých přesných předpisech a systému. (ZHONG Jingwen, 2008). Na nápisech z té doby lze však už objevit např. 璚 mín *cenný kámen* namísto znaku 文 wén *jazyk, kultura* ve jméně císaře Wen Wanga 文王 (DUN Yingchun, 2006).

3.1.1. Přehled typů bìhuì

K bìhuì patří především 国讳 guóhuì, 圣讳 shènghuì, 宪讳 xiānhuì a 家讳 jiāhuì.

a) 国讳 guóhuì *státní tabu* nebo také 公讳 gōnghuì *veřejná tabu*, 君讳 jūnhuì *tabu pánů, vládců* označují tabuizování jména panovníka a jeho předků, které platilo pro všechny úředníky a lid i panovníky samotné. Objevila se již za dynastie Zhou, v té době byla však omezena především na výběr jména panovníka. Z toho pramenila též doporučení pro výběr jeho jména, určité znaky byly zapovězeny (tzv. 六避 liù bì *šest; vyhýbat se*) (HUANG Tao, 2005):

1) Název státu, protože by se po smrti pojmenovaného jménem obsahujícím název státu nebylo možno těmto znakům vyhnout.

2) Označení úřednických hodností, protože těm by se také nebylo možno vyhnout, a musely by být změněny, jako např. výraz 司空 sīkōng *ministr veřejných prací*, který byl nahrazen slovem 司城 sīchéng, protože 司空 Sikong bylo jméno vévody Wu 宋武公 ze státu Song.

3) Jména hor a řek, protože by se po jeho smrti nebylo možno vyhnout jejich jmenování. Panovníci měli ovšem moc místní jména změnit. Jako např. hanský císař Wendi 汉文帝, který se vlastním jménem jmenoval 刘恒 Liu Heng a nechal proto horu Hengshan 恒山 přejmenovat na Changshan 常山.

4) Jména chorob, o kterých se raději nemluví, aby se tím nepřivolalo neštěstí

5) Jména domácích zvířat, neboť to byla obětní zvířata a pokud by jejich jména nemohla být, aby bylo respektováno tabu nevyslovovat jméno zemřelého, při obětování předkům pronešena, znamenalo by to znehodnocení obřadů

6) Označení pro obřadní a cenné předměty, které se dávaly darem, jako např. 玉 yù *jadeit*, 皮 pí *kůže* či 帛 bó *hedvábí*, protože by tabuizováním pojmenování těchto předmětů bylo znemožněno řádné vykonávání obřadů.

Pro doplnění sem uvedeme naopak doporučené znaky, resp. principy, podle kterých byly znaky do jmen vybírány, které uvádí kronika Zuo zhuan 左传 když cituje pět zásad, kterými se měl panovník při výběru jména svého potomka řídit:

1) pojmenovat dítě podle zvláštního znaku při narození, např. podle tvaru linií na dlani, jako tomu bylo u bratra zhouského krále Chengwenga 成王 Shuyuhu 叔虞, který měl na dlani linie ve tvaru znaku 虞 yú a proto byl pojmenován 虞 yú.

2) dát dítěti jméno, přinášející štěstí a dobrý osud jako např. 昌 chāng ve významu 昌盛 chāngshèng *vzkvétající* ve jméně císaře Wen Wanga 文王 nebo znak 发 fā ve jméně císaře Wu Wanga 武王, který se používá v souvislosti s prosperitou a bohatstvím.

3) pojmenovat dítě podle věci, předmětu, kterému se podobá. Konfucius byl např. pojmenován 丘 qiū *pahorek, kopec* podle hory 尼丘 Níqiū na jihovýchod od Konfuciova rodiště Qufu 曲阜, neboť jeho hlava svým tvarem tuto horu připomínala, uprostřed na temeni byla nižší než na okrajích.

4) pojmenovat dítě na památku něčeho

Jako příklad lze uvést jméno Konfuciova syna. Když se narodil, věnoval Konfuciovi vévoda Zhao z Lu 鲁昭公 kapra 鲤鱼 lǐyú. Protože to pro Konfucia byla veliká čest, pojmenoval syna 鲤 lǐ *kapr*, tedy znakem z tohoto slova.

5) pojmenovat syna znakem, který nějak souvisí s jeho otcem

Například syn vévody Huana z Lu 鲁桓公 se narodil ve stejném měsíci i dni jako jeho otec, proto dostal jméno 同 tóng *stejný* (DUN Yingchun, 2006).

I když musely být kvůli těmto tabu někdy měněny názvy pohoří či úřednických hodností, mezi lidem příliš dodržovány ještě nebyly. Ke změně došlo až za dynastie Qin:

„Za dynastie Qin je systém státních tabu pořádně vypracován, zákaz vyslovit panovníkovo jméno platí pro všechny občany a kdo ho poruší, stihne ho trest.“

Za dynastie Han bylo potrestáno mnoho lidí, za dynastie Tang a Song se systém státních tabu široce rozšířil a za Qingů byl potom doveden k dokonalosti, tabuizovaných bylo mnoho slov, nejen císařovo jméno, nýbrž i jména jeho předků, ale také název jeho panovnické éry, jeho posmrtný titul, hrobový titul, znamení čínského zvířetníku, ve kterém se narodil a dokonce též jméno císařovny a jejích předků. Z nepozornosti docházelo tedy velice lehce k porušení těchto tabu a především za qingského císaře Yongzhenga 雍正 a Qianlonga 乾隆 byli ti, kdo se prohřešili, krutě trestáni a snadno odsuzováni k smrti. Obviňováni byli též nevinní, což vedlo k literární inkvizici. Za republiky zmizel spolu s císařským systémem i systém státních tabu.”
(HUANG Tao, 2005)

Posledním zábleskem těchto tabu byl rozkaz Yuan Shikaie, který se ustanovil císařem, aby se název 元宵 *yuánxiāo* *sladké knedlíčky s náplní (tradiční pokrm pojídaný 15. dne prvního měsíce)* už nepoužíval, a to proto, neboť zní homofonně ke ke spojení 袁消 *yuán xiāo yuan* (*tj. Yuan Shikai*); *zmizet*, všude museli tedy používat nový název 汤圆 *tāngyuán* *polévka; kulatý* (XU Deming, 2003), který se paralelně k 元宵 *yuánxiāo* používá dodnes.

Příkladem pro tabuizování jména panovníka je název státu 楚 *chǔ*, který císař Qin Shi Huangdi 秦始皇帝 nazval 荆 *Jing*, protože jméno jeho otce krále Zhuang Xianga 庄襄王 bylo též 楚 *chǔ*. Též jméno samotného Qin Shi Huangdiho 政 *zhèng* a stejně znějící slova byla tabuizována, proto Qinové označovali 正月 *zhèngyuè* *první měsíc luárního kalendáře* jako 端月 *duānyuè* nebo alespoň změnili tón ve slabice *zhèng* na první tón *zhēng* a toto čtení se užívá dodnes (WAN Jianzhong, 2001).

Hanský císař Jing 竟 zase tabuizoval znak 启 *qǐ*, v Zápisích historika 史记 *Shiji* se proto 微子启 *Wei Ziqi* jmenuje 微子开 *Wei Zikai* a v Hanshu 汉书 je zase 齐 母石 *Qi Mushi* jmenován jako 开母石 *Kai Mushi*. Císař Wu Di 武帝 tabuizoval znak 彻 *chè*, jméno vévody Che 彻侯 proto změnil na Tong 通侯 a jméno člověka jménem Kuai Che 蒯彻 na Kuai Tong 蒯通.

Za císaře Jinga ze státu Jin 晋景帝, který se jmenoval Sima Shi 司马师, byl tabu

znak 师 shī, výraz 京师 jīngshī *hlavní město*, byl tedy změněn na 京都 jīngdū. Tchangský císař Gaozu 唐高祖, vlastním jménem Li Yuan 李渊, se vyhýbal slovu 渊 yuān *hlubina, hluboký*, všude ho tedy změnil za 泉 quán *pramen*, 深 shēn *hluboký* nebo 海 hǎi *jezero, moře* (DUN Yingchun, 2006).

Mnohdy se kvůli jazykovým tabu dokonce musel změnit název éry vlády předcházejícího císaře, jako v případě tchangského císaře Zhong Zonga 中宗, kvůli jehož jménu Lixian 李显 byla panovnická éra jeho otce Gao Zonga 高宗, označovaná jako 显庆 xiǎnqìng, přejmenována na 明庆 míngqìng (WAN Jianzhong, 2001).

Zajímavostí je, že i jméno známé bohyně Guanyin 观音 znělo původně Guanshiyin 观世音, protože byl však znak 世 shì kvůli jméně tchangského císaře Taizonga 唐太宗, který se jmenoval Li Shimin 李世民, tabuizován, byl ze jména bohyně vypuštěn a toto její nové jméno se používá dodnes (YOU Guilan, 2006).

b) 圣讳 shènghuì *posvátná tabu*

Těmito tabu se rozumí zákaz vyslovovat jméno starověkých mudrců, tj. Konfucia 孔子, Mencia 孟子, vévody z Zhou 周公 a dalších. Za songského císaře Huizonga 徽宗 bylo např. nutno ubrat tah při psaní znaku 丘 qiū *pahorek, kopec* z Konfuciova jména 孔丘 kǒnqiū a to dokonce v místních jménech jako např. okres Xiaqiu 瑕丘县.

c) 宪讳 xiànhuì *tabu vůči zákonu* nebo také 官讳 guānhuì *tabu vůči úředníkům*

Označují tabu vyslovit jméno úředníků a nadřízených.

d) 家讳 jiāhuì *rodinná tabu* nebo také 私讳 sīhuì *soukromá tabu*

Těmito tabu byla tabuizována jména vlastních i cizích předků, někdy též přátel (LI, 80). Sima Qian 司马迁 např. používal ve svých dílech místo znaku 谈 tán *mluvit* znak 同 tóng *být stejný*, protože znak 谈 tán se objevoval ve jméně jeho otce Sima Tana 司马谈 (HUANG Tao, 2005).

Slavný songský básník a kaligraf Sushi 苏轼 nazýval předmluvy ke svým dílům namísto obvyklého 序 xù slovem 叙 xù *vyprávět*, protože jméno jeho děda znělo 序 Xu, jeho otec Su Xun 苏洵 je zase ve svých dílech nazýval 引 yǐn *vést, přitahovat* (DUN Yingchun, 2006).

Tento druh tabu byl za dynastie Tang uzákoněn, což může sloužit jako důkaz, jaký důraz kladli staří Číňané na synovskou oddanost.

„Rodinná tabu se objevila již za dynastie Qin, tenkrát však ještě nebyla přísně dodržována a rozmohla se až za dynastie Tang a Song, kdy byla někdy hnána až do absurdity.“ (HUANG Tao, 2005)

Příkladem pro takovou přehnanou důslednost v održování těchto tabu je Liu Wensou 刘温叟, žijící za songské dynastie, který tabuizoval slabiku yuè, protože se jeho otec jmenoval 岳 yuè vysoký; *tchán a tchyně*. Nikdy proto neposlouchal 音乐 yīnyuè hudbu, když se na nějaké hostině hrála hudba, raději odešel a nikdy nevystoupil na žádnou z pěti posvátných hor 五岳 wǔyuè *pět hor*.

Xu Ji 徐绩, jehož otec měl ve jménu znak 石 shí *kámen*, zase běžně nepoužíval kameninové nádoby a nešlapal na kameny, po mostech se proto nechal přenášet (DUN Yingchun, 2006).

3.1. 2. Přehled příčin tabuizování

Existovaly celkem tři různé příčiny tabuizování jmen (podle BIAN Renhai, 2003):

a) Kvůli prvkům ve znaku

Znaky, ve kterých se jako jeden z prvků objeví tabuizovaný znak, byly rovněž tabuizovány a upraveny, tabuizovaná část byla nahrazena jiným znakem.

Tchangský císař Taizong 唐太宗 se vlastním jménem jmenoval Li Shimin 李世民, znaky obsahující prvky 世 shì a 民 mǐn byly tedy tabuizovány a komponent 世 shì byl např. ve znacích 牒 dié *oficiální nóta*, 葉 yè (zjednodušeně 叶) *list* a 棄 qì *vzdát se (něčeho)* (zjednodušeně 弃) nahrazen komponentem 云 yún *mrak*, neboť si jejich formy byly podobné. Ve slově 漏泄 lòuxiè *proniknout ven, prosáknout* zase prvkem 曳 yè *táhnout, vláčet* protože tyto dva znaky podobně zněly.

b) Kvůli identické či podobné formě znaků

Hanský císař Gaozu 汉高祖 se vlastním jménem jmenoval Liu Bang 刘邦, označení pro *stát*, které do té doby bylo 邦家 bāngjiā, se tedy změnilo na 国家 guójiā, které se používá dodnes.

Původní označení pro *treštný čin, vinu* bylo 辜 zuì, protože však připomíná znak 皇 huáng *císař* ve jméně prvního císaře Čchinů 秦始皇帝 Qin Shihuangdih, byl tento znak nahrazen znakem 罪 zuì, který vznikl složením znaku 网 wǎng *sít'* a 非 fēi *zápor; chyba*, původně s významem *rybářská sít'*. Tento znak lze chápat též jako ideogram s významem, který by se dal interpretovat zhruba jako: „sít' zákona trestá, napravuje chyby.” (LI YUNFU, 2007)

c) Kvůli identické nebo podobné výslovnosti znaků

Příkladem je tchangský básník Li He 李贺, který se nikdy neúčastnil nejvyšších úřednických zkoušek z důvodu, že titul 进士 jìnshì, který by po jejich úspěšném absolvování získal, obsahoval slabiku jìn, znějící stejně jako slabika jìn ve jméně jeho otce Jin Sua 晋肃.

3.1.3. Způsoby řešení bìhuì pomocí znaků

Ve staré Číně existovalo mnoho způsobů, jak se pomocí znaků tabuizovaným znakům a slabikám vyhnout (podle BIAN Renhai, 2003):

a) Redukcí tahů

Tento způsob se začal používat za dynastie Tchang a spočívá v ubrání jednoho či více tahů z tabuizovaného znaku.

V klasickém románu Sen v červeném domě⁹ je např. zmíněno, že jedna z hlavních hrdinek Daiyu vždy, když narazí při psaní na znak 敏 mǐn, jeden nebo dva tahy ubere, a to proto, protože jméno její matky znělo 贾敏 jiǎmǐn. Při četbě ho zase vysloví jako znak 密 mì (WAN Jianzhong, 2001).

b) Rozložením znaku

Spočívá v rozdělení tabuizovaného znaku na více částí, tabuizovaný znak může být nahrazen pomocí spojení těchto částí určitým způsobem (např. znak 旭 xù lze nahradit spojením 从日从九 cóng rì cóng jiǔ) nebo může někdy jedna část nahradit celý původní tabuizovaný znak, jako v případě znaku 敬 jìng ze jména císaře Gao Zu dynastie

Pozdní Jin Shi Jing Tanga 石敬瑭, který byl v příjmení jeho současníků nahrazován znakem 苟 gǒu nebo 文 wén.

c) Nahrazením jiným znakem

1) Nahrazením znakem 讳 huì tabuizovat, tabu nebo 某 mǒu jistý, určitý

Spočívá v nahrazení tabuizovaného znaku znakem 讳 huì tabuizovat, tabu nebo 某 mǒu jistý, určitý. Druhý z nich byl použit např. v Zápisích historika 史记 místo znaku 启 qǐ, objevujícího se ve jméně hanského císaře Wena 汉文帝.

2) Nahrazením znakem se stejným, podobným nebo opačným významem

Tabuizovaný znak byl v tomto případě nahrazen jiným znakem se stejným, podobným nebo opačným významem.

Císař dynastie Západní Han Xiaozhao 西汉孝昭 se např. jmenoval Liu Fuling 刘弗陵, znak 弗 fú *ne (zápor)* byl tedy nahrazen znakem 不 bù, který rovněž znamená *ne (zápor)*. Císař An dynastie Han 汉安帝 tabuizoval zase znak 庆 qìng *blahopřát, oslavovat*, lidé s tímto příjmením se tedy přejmenovali na 贺 hè *blahopřát*.

3c) Nahrazením znakem, který se stejně nebo podobně vyslovuje

Jako příklad může posloužit již uvedený Sima Qian 司马迁 a jeho používání znaku 同 tóng *stejný* místo 谈 tán *mluvit*, který měl ve jméně jeho otec Sima Tana 司马谈 ve svých dílech.

3d) Nahrazením podobným znakem

Při tomto způsobu využívala čínština grafické podoby znaků a tabuizovaný znak nahradila znakem jemu podobným.

Např. znak 威 wēi ze jména císaře dynastie Pozdní Zhou Guo Weie 郭威 byl nahrazen podobně vypadajícím znakem 成 héng, současník tohoto císaře Guo Yanwei 郭彦威 se tedy přejmenoval na Guo Yanchenga 郭彦成.

d) Napsáním tabuizovaného znaku kurzivním písmem

Tento způsob využíval faktu, že znaky napsané kurzivním písmem nemusely být vždy zcela zřetelně čitelné a člověk tabu tak vlastně neporušil.

⁹ Čínský román z 18. stol., autor Cao Xueqin 曹雪芹

e) Napsáním tabuizovaného znaku dohromady dohromady s jiným

V tomto případě se tabuizovaný znak spojí s jiným znakem a utvoří spolu jeden nový znak.

Jako příklad je možno uvést jméno Zhang Da Yuan 张大渊, které bylo napsáno znaky 张 zhāng a znakem, ve kterém byl nahoře znak 大 dà a pod ním znak 渊 yuān.¹⁰

f) Deformací tabuizovaného znaku

Podobu tabuizovaného znaku lze při psaní různě upravovat, např. změnit nějaký jeho prvek nebo rozložení prvků ve znaku.

Jako příklad lze uvést znak 琰 yǎn v původním jméně Yongyan 永琰 qingského císaře Renzonga 清仁宗, který byl deformován do podoby, kdy v pravé spodní části je místo prvku ohně znak 文 wén.¹¹

g) Vynecháním znaku

Jako poslední a nejjednodušší způsob doplníme ještě úplné vynechání znaku v textu (WAN Jianzhong, 2001).

3.1.4. Vliv historického tabuizování jmen na čínské písmo

Tabuizování některých znaků mělo na starou čínštinu nesporně vliv. Ve starých dílech díky tomu najdeme mnoho znaků, kterým chybí některý tah či tahy. Některé znaky získaly další čtení (např. znak 丘 qiū ve jméně Konfucia, který se začal kvůli tabuizování číst mǒu, v místních jménech se však jeho jméno nezměnilo a zůstalo qiū). Vzniklo také mnoho variant znaků. Někdy takový nový znak potom nahradil znak původní, jako např. znak 昏 hūn (v původní formě znaku se psal v horní části znaku prvek 民 mín, protože byl však kvůli jménu tchangského císaře Li Shimina 李世民 tabuizován, byl nahrazován prvkem 氏 shì), který se v tomto znaku používá dodnes. Mnoho znaků se též kvůli tabu začalo používat chybně, některé potom nahradily znaky původní a používají se dodnes, jako např. znak 原 yuán, který se původně psal jako znak 元 yuán, protože však tento znak označoval též dynastii Yuan, byl lidmi za dynastie Ming tabuizován a nahrazen znakem 原 yuán, slovo

¹⁰ Bohužel se nám deformovaný znak nepodařilo v elektronické podobě získat, proto ho můžeme pouze popsat a věříme však, že z našeho popisu bude jeho podoba zřejmá.

原来 yuánlái *původně* se tedy začalo psát 原来 yuánlái a píše se tak dodnes.

Některé znaky dostaly nové významy, a to např. slovo 讳 huì *tabuizovat, tabu*. Protože nejvíce tabuizovány byly ve staré Číně jména vládců, začal se tento znak postupem času používat také ve významu *jméno*, pro které se jinak používal znak 名 míng *jméno*.

Někdy, ovšem pouze velice zřídka, vedla jazyková tabu též k vytvoření nových znaků, jako např. znaku 邱 qiū, který vznikl z tabuizovaného znaku 丘 qiū z Konfuciova jména přidáním radikálu 阝 yì *město* a který se začal používat jako příjmení místo tohoto tabuizovaného znaku (BIAN Renhai, 116-118).

3.1.5. Tabuizování jmen dnes

V současné době už tato tabu nepatří ke slušnému vychování, v určité podobě a míře se však jejich vliv mezi lidmi zachoval dodnes, např. potomci většinou neoslovují své rodiče a starší příbuzné jmény, působí to nevychovaně. Na vesnicích dokonce potomci, zvláště ženy, občas ani nevědí, jak se jejich starší příbuzní vlastně jmenují. Výše postavené osoby dnes také většinou neoslovují Číňané jmény, nýbrž jejich titulem, např. 老师 lǎoshī *učiteli* nebo použijí titul, před který dají příjmení dané osoby, např. 庄总 zhuāng zǒng *pane řediteli Zhuangu*.

Se zajímavým příkladem tabuizování jmen se lze setkat najít v okrese Chaoxian v provincii Guangdong, kde je zvykem dávat dětem přezdívky podle názvů zvířat, ovoce a zeleniny a předmětů, např. 大牛 dàniú *buvol*, 狗仔 gǒuzǎi *štěně*, 阿猪 ā'zhū *prase*, 杨桃 yángtáo *karambola*. Těmito jmény jsou lidé ve vesnicích oslovováni od malička do stáří, jejich děti a vnuci jim však těmito jmény říkat nesmějí, obzvlášť to platí pro snachu vůči tchánovi. Mladší nemohou vyslovit jméno starších a předků ani homofonní slova, tato slova jsou pro ně tedy tabu, proto např. když nemohou vyslovit slovo 牛 niú *buvol, kráva*, použijí, když o tomto zvířeti mluví, slovo 吗 ma *citoslovce kraviho bučení*.

V oblasti Jiexi v provincii Guangdong se zase snaží vyhnout spojení příjmení s nešťastnou či podřadnou věcí, proto když se někdo jmenuje např. 羊 yáng *ovce, koza*, samotnou kozu či ovci potom nazve 幼毛 yòumáo *dětský; srst*, člověk příjmením 马 mǎ *kůň* pojmenuje koně 四脚 sìjiǎo *čtyři nohy* apod. (HUANG Tao, 2005).

¹¹ Viz pozn.¹¹

3. 2. Náboženství

Jméno Boha jako bytosti, kterou je třeba ctít a zároveň se jí obávat, bývá nějakým způsobem tabuizováno snad ve všech kulturách světa. V křesťanské či židovské kultuře není boží jméno přímo tabuizováno, je třeba však nakládat s ním obezřetně, neboť již v Desateru se tvrdí: „Nevezmeš jména Hospodina Boha svého nadarmo; neboť nenechá bez pomsty Hospodin toho, kdož by bral jméno jeho nadarmo.“ (Ex 20,7) Pro jméno Boha, Ježíše Krista ale také ďábla bývá používáno opisů, z nichž většina má ekvivalent v čínštině, neboť do ní byly přejaty z překladu Bible. V její čínské verzi lze tedy najít výrazy jako 全能的 quánnéng de *Všemohouc*, 上帝 shàngdì *Nejvyšší*, 天主 tiānzhǔ *Pán*, 天父 tiānfù *Nebeský otec*, pro Krista potom 神子 shénzǐ *Syn Boží*, 救世主 jiùshìzhǔ *Spasitel*, 神的羔羊 shén de gāoyáng *beránek Boží* apod.

Dostupná literatura se tématem náboženských jazykových tabu v čínštině bohužel téměř nezabývá, příklady uvedené výše jsme dohledali zcela sami a výzkumem pojmenování bohů v ostatních čínských náboženských naukách jsme se blíže nezabývali, neboť to vyžaduje hlubší znalost čínské religionistiky. Na základě toho, co se nám podařilo zjistit, můžeme pouze konstatovat, že podobně jako pro křesťanského Boha existují i pro bohy ostatních náboženství též eufemistická jmenování.

Zajímavostí z oblasti náboženských tabu, u kterého se ovšem už nejedná o tabu vůči váženému, nýbrž o tabu pramenící ze strachu (tento typ má ostatně k tabu vůči váženému velice blízko), je např. fakt, že pro oltářní stůl pro obětiny je na Taiwanu zapovězeno používat dřevo ze stromu zederach hladký (*Melia azedarach*), protože ve svém čínském názvu 苦苓 kǔlíng obsahuje tento strom znak 苦 kǔ *hořký*, který má čínštině negativní konotaci (např. spojení 吃苦 chīkǔ *trpět*) (WAN Jianzhong, 2001).

4. TABU PRAMENÍCÍ ZE STRACHU

4.1. Smrt

4.1.1 Přehled historických eufemismů pro úmrtí podle jejich sémantické motivovanosti

Smrt patří k archaickým jazykovým tabu (i když mnohdy by se dala zařadit též mezi tabu společenská, např. pokud nechceme mluvit o smrti přímo před pozůstalými z ohleduplnosti), lidé se jí velice obávají, proto patří toto jazykové tabu k největším, vyskytuje se snad v každém jazyce světa a existuje k němu veliký počet eufemismů.

Často v nich lze též velice jasně spatřovat vlivy místní kultury a náboženských a filozofických systémů, rozhodli jsme se jimi proto tedy zabývat trochu blíže. Vypracujeme zde tedy přehled hlavních sémantických motivů vzniku těchto eufemismů používaných v historii a uvedeme některé se speciálním použitím. Většina uvedených eufemismů se v současné čínštině již nepoužívá a je možno setkat se s nimi převážně pouze v dílech souvisejících s historií (včetně např. historických televizních seriálů), poslouží nám však jako vhodný materiál k demonstraci těchto vlivů.

V přehledu uvádíme poměrně mnoho eufemismů pro smrt (upozorňujeme, že ne všechny), počet znaků v nich se vyskytujících není však už tak veliký, často se totiž opakují. Eufemismy v naprosté většině rozřazujeme podle prvního znaku v pořadí pouze do jedné kategorie, abychom se vyhnuli častému opakování výrazů. Výjimku tvoří pouze výrazy, kde je znak na jiném než prvním místě pro sémantickou motivovanost důležitý, potom eufemismus zařazujeme do příslušné kategorie podle významu tohoto znaku. Pokud patří do více kategorií (např. 捐瘠 *jūān jí zemřít hladí*), uvádíme v některých případech výraz vícekrát, tj. u více relevantních kategorií. Pokud se jedná o veliký počet (např. eufemismy pro smrt panovníka), uvádíme pro ilustraci pouze několik z nich.

Pro názornost píšeme vždy znak, díky kterému slovo do konkrétní skupiny patří, přepis znaku a překlad tučně, pro lepší přehlednost pouze vždy pouze u jednoho výrazu, u výrazů řazených pod ním již ne.

a) Zemřít znamená odejít z tohoto světa

V těchto eufemismech se setkáme s výrazy vyjařujícími, že někdo někam jde, odchází,

(去, 走, 徂, 行, 游, 离) dále pak výrazy s významem daleko, vzdálený (远) a výrazy vztahující se k tomuto světu (世, 尘).

Najdeme mezi nimi jeden znak s eufemistickým významem (徂), na základě kterého došlo díky kombinačním možnostem prvků v čínských znacích postupem času k vytvoření zcela nového znaku (殂), podobně jako na základě několika dalších uvedených v přehledu později, opět se zde tedy uplatnily možnosti čínského znakového písma.

去	qù	<i>odejít (někam)</i>
去世	qù shì	<i>odejít (někam); svět¹²</i>
亡	wáng	<i>utéci</i> - toto slovo se dříve kvůli svému významu <i>utéci</i> začalo používat jako eufemismus pro smrt, dnes už jako eufemismus vnímáno však nebývá
亡泯	wángmǐn	<i>zemřít; smazat, zmizet</i>
亡没	wángmò	<i>zemřít; zaplavit</i>
亡逝	wángshì	<i>zemřít; plynout</i>
徂	cú	<i>jít (někam)</i> znamená totéž co 往 wǎng <i>jít, jet, ubírat se</i> a stejně tak jako on bylo toto slovo ve staré Číně používáno jako eufemistické vyjádření pro to, že někdo zemřel, podobně jako se dnes používá výraz 走 zǒu <i>odejít</i> . Když se používání tohoto znaku jako eufemismu pro úmrtí rozšířilo, byl vytvořen nový znak 殂 cú (viz níže) přidáním radikálu 歹 dǎi <i>zlo</i> (podobně jako např. u znaků 殇 shāng, viz dále), který se potom začal používat výhradně jako eufemismus pro smrt.
徂背	cúbèi	<i>jít (někam); opustit</i>
徂落	cúluò	<i>jít (někam); padat</i>
徂迁	cúqiān	<i>jít (někam); přemístit</i>

¹² Slovo 世 shì zde a dále překládáme jako *svět*, znamená ale též *generace, éra*, případně *celý život*. Mnohdy připadají v úvahu i tyto další významy, protože se nám to však bohužel nepodařilo ověřit, zůstáváme raději v překladu jednotní a uvádíme všude *svět*

徂逝	cúshì	<i>jít (někam); plynout</i>
殂谢	cú	<i>skonat; s díky odmítnout</i>
殂落	cúluò	<i>skonat; padat</i>
殂陨	cúyǔn	<i>skonat; spadnout z nebe</i>
迁殂	qiāncú	<i>přemístit; skonat</i>
逝	shì	<i>plynout</i> – používá se o řece a času, proto se podle našeho názoru nejspíš začalo toto slovo používat i ve významu <i>skonat</i> , ve kterém se používá běžně i dnes (ve spojeních překládáme stále jako plynout, i když v mnohých bylo jistě použito už na základě svého posunutého významu <i>skonat</i>)
逝殂	shìcú	<i>plynout ; skonat</i>
逝没	shìmò	<i>plynout ; zaplavit</i>
逝世	shìshì	<i>plynout ; svět</i>
长逝	chángshì	<i>dlouhý; plynout</i>
往	wǎng	<i>jít, jet, ubírat se</i>
往化	wǎnghuà	<i>jít, jet, ubírat se; přeměňovat</i>
往逝	wǎngshì	<i>jít, jet, ubírat se; plynout</i>
违世	wéishì	<i>být odloučený, odejít; svět</i>
下世	xiàshì	<i>sestoupit; svět</i>
远行	yuǎn xíng	<i>daleko; jít</i>

b) Zemřít znamená opustit a rozloučit se s pozemským světem a všem na něm, všeho se vzdát

V těchto eufemismech se objevují znaky s významem opustit a vzdát se něčeho (např. 离, 辞, 捐, 弃) a výrazy vztahující se k tomuto světu (世, 尘).

离尘	líchén	opustit; prach (尘世 chénshì svět prachu je v čínských náboženských naukách synonymem pro tento pozemský svět)
离去	líqù	opustit; odejít (někam)
离世	líshì	opustit; svět
谢	xiè	s díky odmítnout ¹³
谢尘缘	xiè chényuán	s díky odmítnout; pozemská pouta (buddh.)
谢没	xièmò	s díky odmítnout; zaplavit
谢生	xièshēng	s díky odmítnout; život
谢时	xièshí	s díky odmítnout; čas
谢世	xièshì	s díky odmítnout; svět
谢事	xièshì	s díky odmítnout; věc
长谢	chángxiè	dlouhý; s díky odmítnout
形谢	xíngxiè	forma; s díky odmítnout - zde je zdůrazněna fyzická stránka člověka, která svět opouští
背	bèi	opustit
背世	bèi shì	opustit svět
背弃	bèi qì	opustit; vzdát se
辞去	cíqù	rozloučit se; odejít (někam)

¹³ 谢 xiè znamená *děkovat* či *s díky odmítnout*, pravděpodobně odtud také jeho význam *opustit, vzdát se (něčeho)*. V práci ho překládáme jako *s díky odmítnout*.

辞世	císhì	rozloučit se se světem
长辞	chángcí	dlouhý; rozloučit se
捐背	juān bèi	vzdát se (něčeho), věnovat; opustit
捐命	juān mìng	vzdát se (něčeho), věnovat; život
捐生	juān shēng	vzdát se (něčeho), věnovat; život
捐世	juān shì	vzdát se (něčeho), věnovat; svět

Mezi výrazy s 捐 juān patří i některé se speciálním použitím:

捐床帐	juān chuángzhàng	vzdát se (něčeho), věnovat; ložnicový závěs - o smrti ženy
捐瘠	juān jí	vzdát se (něčeho), věnovat; slabý, tenký - pro smrt hladu

Ty, jež vyjadřují, že se člověk vzdá své fyzické schránky, se používají pro obětování se, pro smrt pro spravedlivou věc:

捐骸	juān hái	vzdát se (něčeho), věnovat; kosti, kostra (přeneseně pro tělo)
捐身	juān shēn	vzdát se (něčeho, věnovat); tělo
捐躯	juān qū	vzdát se (něčeho), věnovat; tělo - např. 为国捐躯 wèi guó juān qū <i>padnout za vlast</i>
弃世	qìshì	vzdát se (něčeho); svět
弃代	qìdài	vzdát se (něčeho); generace, epocha
弃去	qìqù	vzdát se (něčeho); odejít (někam)
弃躯	qìqū	vzdát se (něčeho); tělo
弃身	qìshēn	vzdát se (něčeho); tělo
弃骸	qìhái	vzdát se (něčeho); kosti, kostra (přeneseně pro tělo)
弃朝	qìcháo	vzdát se (něčeho); (císařský) dvůr, dynastie - pouze o smrti panovníků

弃天下	qìtiānxià	vzdát se (něčeho); podnebesí - pouze o smrti panovníků
弃背天下	qìbèi tiānxià	vzdát se (něčeho); opustit; podnebesí - pouze o smrti panovníků
弃群臣	qì qúnchén	vzdát se (něčeho); vláda (všechna ministerstva) - pouze o smrti panovníků
弃捐	qì juān	vzdát se (něčeho);; vzdát se (něčeho), věnovat
弃逝	qìshì	vzdát se (něčeho); plynout
弃移	qìyí	vzdát se (něčeho); přesunovat, měnit
弃背	qìbèi	vzdát se (něčeho); opustit
弃禄	qìlù	vzdát se (něčeho); úřednický plat – o smrti úředníků
弃养	qìyǎng	vzdát se (něčeho); živit (někoho), starat se (o někoho) – o smrti rodičů. Protože zemřeli, nemohou se o ně jejich děti postarat. V širším smyslu také o smrti starších a výše postavených.
弃堂帐	qìtángzhàng	vzdát se (něčeho); hala, místnost; závěs
弃平居	qì píngjū	vzdát se (něčeho); obyčejně, obvykle
遐弃	xiáqì	daleký; vzdát se, odvrhnout – používalo se pro smrt panovníků

撒手 **sāshǒu** **dát ruce pryč od**
撒手尘寰 sāshǒu chénhuán *dát ruce pryč od tohoto svět*

撒手人寰 sāshǒu rénhuán *dát ruce pryč od říše lidí*

撒手人间 sāshǒu rénjiān *dát ruce pryč od světa lidí*

舍 **shě** **vzdát se (něčeho)**

舍命 shěmìng *vzdát se (něčeho); život*

舍身 shěshēn *vzdát se (něčeho); tělo - původně se používalo pro smrt buddhistů pro jejich víru, postupně se výraz začal používat obecně pro smrt pro spravedlivou věc či přesvědčení*

舍生存义	shěshēngcúnyì	vzdát se (něčeho); život; zachovat; spravedlnost- zemřít pro spravedlnost
舍生取宜	shěshēngqǔyì	vzdát se(něčeho); život; získat, vybrat si, vhodný - zemřít pro spravedlnost
舍生取义	shěshēngqǔyì	vzdát se (něčeho); život; získat, vybrat si; spravedlnost – zemřít za spravedlnost
取义	qǔyì	zkrácená varianta výrazu 舍生取义
舍生	qǔshēng	zkrácená varianta výrazu 舍生取义
舍寿	shěshòu	vzdát se (něčeho); dlouhověkost
委离	wěilí	vzdát se (něčeho); opustit
委世	wěishì	vzdát se (něčeho); svět
厌世	yànshì	omrzet se, zprotivit si; svět ¹⁴
厌代	yàndài	varianta výrazu 厌世, která vznikla za dynastie Tchang, neboť v té době byl kvůli jménu císaře Li Shimina 李世民 tabuizován znak 世 shì a byl tedy nahrazen znakem 代 dài generace, éra
遗世	yíshì	zanechat; svět - odprostit se od pozemských záležitostí, stát se nesmrtelným - původně taostický termín, který se dříve používal také jako eufemismus pro smrt

Úmrtí lze také vyjádřit pomocí následku jeho odchodu, tj. faktem, že zemřelý již není mezi námi:

不在了 **bù zài** le už (tu) **není**

¹⁴ Tento výraz jsme do této skupiny zařadili také, neboť když se nám něco zprotiví, dobrovolně se toho vzdáme a opustíme to.

c) Smrt je přirovnávána k dlouhému spánku nebo odpočinku

长寐	chángmèi	<i>dlouhý; spát</i>
长眠	chángmián	<i>dlouhý; spát</i>
沉眠	chénmián	<i>hluboký; spát</i>
瞑目	míngmù	<i>zavřít oči; oči</i>
永蛰	yǒngzhé	<i>navždy; hibernace, zimní spánek</i>
长休	chángxiū	<i>dlouhý; odpočívát</i>
休息	xiūxi	<i>odpočívát</i>

d) Když člověk zemře, je to, jako by ho vzala voda, stejně jako všechny jeho strasti

V těchto eufemismech se objevují znaky, které souvisejí se zaplavením a potopením jako 没, 灭, 沦 aj.

灭	miè	<i>zaplavit, zničit</i>
灭顶	mièdǐng	<i>zaplavit, zničit; hlava - speciální výraz pro smrt utonutím</i>
灭度	mièdù	<i>zaplavit, zničit - 度 dù pravděpodobně místo 渡 dù překonat (vodní plochu) - zbavit se mrzutostí a přejít moře strastí - buddhistický výraz pro nirvánu a později i pro smrt buddhistických mnichů</i>
灭化	mièhuà	<i>zaplavit, zničit; přeměňovat - buddhistický výraz</i>
灭没	mièmò	<i>zaplavit, zničit; zaplavit</i>
灭抑	mièyì	<i>zaplavit, zničit; tlačit dolů</i>
灭殒	mièyǔn	<i>zaplavit, zničit; zemřít</i>
没	mò	<i>zaplavit</i>

没化	mòhuà	<i>zaplavit; přeměňovat</i>
没世	mòshì	<i>zaplavit svět</i>
没寿	mòshòu	<i>zaplavit; dlouhověkost</i>
没陈	mòzhèn	<i>zaplavit; znak 陈 zhèn se dříve používal pro dnešní znak 阵 zhèn rozložení vojska, bojiště - padnout v boji</i>
阵没	zhèn mò	<i>rozložení vojska, bojiště; zaplavit – pro smrt v boji</i>

Protože se znak 没 mò *zaplavit* používal jako eufemismus pro smrt, došlo postupně k vytvoření dalšího znaku, a to nahrazením radikálu 氵 shuǐ *voda* radikálem 歹 dǎi *zlo* (podobně jako např. u znaků 殂 cú a 殤 shān), čímž vznikl znak 殁 mò *skonat*. Tento nový znak byl pak výhradně používán jako eufemismus pro smrt. Variantou tohoto znaku je znak 殁 mò.

殁	mò	<i>skonat</i>
殁世	mòshì	<i>skonat; svět</i>
阵殁	zhèn mò	<i>rozložení vojska, bojiště; skonat – pro smrt v boji</i>
沦	lún	<i>potopit se, klesnout</i>
沦落	lúnluò	<i>potopit se, klesnout; padat</i>
沦没 (殁)	lún mò	<i>potopit se, klesnout; zaplavit (skonat)</i>
沦逝	lúnshì	<i>potopit se, klesnout; plynout</i>
沦谢	lúnxiè	<i>potopit se, klesnout; s díky odmítnout</i>
沉沦	chénlún	<i>hluboký; potopit se, klesnout</i>

e) Smrt je zmírňována za pomoci představy, že si zemřelý si díky ní vlastně polepší, neboť se dostane do ráje, nebe, stane se nesmrtelným či dosáhne nirvany

Tyto výrazy jsou často motivovány čínskými náboženskými a mýtickými představami, podobně jako se evropských jazycích setkáme s výrazy motivovanými křesťanskou vírou („je v Pánu“, „Pán si ho k sobě povolal“). Výrazy tohoto typu by mohly být často interpretovány

jako tzv. Wunschnamen („přací jména“), tedy výrazy, které zároveň vyjadřují to, co si přejeme a v co doufáme.

Ve spojeních se objevují především znaky s významem stoupat (登, 升, 上, 陟) a výrazy označující nebo odkazující na nebe či ráj (天, 西), dále pak výraz nesmrtelný (仙) ve spojeních s významem stát se nesmrtelným a další slova, které s daným souvisejí.

登仙	dēngxiān	<i>stoupat (na horu); nesmrtelný</i>
登遐	dēngxiá	<i>stoupat (na horu); daleký, dlouhého trvání - pouze o smrti panovníků</i>
登天	dēngtiān	<i>stoupat (na horu); nebe</i>
登真	dēngzhēn	<i>stoupat (na horu); pravý</i>
登陟	dēngzhì	<i>stoupat (na horu); vystupovat, lézt</i>
上天	shàngtiān	<i>vystoupat; nebe</i>
上仙	shàngxiān	<i>vystoupat; nesmrtelný - původně se používalo pouze pro osvícené taoisty, kteří se stali nesmrtelnými, poté se začalo používat i ve významu úmrtí císaře či císařovny</i>
陟	zhì	<i>vystupovat, lézt - o smrti panovníků</i>
升(昇) 天	shēng tiān	<i>stoupat (昇 je varianta tohoto znaku); nebe</i>
升(昇) 遐	shēng xiá	<i>stoupat; daleký, dlouhého trvání - pouze o smrti panovníků</i>
升(昇) 仙	shēng xiān	<i>stoupat; nesmrtelný</i>
龙升	lóng shēng	<i>drak; vystupovat - pouze o smrti císaře, též ve významu nastoupit na trůn</i>
遐升	xiá shēng	<i>daleký, dlouhého trvání; stoupat</i>
仙升	xiān shēng	<i>nesmrtelný; stoupat</i>

归天	guī tiān	<i>vracet se; nebe</i>
遐举	xiá jǔ	<i>vydat se na dalekou cestu (dosl. daleký; zvednout) - stát se nesmrtelným (taost.)</i>
仙游	xiānyóu	<i>nesmrtelný; cestovat</i>
仙逝	xiānshì	<i>nesmrtelný; plynout</i>
仙化	xiānhuà	<i>nesmrtelný; přeměňovat - o smrti taoistických mnichů</i>

Některé eufemismy jsou motivovány představou cesty na některou z posvátných hor:

归道山	guī dàoshān	<i>vracet se; hora Dao (hora Dao je mýtická hora nesmrtelných)</i>
游岱	yóu dài	<i>cestovat; hora Taishan (hora Taishan je jednou z pěti posvátných hor taoismu)</i>
上五台山	shàng wǔtāishān	<i>stoupat; hora Wu Tai Shan (hora Wu Tai Shan je jednou ze čtyř posvátných buddhistických hor)</i>

Motivem vzniku mnoha výrazů je přitom taoistická představa o nesmrtelném jedoucím na 鹤 *hè* *jeřábovi* či jiném ptáku nebo oblaku jako v následujících spojeních:

鹤驾	hèjià	<i>jeřáb; jet (na něčem), vůz</i>
驾鹤成仙	jiàhèchéngxiān	<i>jet (na něčem); jeřáb; stát se; nesmrtelný</i>
驾鹤西去	jiàhèxīqù	<i>jet (na něčem); jeřáb; západ; jet (někam)</i>
驾鹤西游	jiàhèxīyóu	<i>jet (na něčem); jeřáb; západ; cestovat</i>
驾鹤远去	jiàhèyuǎnqù	<i>jet (na něčem); jeřáb; daleký; jet (někam)</i>
跨鹤西去	kuàhèxīqù	<i>jet rozkročmo; jeřáb; západ; jet</i>
跨鹤仙去	kuàhèxiānqù	<i>jet rozkročmo; jeřáb; nesmrtelný; jet</i>

鹤驭	hèyù	<i>jeřáb; jet (na voze)</i>
鸾驭西去	luányùxīguī	<i>bájný pták podoný fénixovi; jet (na voze); západ; jet</i>
云驭	yún yù	<i>oblak; jet (na voze)</i>

Mnoho taoistických výrazů je založeno na představě, že se člověk po smrti odprostí od těla a stane se nesmrtelným, často díky speciálním taoistickým dovednostem

化去	huàqù	<i>přeměňovat; odejít</i>
化形	huàxíng	<i>přeměňovat se; forma</i>
化杖	huà zhàng	<i>přeměnit; prut, hůl (tento eufemismus vyhází z příběhu o jednom muži, který požadoval po nesmrtelném starci, kterého potkal, aby z něj učinil také nesmrtelného. Stařec ulomil bambus vysoký stejně jako muž a pověsil ho na strom. Příbuzní si mysleli, že se muž oběsil a bambus tedy pohřbili. Stařec vzal muže do hor, aby z něho udělal nesmrtelného a když se potom muž vrátil, nikdo nevěřil, že je to on. Vysvětlil jim, že tehdy pohřbili místo něho jen stvol bambusu)</i>
遁化	dùnhuà	<i>utéci, schovat se; přeměňovat</i>
物化	wùhuà	<i>věc, předmět; přeměňovat</i>
化鹤	huàhé	<i>přeměňovat; jeřáb</i>
羽化	yǔhuà	<i>křídlo; přeměňovat</i>
尸解	shíjiě	<i>mrtvola; oddělit, rozvázat</i>
木解	mùjiě	<i>dřevo; oddělit, rozvázat (stát se nesmrtelným pomocí dřeva)</i>

水解	shuǐjiě	voda; oddělit, rozvázat (stát se nesmrtelným ve vodě, pomocí přeměny těla na vzduch)
解形	jiěxíng	oddělit, rozvázat; forma
解骨	jiěgǔ	oddělit, rozvázat; kost
蜕	tuì	svléci (kůži)
蜕化	tuìhuà	svléci kůži; přeměňovat
蜕委	tuìwěi	svléci kůži; vzdát se (něčeho)
托死	tuōsǐ	předstírat; smrt (člověk vlastně jen jako by smrt předstíral, tělo nechá na zemi a stane se nesmrtelným)
遗形	yíxíng	zanechat; forma - původně eufemismu pro smrt taoistů

Buddhistické výrazy jsou zase motivovány představou o západním ráji (nebo také „západní čisté zemi“), kde přebývá buddha Amitábha, zbavením se všech strastí a dosažením nirvány

归西	guīxī	vracet se; západ
上西天	shàng xītiān	stoupat; západ; nebe
涅槃	nièpán	nirvána
入灭	rùmiè	parinirvána
示寂	shìjì	parinirvána – pro smrt buddhy, bodhisatvy či vysoce postaveného mnicha
圆寂	yuánjì	nirvána

Někdy vycházejí eufemismy z představy smrti při meditaci (vsedě):

跏趺	fūshì	<i>sedět se skříženyma nohama; plynout</i>
示灭	shìmiè	<i>zemřít při meditaci - pro vysoce postavené mnichy</i>
坐化	zuòhuà	<i>sedět; přeměňovat - pro mnichy</i>

Smrt je možné též opsat pomocí převtělení, v něž buddhisté věří:

托化	tūohuà	<i>převtělit se</i>
----	--------	---------------------

6) Smrt je chápána jako návrat někam

Člověk odněkud vzešel a tam se také jeho duše nebo tělo navrácí. Kam přesně či jak, často souvisí s různými náboženskými představami. V těchto eufemismech se objevuje výraz označující návrat 归 guī vracet se, který může být však interpretován i jako pouze jít někam, tyto eufemismy by tedy mnohdy mohly být zařazeny i do kategorie a).

Některé eufemismy z této kategorie byly zařazeny již do předcházející.

归尽	guī jìn	<i>vracet se; skončit, úplně, vyčerpat</i>
归去	guī qù	<i>vracet se se; jít</i>
归全	guī quán	<i>vracet se se; celý- zemřít přirozenou smrtí</i>
归神	guī shén	<i>vracet se se; duch</i>
归土	guī tǔ	<i>vracet se se do země, půdy</i>
归阴	guī yīn	<i>vracet se se; onen svět (阴 yīn zde ve významu 阴间 yīnjiān onen svět)</i>
归真	guī zhēn	<i>vracet se se; pravý (původně buddh. pojem, který se poté začal používat obecně)</i>

7) Smrt je chápána jako něco náhlého, nečekaného

Tyto eufemismy označují úmrtí, která jsou mluvčími jako náhlá a nečekaná také pociťována.

溘毙	kèbì	<i>náhle zemřít, být zabit</i>
溘尽	kèjìn	<i>náhle; skončit, úplně, vyčerpat</i>
溘然	kèrán	<i>náhle</i>
溘丧	kèsàng	<i>náhle ztratit</i>
溘逝	kèshì	<i>náhle plynout</i>
溘谢	kèxiè	<i>náhle s díky odmítnout</i>
奄隔	yǎngé	<i>náhle se separovat se, oddělit</i>
奄忽	yǎnhū	<i>náhle</i>
奄化	yǎnhuà	<i>náhle se přeměnit se</i>
奄沦	yǎnlún	<i>náhle se potopit se, klesnout</i>
奄然	yǎnrán	<i>náhle</i>
奄谢	yǎnxiè	<i>náhle s díky odmítnout</i>
不测	bùcè	<i>nepředpokládat</i>
不虞	bùyú	<i>nepředvídat, neočekávat</i>

i) Smrt je chápána jako něco konečného

V těchto eufemismech najdeme slova označující konec (终) či završení (就)

终	zhōng	<i>konec</i>
终没 [殁]	zhōngmò	<i>konec; ponořit - pro přirozenou smrt stáří</i>
就命	jiùmìng	<i>završit; život</i>
就世	jiùshì	<i>završit; svět</i>

j) Smrt je chápána jako něco věčného

S životem a tímto světem se umírající navždy (永) rozloučí. Mnohdy se lze objevují též typické čínské výrazy označující velmi dlouhou dobu až věčnost jako „deset tisíc let“ apod.

永别	yǒngbié	<i>navždy se rozloučit</i>
永辞	yǒngcí	<i>navždy se rozloučit</i>
永恒	yǒnghéng	<i>věčný</i>
永诀	yǒngjué	<i>navždy se rozloučit</i>
永绝	yǒngjué	<i>navždy; přerušit, vyčerpat</i>
永迁	yǒngqiān	<i>navždy; přemístit</i>
永逝	yǒngshì	<i>navždy; plynout</i>
永蛰	yǒngzhé	<i>věčný; hibernace, zimní spánek</i>
永终	yǒngzhōng	<i>navždy; konec</i>
长归	chángguī	<i>dlouhý; vracet se se</i>
长终	chángzhōng	<i>věčný</i>
大归	dàguī	<i>velký; vracet se se</i>
大去	dàqù	<i>velký; odejít</i>

Následující výrazy se používají též pro vyjádření nesmírně dlouhé doby až věčnosti:

百年	bǎinián	<i>sto; rok</i>
百岁	bǎisui	<i>stejně jako předchozí</i>
千古	qiāngǔ	<i>tisíc; dávný- často se používá v nápisech na svitcích či na věncích při pohřbu ve smyslu věčný odpočinek</i>

千秋	qiānqiū	<i>tisíc; podzim</i>
千秋万世	qiānqiūwànshì	<i>tisíc; podzim; deset tisíc; generace</i> - pro smrt panovníka
千秋万岁	qiānqiūwànsuì	<i>tisíc; podzim; deset tisíc; rok</i> - pro smrt panovníka
万古	wàngǔ	<i>deset tisíc; dávný</i>
万岁千秋	wànsuìqiānqiū	<i>deset tisíc; rok; tisíc; podzim</i> - pro smrt panovníka
万岁	wànsuì	<i>deset tisíc; rok</i> - pro smrt panovníka

k) Smrt je vyjádřena pomocí temnoty, která po ní následuje, pomocí představy o tom, že se zemřelý dostane do říše mrtvých

V těchto eufemismech najdeme znak s významem „temný“ (冥) a další spojené s čínskými mýtickými představami (泉, 阎王)

归泉	guīquán	<i>vracet se; pramen</i> – míní se tím Žluté prameny – čínský onen svět
冥冥	míngmò	<i>temný</i> (často se používá v souvislosti s oním světem); <i>klidný</i>
冥冥	míngmíng	<i>temný; bez slunce, temný, schovaný</i>
渺渺冥冥	miǎomiǎo míngmíng	<i>mlhavý, nezřetelný; temný, onen svět</i>
见阎王	jiàn yánwáng	<i>vidět, navštívit; král pekla</i> - výraz s negativní konotací

l) Smrt je přirovnávána k pádu

Tyto výrazy se používaly především pro smrt panovníka či významných osobností, pokud zemřeli, byla to pro Číňany tak významná událost, jako by něco spadlo z nebe (陨, 星) nebo se sesula hora (příklady s 崩 a 薨)

陨	yǔn	spadnout z nebe
陨毙	yǔnbì	skonat; zemřít, být zabit
陨背	yǔnbèi	spadnout z nebe; opustit
陨零	yǔnlíng	spadnout z nebe; uvadnout a opadat
陨落	yǔnluò	spadnout z nebe; padat
陨没 {歿}	yǔnmò	spadnout z nebe; zaplavit (skonat)
陨命	yǔnmìng	spadnout z nebe; život
陨仆	yǔnpū	spadnout z nebe; spadnout (dopředu)
陨缺	yǔnquē	spadnout z nebe; nedostávat se
陨身	yǔnshēn	spadnout z nebe; tělo
陨世	yǔnshì	spadnout z nebe; svět
陨谢	yǔnxiè	spadnout z nebe; s díky odmítnout
陨队	yǔnzhuì	spadnout z nebe znak 队 je starou formou znaku 坠 spadnout
陨隧	yǔnzhuì	spadnout z nebe; znak 隧 je též starou formou znaku 坠 zhuì spadnout
殒	yǔn	skonat - protože se znak 陨 yǔn <i>spadnout z nebe</i> stal eufemismem pro smrt, začal i ten být postupně eufemizován, a to přidáním radikálu 歹 dǎi <i>zlo</i> (podobně jako byl ve znaku 没 mò <i>zaplavit</i> nahrazen tímto radikálem radikál 氵 shuǐ <i>voda</i> a vznikl znak 歿 mò <i>skonat</i>) a vznikl tak nový znak 殒 se stejným čtením yǔn a významem <i>skonat</i>
殒颠	yǔndiān	skonat; skácet, spadnout
殒落	yǔnluò	skonat; padat
殒灭	yǔnmiè	skonat; zaplavit, zničit
殒命	yǔnmìng	skonat; život
殒逝	yǔnshì	skonat; plynout
殒谢	yǔnxiè	skonat; s díky odmítnout

殒越	yǔnyuè	<i>skonat; překračovat</i>
惊殒	jīngyǔn	<i>lekat se; skonat - pro smrt leknutím</i>
星洛	xīngluò	<i>hvězda; spadnout - o úmrtí významných osob</i>
星亡	xīngwáng	<i>hvězda; skonat - o úmrtí významných osob</i>
星陨	xīngyǔn	<i>hvězda; spadnout z nebe - o úmrtí významných osob</i>
颠	diān	<i>skácet, spadnout</i>
颠陨 (殒)	diānyǔn	<i>skácet, spadnout; spadnout z nebe (skonat)</i>
崩	bēng	<i>sesout se, zhrouřit se</i>
崩背	bēngbèi	<i>sesout se, zhrouřit se; opustit</i>
崩徂	bēngcú	<i>sesout se, zhrouřit se; jít (někam)</i>
崩落	bēngluò	<i>sesout se, zhrouřit se; padat</i>
崩殒 (陨)	bēngyǔn	<i>sesout se, zhrouřit se; skonat (spadnout - z nebe)</i>
崩逝	bēngshì	<i>sesout se, zhrouřit se; plynout</i>
崩谢	bēngxiè	<i>sesout se, zhrouřit se; s díky odmítnout</i>
崩奄	bēngyǎn	<i>sesout se, zhrouřit se; náhle</i>
驾崩	jiàbēng	<i>císařský vůz (přeneseně pro císaře); sesout se, zhrouřit se - o smrti císaře</i>
山陵崩	shānlíngbēng	<i>hora; kopec (山陵 také jako pojmenování pro císaře ve staré Číně); sesout se, zhrouřit se</i>
薨	hōng	<i>citoslovce pro zvuk letu hejna nějakého hmyzu, zde pro rachot při zřícení hory či domu - používalo se pro smrt šlechty a vysoce postavených úředníků</i>
薨背	hōngbèi	<i>citosl.; opustit - pro smrt šlechty nebo vysoce postavených úředníků</i>
薨殒	hōngcú	<i>citosl.; skonat</i>

薨落	hōngluò	<i>citosl.; padat</i> - pro smrt šlechty nebo vysoce postavených úředníků
薨歿	hōngmò	<i>citosl.; skonat</i>
薨逝	hōngshì	<i>citosl.; plynout</i> - pro smrt šlechty nebo vysoce postavených úředníků
薨谢	hōngxiè	<i>citosl.; s díky odmítnout</i> - pro smrt vysoce postavených úředníků
薨奄	hōngyǎn	<i>citosl.; náhle</i>
薨夭	hōngyāo	<i>citosl., zemřít mladý</i> - pro smrt nezletilých císařových potomků
薨陨 {殒}	hōngyǔn	<i>citosl.; spadnout (z nebe) (skonat)</i> - pro smrt šlechty
驾薨	jiàhōng	<i>citosl.; císařský vůz (přeneseně pro císaře)</i> - pro smrt Císaře

m) Smrt je vnímána jako něco nešťastného

不祥	bù xiáng	<i>zápor; šťastný, přinášející štěstí</i>
不幸	bù xìng	<i>zápor; šťastný</i>
大忧	dà yōu	<i>velký; trápení</i> - pro smrt císaře

n) Úmrtí je přirovnáváno k uvadání rostlin

Zde se opět uplatňuje čínský smysl pro poetické vyjádření a obliba v přírodních motivech.

凋	diāo	<i>uvadnout</i> , někdy také ve variantě 彫 diāo nebo 彫 diāo - výrazy s tímto znakem označují hlavně úmrtí starých osob
---	------	--

凋徂	diāocú	<i>uvadnout; jít (někam)</i>
凋枯	diāokū	<i>uvadnout; uschlý</i>
凋零	diāolíng	<i>uvadnout; uvadnout a opadat</i>
凋沦	diāolún	<i>uvadnout; potopit se, klesnout</i>
凋 (雕) 落	diāoluò	<i>uvadnout; padat</i>
凋 (彫) 丧	diāosàng	<i>uvadnout; ztratit</i>
凋逝	diāoshì	<i>uvadnout; plynout</i>
凋替	diāotì	<i>uvadnout; upadat</i>
凋 (雕) 谢	diāoxiè	<i>uvadnout; uvadnout a opadat</i>
凋陨 (殒)	diāoyǔn	<i>uvadnout; spadnout (z nebe) (skonat)</i>
零	líng	<i>uvadnout a opadat</i>
零落	língluò	<i>uvadnout a opadat; padat</i>
零谢	língxiè	<i>uvadnout a opadat; uvadnout a opadat</i>

o) Smrt je popisována jako zničení něčeho krásného

Tyto výrazy se používají především pro úmrtí mladých žen a ctnostných osob. Často pomocí především v literatuře oblíbených čtyřslabičných spojení je v nich popisováno zničení (损, 摧, 消) krásné květiny (兰, 蕙), nefritu (玉, 碧), který je v Číně velice ceněn, a jiného, podle čehož výrazy také seskupujeme. Podobně jako u předcházející skupiny se zde projevuje čínský smysl pro poetiku a symboliku.

桂折	guìzhé	<i>skořicovník; zlomit se - pro smrt ctnostných osob</i>
桂折兰摧	guìzhé lán cuī	<i>skořicovník; zlomit se; orchidej; zničit;- pro smrt ctnostných osob</i>
蕙折兰摧	huìshé lán cuī	<i>orchidej; zlomit se; orchidej; zničit – pro smrt krásných žen</i>
蕙损兰摧	huìsǔn lán cuī	<i>orchidej; poškodit se; orchidej; zničit – pro smrt krásných žen</i>

兰摧玉折	lán cūiyùzhé	orchidej ; zničit; nefrit; zlomit se - pro smrt ctnostných osob
香消玉碎	xiāngxiāoyùsùì	vůně; zmizet, odstranit; nefrit ; roztrástit se - pro smrt krásné mladé ženy
香消玉损	xiāngxiāoyùsǔn	vůně; zmizet, odstranit; nefrit; poškodit se - pro smrt krásné mladé ženy
香消玉殒	xiāngxiāoyùyǔn	vůně; zmizet, odstranit; nefrit; skonat - pro smrt krásné mladé ženy
珠沉碧碎	zhū chénbìsùì	perla ; ponořit se; nefrit; roztrástit se - pro smrt krásné mladé ženy
珠沉玉碎	zhūchényùsùì	perla; ponořit se; nefrit; roztrástit se - pro smrt krásné mladé ženy

p) Smrt je chápána jako zastavení, přerušení

断气	duànqì	přerušit; dech
绝	jué	přerušit, vyčerpat
绝命	juémìng	přerušit, vyčerpat; život

q) Smrt je opisována pomocí skutečností spojených s pohřbem či s jinými jevy souvisejícími s fyzickou schránkou zemřelého

V těchto eufemismech se objevují výrazy spojené s čínskou kulturou pohřbívání.

就木	jiù mù	přiblížit se; dřevo (dřevo zde označuje rakev)
----	--------	---

没地	mòdì	zaplavit země, půda - člověk je po smrti pohřben do země, proto spojení se znakem 地 dì země, půda
呜呼	wūhū	<i>ach běda</i> (citoslovce nářku nad úmrtím používané ve staré Číně v pohřebních řečích)
呜呼哀哉	wūhū'āizāi	<i>ach běda, přeběda</i>
填沟壑	tiān gōuhè	vyplnit <i>strouhu</i> - skromně o sobě

4.1.1.1. Výrazy se speciálním použitím

Některé z eufemismů se používají pouze, pokud se jedná o smrt určitých jedinců či určitý způsob úmrtí

a) Výrazy používané pro označení úmrtí různých osob

Pro společensky různě postavené osoby

Ve staré Číně se pro vyjádření úmrtí používalo pro různě postavené osoby různých pojmů, což svědčí o přísné hierarchizaci tehdejší společnosti a úctě k výše postaveným. Zmínku o tom nalezneme např. v jedné z kanonických knih Knize obřadů 礼记, pro císaře se podle ní měl používat pojem 崩 bēng *sesout se, zhroutit se*, pro šlechtu 薨 hōng *citoslovce* pro vyšší úředníky 卒 zú *skončit, dokončit*, pro vzdělance 不禄 bù lù *ne; úřednický plat* a pro obyčejný lid slovo 死 sǐ *zemřít*. V pozdějších dobách se situace ještě zkomplikovala, existovaly různé pojmy používané pro různé úřednické stupně, kterých bylo nejdříve pouze devět, postupem doby se ale jejich počet měnil a mnohokrát navýšil. V současné době se z těchto pojmů používá už pouze 死 sǐ *zemřít* (HUANG Tao, 2005; Xianghua, 2005).

Pro panovníky

大忧	dà yōu	<i>velký; trápení</i>
弃朝	qì cháo	<i>vzdát se (něčeho); (císařský) dvůr; dynastie</i>

弃天下 qìtiānxià vzdát se (něčeho); podnebesí

Pro úředníky

弃禄 qìlù vzdát se(něčeho); úřednický plat

卒 zú skončit, dokončit pro vyšší úředníky, později obecně

不禄 bù lù ne; úřednický plat

Pro ženy a ctnostné osoby

Většinou se přitom jednalo o krásné a mladé ženy, jejichž úmrtí bylo popisováno velmi poeticky, často pomocí čtyřslabičných výrazů, charakteristických pro čínskou klasickou literaturu. Viz také výrazy pro úmrtí uvedené v práci pod bodem o).

Pro ženy

蕙折兰摧 huìshélán cuī orchidej; zlomit se; orchidej; zničit

捐床帐 juān chuángzhàng vzdát se (něčeho), věnovat; postel; závěs

香消玉碎 xiāngxiāoyùsuì vůně; zmizet; nefrit; roztříštit se

瑶台倾 yáotái qīng nefrit; terasa; naklánět se - pro smrt manželky
(tento výraz pochází z jedné básně básně tchangského básníka jménem Liu Yuxi, kterou napsal po smrti své ženy)

玉殒 yùyǔn nefrit; skonat

Pro ctnostné osoby

桂折 guìzhé skořicovník; zlomit se

桂折兰摧 guìzhélán cuī skořicovník; zlomit se; orchidej; zničit

Pro taoisty a buddhisty

Taoismus a buddhismus jsou charakteristickými prvky a faktory ovlivňujícími čínskou kulturu. Více viz výrazy pro úmrtí uvedené pod bodem e).

Pro rodiče

Speciální výrazy existovaly též pro úmrtí rodičů či smutek, který potomci za své rodiče museli držet. Odráží se v nich důraz kladený na synovskou oddanost, charakteristický pro čínskou společnost.

弃养 qìyǎng vzdát se (něčeho); žít (někoho), starat se (o někoho)
-protože rodiče zemřeli, nemohli se o ně jejich potomci postarat. V širším smyslu také o smrti starších a výše postavených.

Pro smutek, který děti za rodiče drží, existovala spojení jako 丁艰 dīngjiān *čtvrtá nebeská větev*, těžký 丁忧 dīngyōu *čtvrtá nebeská větev*; trápení, 家艰 jiājiān *rodina*; těžký apod.

Skromně o sobě

Mluvit o sobě a svých bližních skromně a poníženě pomocí speciálních výrazů bylo dříve v Číně běžné

填沟壑 tiān gōuhè vyplnit strouhu - skromně o sobě

b) Výrazy používané pro různé příčiny úmrtí

Pro utonutí

灭顶 mièdǐng zaplavit; hlava zaplavit až po hlavu

葬身鱼腹 zàng shēn yú fù *pohřít tělo v rybím břiše*

Pro úmrtí na následky choroby

一病不起 yī bìng bù qǐ *onemocnět a už nevstát*

Pro smrt hladem

V čínské historii nebyly hladomory ničím výjimečným, podobně jako v jiných zemích

světa, možná právě i proto nalezneme v čínštině pojmy i speciálně pro tuto příčinu úmrtí

殍	piǎo	<i>zemřít hladem, člověk, který zemřel hlady</i>
殓	jìn	<i>zemřít hladem</i>
殍殓	piǎojìn	<i>zemřít hladem, člověk, který zemřel hlady; zemřít hladem</i>
捐瘠	juānjí	<i>vzdát se (něčeho); slabý, tenký</i>

Pro smrt leknutím

惊殒	jīngyǔn	<i>zemřít leknutím</i>
----	---------	------------------------

Pro smrt v boji

没陈	mòzhèn	<i>padnout v boji znak 陈 zhèn se dříve používal pro dnešní znak 阵 zhèn rozložení vojska; bojiště</i>
阵亡	zhènwáng	<i>rozložení vojska, bojiště; utéci</i>
阵没 {歿}	zhènmò	<i>rozložení vojska, bojiště; zaplavit (zemřít)</i>

Pro úmrtí v mladém věku

V minulosti byla úmrtí v mládí velice častým jevem. Mezi následujícími výrazy najdeme některé poetické využívajících přírodních motivů a též některé určené speciálně pro panovníky, v čemž se opět odráží jejich zvláštní postavení.

Nejčastěji se používala spojení se znakem 夭 yāo *zemřít v mládí*.

夭	yāo	<i>původně znamenalo ohnout (samotný znak 夭 yāo je tvořen prvkem 人 rén člověk s 丩 ohnutou hlavou). Pokud se květina při svém růstu ohne a zlomí, zemře, proto se tento znak začal používat jako eufemismu pro smrt mladých lidí.</i>
夭亡	yāowáng	<i>zemřít mladý; skonat</i>
夭折	yāozhé	<i>zemřít mladý; zlomit</i>
夭殁	yāocú	<i>zemřít mladý; skonat</i>
夭没 (歿)	yāomò	<i>zemřít mladý; zaplavit</i>

夭殃	yāoyāng	zemřít mladý; pohroma
夭柱	yāowǎng	zemřít mladý; křivý, zkroucený
夭促	yāocù	zemřít mladý; tlačit (o čase)
夭昏	yāohūn	zemřít mladý; temný
夭丧	yāosàng	zemřít mladý; ztratit
夭短	yāoduǎn	zemřít mladý; krátký
夭绝	yāojié	zemřít mladý; přerušit, vyčerpát
夭逝	yāoshì	zemřít mladý; plynout
夭寿	yāoshòu	zemřít mladý; dlouhověkost

Pro úmrtí v mladém věku na následky choroby:

夭瘥	yāocuó	zemřít mladý; nemoc
夭疾	yāojí	zemřít mladý; nemoc
夭疠 (历)	yāolì	zemřít mladý; mor
夭疫	yāoyì	zemřít mladý; epidemická choroba
夭札	yāozhá	zemřít mladý; zemřít mladý (pro zemřít na mor)

Kromě znaku 夭 yāo a jeho varianty 夭 yāo se pro smrt v mladém věku se začal používat též znak 殇 shāng, který byl vytvořen na základě homofonie se znakem znaku 伤 shāng zranit, neboť smrtí mladého člověka bývají lidé velmi raněni.

殇	shāng	zemřít mladý
殇折	shāngzhé	zemřít mladý; zlomit
长殇	cháng shāng	dlouhý; zemřít mladý - pro smrt ve věku 16i-19 let
殇夭(殇夭)	shāngyāo	zemřít mladý; zemřít mladý - pro smrt ve věku 16-19 let
中殇	zhōngshāng	střed; zemřít mladý - pro smrt ve věku 12-15 let
下殇	xiàshāng	dole; zemřít mladý - pro smrt ve věku 8-11 let
杏殇	xìngshāng	meruňka; zemřít mladý - pro úmrtí dítěte, vychází z přirovnání k uschlým pupenům meruňkovníku

Dalším výrazem byl např.:

短逝 duǎnshì *krátký; plynout*

Vedle tohoto poetického výrazu existují i další spojení, ve kterých se objevují přírodní motivy:

溘先朝露 kèxiān chāolù *náhlý; nejprve; ranní rosa*

朝露 chāolù *zkrácenina z 溘先朝露*

先身朝露 xiānshēnchāolù *tělo; nejprve; ranní rosa*

Speciální výrazy pro úmrtí v mladém věku existovaly pro případ, že se jednalo o panovníka:

短世 duǎnshì *krátký; svět*

短祚 duǎnzùo *krátký; trůn*

Pro přirozenou smrt, smrt věkem

老 lǎo *starý*

老去 lǎoqù *starý; odejít (někam)*

寿终 shòuzhōng *dlouhověkost; konec*

正命 zhèngmìng *náležitý, správný; život (antonymum k 非命 fēimìng
nepřirozená smrt)*

终没 [殁] zhōngmò *konec; ponořit*

Pro smrt na následky choroby

夭瘥 yāocuó *zemřít mladý; nemoc*

夭疾 yāojí *zemřít mladý; nemoc*

Pro obětování se, smrt pro něco

牺牲 xīshēng *obětovat; obětní zvíře*

4.1.2. Eufemismy pro úmrtí používané v současnosti

V současnosti se však naprostá většina těchto historických výrazů již nepoužívá a Číňané někdy dokonce ani nevědí, co znamenají. Nejběžněji se setkáme s výrazy 去世 *qùshì odejít (někam); svět, 逝去 shìqù plynout; odejít (někam), 走了 zǒu odejít, 故世 gùshì starý; svět, 过世 guòshì přejít, svět, 离开 opustit, 病逝 bìngshì zemřít na následky choroby, ale také se samotným slovem 死 sǐ zemřít, neboť stejně jako většina archaických tabu, i tabu smrti se pomalu vytrácí. Několik dalších výrazů uvádíme pro ilustraci níže:*

见马克思	jiàn mǎkèsī	vidět, navštívit Marxe - především o komunistických funkcionářích
殉职	xùn zhí	při výkonu povolání
殉难	xùn nàn	zemřít pro něco; katastrofa – zemřít pro vlast
以身殉国	yǐshēnxùnguó	obětovat tělo pro stát - zemřít pro vlast
殉情	xùn qíng	zemřít pro cit - zemřít pro lásku
想不开	xiǎngbùkāi	nebýt schopen prohlédnout, myslet otevřeně
轻生	qīngshēng	lehký; život - odvozeno od 轻视生命 qīngshì shēngmìng pohrdat, znevažovat život
早逝	zǎoshì	zemřít brzy

4.1.3. Eufemismy pro skutečnosti se smrtí související

Níže uvedeme příklady předmětů a skutečností, které jsou se smrtí spojeny a rovněž tedy podléhají tabuizování. Nalezneme v nich jak projev tradiční čínské symboliky barev a kultury pohřbívání, tak opět i snahu o proměnu zlého v dobré, která se projevuje užitím znaků s opačným významem. Uvedeme také několik regionálních výrazů a případy, kdy k tabuizování vede, jak je v čínštině velmi časté, homofonie (např. tabu spojená s pohřebním

rouchem a homofonními slabikami ke slovu 死 sǐ *zemřít*).

Pohřeb

白事 báishì *bílá záležitost* - bílá je v čínské kultuře tradičně
barvou smuteční (jako černá v Evropě)

Kvůli asociaci s pohřbem se nehodí se darovat někomu hodiny či hodinky, protože 送钟 sòng zhōng *darovat hodiny, hodinky* se vyslovuje podobně jako spojení 送终 sòngzhōng *vyprovázet; konec*, které se používá pro vyprovázení mrtvého (XIANG Rong, 2000).

Mrtvola

遗体 yítǐ *zanechat; tělo*

Hrobka

V minulosti existovalo také mnoho pojmenování místa posledního odpočinku, které bylo pro daného jedince vybrané již za jeho života. Tyto výrazy mají společné použití znaku 寿 shòu *dlouhověkost*, užívaného v blahopřejném významu.

寿家	shòujiā	<i>domov dlouhověkosti</i>
寿陵	shòulíng	<i>pahorek dlouhověkosti</i> (pro panovníky)
寿堂	shòutáng	<i>hala dlouhověkosti</i>
寿穴	shòuxué	<i>jeskyně dlouhověkosti</i>
寿域	shòuyù	<i>oblast dlouhověkosti</i>

Hřbitov

人生后花园 rénshēnghòuhuāyuán *zadní zahrada lidského života*

Rakev

长生板	chángshēngbǎn	<i>deska, prkno dlouhého života</i>
长生木	chángshēngmù	<i>dřevo dlouhého života</i>
寿具	shòujù	<i>náčinní dlouhověkosti</i>

寿木	shòumù	<i>dřevo dlouhověkosti</i>
寿器	shòuqì	<i>nástroj dlouhověkosti</i>

Pro rakev existuje též mnoho regionálních variant, např.

板儿	bǎnr	<i>deska, prkno</i>
老房子	lǎofángzi	<i>starý; dům, pokoj</i>
料子	liàozi	<i>materiál</i>
木头	mùtóu	<i>dřevo</i>
千年屋	qiānniánwū	<i>místnost tisíce let</i>
土货	tǔhuò	<i>půdní, zemní zboží</i>
喜木	xǐmù	<i>šťastné dřevo</i>
喜寿	xǐshòu	<i>šťěstí a dlouhověkost</i>

Ti, co nesou při pohřbu rakev, by neměli říci slovo 重 zhòng *těžký*, jinak by rakev mohla spadnout na zem.

Zvláštní výraz existuje též pro hřebíky, kterými se rakev zatlouká (uváděli jsme ho již v kapitole 2.5.4.)

长命钉	chángmìngdīng	<i>hřebík dlouhého života</i>	označuje hřebík pro zatloukání rakve
-----	---------------	-------------------------------	---

Pohřební roucho

Jazyková tabu se vztahují především látce, ze které je pohřební šat 寿衣 shòuyī *dlouhověkost; oděv*, 老衣 lǎo yī *starý; oděv* nebo 长生衣 chángshēngyī *oděv dlouhého života* zhotoven. Nesmí to být 缎子 duànzi *satén*, neboť slabika 缎 duàn *satén* v tomto slově se vyslovuje stejně jako 断 duàn *přerušit* ve spojení 断子绝孙 duànzi juésūn *zemřít bez potomků*, což je Číňany tradičně vnímáno jako velice nešťastné. Dříve bylo také zapovězeno zhotovovat pohřební šat z látky zvané 洋子 yángzi, kterou si rolníci tkali sami a která byla nejen kvalitní, ale také levná. Protože se jí však říkalo 洋子 yángzi a yáng v tomto slově je homofonní k yáng ve slově 阳间 yángjiān *tento svět*, kde člověk po smrti už nemá co pohledávat, pro pohřební šat být použita nesměla.

V některých oblastech též není dovoleno, aby mělo pohřební roucho devět vrstev, protože se znak 九 jiǔ *devět* vyslovuje v místních dialektech jako slovo 狗 gǒu *pes*, které se v čínštině používá jako nadávka.

Slabiky homofonní k 死 sǐ zemřít

S tabuizováním slova smrt souvisí také tabuizování homofonních slabik a slov. K nejběžnějším patří číslovka 四 sì *čtyři* a také 十四 shísi *čtrnáct*, která se např. v telefonních číslech a číslech pokojů vysloví jako yāosì a zní tedy homofonně k 要死 yàosǐ *musí zemřít, zemře*. Lidé ji nechtějí mít na konci svého telefonního čísla či bydlet na pokoji s číslem, které má na konci čtyřku, některé hotely dokonce nemají čtvrté a čtrnácté patro.

Na Taiwanu nemají čtvrté patro či pokoj číslo čtyři někdy dokonce ani v nemocnicích, podobně nemají také autobusové linky číslo čtyři a chybějí poznávací značky automobilů s číslovkou devadesát čtyři na konci, protože v taiwanském dialektu se 九四 jiǔsì *devět; čtyři* vyslovuje podobně jako 碾死 niǎnsǐ *umačkat, uválcovat k smrti*.

V některých dialektech se zase příjmení jako např. 史 shǐ a 施 shī vyslovují stejně jako 死 sǐ *zemřít*, proto je lidé záměrně vyslovují jako 胜 shèng *zvítězit* nebo 生 shēng *život, narodit se, porodit*.

V provincii Jiangsu a v Shanghai vyslovují stejně jako slovo 死 sǐ *zemřít* slabiku 洗 xǐ *mýt*, a proto tam pro význam *mýt* používají výraz 汰 tàì *vypláchnout, opláchnout*, jehož výslovnost se v místním dialektu podobná výslovnosti znaku 打 dǎ.

Ve staré Šanghaji existovala kantonská firma 先施工司 xiānshīgōngsī, která nebyla příliš úspěšná, protože se její jméno v šanghajském dialektu vyslovovalo stejně jako spojení 先死公司 xiānsǐgōngsī *firma; zemřít; nejdřív*.

Slovo 鹅 é *husa se* v šanghajském dialektu vyslovuje stejně jako 我 wǒ *já*, což by ve spojení 沙鹅 shā é *zabít husu* znělo opravdu nešťastně, proto tam mají pro husu speciální výraz 白乌龟 báí wūguī *bílá želva*.

V Guangzhou zase používají místo 死 sǐ *zemřít* ve spojení jako 笑死我 *k smrti mě rozesmál* výraz 笑生我 xiào shēng wǒ, což by se dalo přeložit jako *rozesmál mě k životu* (slovo 死 sǐ *zemřít* je zde nahrazeno slovem opačného významu 生 shēng *narodit se*). Podobně místo 气死我 qìsǐ wǒ *k smrti mě naštvál* použijí výraz 激生我,

jīshēng wǒ, který by se dal přeložit asi jako *rozrušil mě k životu*.

Zajímavým faktem a je, že v čínštině neexistuje jediná naprosto homofonní slabika ke slabice sǐ.

Ostatní

V některých oblastech je tabuizováno i slovo 哭 kū *plakat*, neboť se toto slovo poji vyloženě s kontextem úmrtí, pro běžný pláč se používá slovo 号 háo *skučet, kvílet*. Slovo 哭 kū je tam proto běžně tabuizováno (REN Cheng, 2004; HUANG Tao, 2005; XU Deming, 2003, WAN Jianzhong, 2001).

4.2. Stáří

V čínštině není stáří vnímáno pouze negativně jako převážně u nás, starých lidí je třeba si vážit. Výrazy obsahující znak 老 lǎo *starý* jako 老人 lǎorén *starý člověk*. 安老院 ānlǎoyuàn *dvůr klidného stáří - domov důchodců*, 养老金 yǎnglǎojīn *živit, pěstovat; starý; peníze - starobní důchod* se používají zcela běžně a někdy se dokonce k vyjádření úcty znak 老 lǎo *starý* ke slovu ještě navíc přidá, jako např. ve větě 你老贵姓? nǐ lǎo guìxìng? *Jak se prosím jmenujete?*

Zároveň však existuje též mnoho eufemismů pro stáří, jako např. 高龄 gāo líng *vysoký věk*, 高寿 gāo shòu *vysoký; dlouhověkost* či poetické výrazy 桑榆 sāngyú *moruše a jilm, západ slunce* a 夕阳 xīyáng *zapadající slunce* (LU Hui, 2001).

4.3. Číslovky

Nejběžnější je tabuizování číslovky 四 sì *čtyři* a jejich odvozenin kvůli její fonetické podobnosti se slovem 死 sǐ *zemřít* (viz kap. 4.1.2.).

Dále lze jev tabuizování číslovek sledovat především u tabuizování věku 七十三 qīshí sān *sedmdesát tři* a 八十四 bāshí sì *osmdesát čtyři* let. V prvním případě se jedná o věk, ve kterém zemřel Konfucius, osmdesáti čtyř se dožil zase Mencius. Věk 一百 yībǎi *sto* let je také tabuizován, stejně jako předchozí je jakýmsi prahem, přes které člověk

musí přejít nenápadně. Mluvčí se proto tedy raději vyjádří tak, že uvede věk o rok nižší nebo vyšší, aby se tabu vyhnul.

Někde je tabuizován rovněž věk 四十五 *sìshíwǔ čtyřicet pět* let, neboť se k němu váže jedna legenda. Na Taiwanu se objevuje též tabuizování věku, pokud končí na číslovku devět. Číslovka devět je v čínské kultuře přitom šťastné číslo, právě proto nejspíš přebrala opačný význam

Existovalo také tabuizování číslovek určitými profesemi (např. obchodníky či lidovými vypravěči), protože je to však velice okrajová záležitost, rozepisovat se o ní nebudeme (HUANG Tao, 2005; REN Cheng, 2005).

4.4. Onemocnění

S tímto jazykovým tabu je to podobné jako se smrtí, lidé se bojí vyslovit nějaké onemocnění, aby ho nepřivolali. Už samotné 病 *bìng nemoc; onemocnět* bývá někdy zlehčováno výrazy jako 不舒服 *bù shūfu necítit se dobře (dosl. pohodlně)* či knižně 小恙 *xiǎoyàng malá choroba, starost* či 欠安 *qiàn' ān nedostávat se klidu*.

V Puxi označí slovem 病 *bìng nemoc* opravdu jen závažnou chorobu, pro běžná lehčí onemocnění použijí např. výrazu 难过 *nánguò necítit se dobře*, 不苏醒 *bù sūxǐng znovu neobživnout*, 不爽快 *bù shuǎngkuài nebýt svěží* či 难活 *nánhuó těžko žít*.

Na rozhraní provincií Anhui, Jiangxi a Zhejiang se onemocnění též opiše výrazem 不舒服 *bù shūfu necítit se dobře, pohodlně* (tento výraz je běžný i jinde) nebo 不好过 *bù hǎo guò nedařit se dobře* či 装骚 *zhuāng sāo mít naložen, instalovat; rušení, harašení*. Tabuizují též předměty a činnosti s onemocněním spojené, jako např. 中药 *zhōngyào léky čínské medicíny*, které nahradí slovem 水茶 *shuǐchá vodní čaj*, koupí léků potom výrazem 点茶 *diǎn chá objednat si čaj*.

Navíc ve staré čínštině existovaly různé výrazy pro „onemocnět“ podle toho, o jak postavené osoby se jedná (podobně jako u slova *zemřít*). Pokud onemocněl císař, vyjádřilo se to slovy 不豫 *bù yù ne, předem; spokojený*, pokud kníže, použila se slova 负兹 *fùzī nosit na ramenou, negativní; tento, nyní, rok, mnoho*, jednalo-li se o vzdělance, potom 犬马 *quánmǎ pes; kůň* a o obyčejných lidech se prohlásilo, že 负薪 *fùxīn nést na ramenou*,

negativní; plat, dříví na zátop.

Eufemismy pro různá vážná onemocnění jsou např. 重病 zhòngbìng *těžká nemoc* pro 癌症 áizhèng *rakovina* nebo výraz 子午沙 zǐwǔshā *meridian; písek* pro 霍乱 huòluàn *cholera*.

Podobně jako v západních jazycích často lidé pro onemocnění použijí raději odborný výraz (v západních jazycích výraz většinou pocházející z latiny), např. 干焱 gānyán *zánět jater; hepatitida* namísto původního 黄疸病 huángdǎnbìng *žloutenka, doslova žlutý; nesrovnalost v játrech; nemoc*.

U některých výrazů je zajímavé sledovat jejich vývoj. 麻疹 mázhěn *spalničky* byly v Číně dříve velice obávanou chorobou, protože na ní umíralo mnoho dětí. V souvislosti se spalničkami se tedy začalo používat slovo 出糠 kāng *vyrazit; plevy* a původní výraz 麻疹 mázhěn byl tabuizován. V současnosti již spalničky nepředstavují tak velikou hrozbu, protože se dají úspěšně léčit, slovo 麻疹 mázhěn se tedy opět začalo používat a naopak se pro toto onemocnění přestalo používat spojení se slovem 糠 kāng *plevy*, protože asociuje úmrtí malých dětí. Na rozhraní provincií Anhui, Jiangxi a Zhejiang se pro spalničky používají eufemistické výrazy 做新人 zuò xīnrén *dělat nového člověka*, 标致 biāozhì *zkrásnět* a 过大事 guò dà shì *slavit, prožívat velikou událost*, pro 梅毒 méidú *syfilis* potom výraz 妇女病 fùnǚbìng *ženská nemoc*. V Puxi ji zase nazvou 杨梅 yángméi *vřesna nachová*. Znak 梅 méi *slivoň* je zde stejný jako v původním výrazu pro syfilis 梅毒 méidú (*dosl. slivoňový jed*, 梅 méi *slivoň* se navíc objevuje též v jiných výrazech spojených s pohlavními chorobami, neboť se toto slovo používá v souvislosti s prostitutkami).

V Puxi také první den v novém roce, který je vnímán jako velice důležitý pro další rok, nemohou říci, že se oblékají nebo něco mají na sobě, neboť slovo 穿 chuān *obléci, mít na sobě* zní podobně jako slovo 疮 chuāng *vřed* a oni by si tím tedy přivodili v novém roce vředy (WEI Zaijiang, 2001; HUANG Tao, 2005).

4.5. Těhotenství

Těhotenství je rovněž citlivý moment a záležitost a je třeba o něm i o těhotné ženě mluvit tedy opatrně, např. jako o:

有喜	yǒu xǐ	<i>mít; radost, šťastná událost</i>
喜病	xǐ bìng	<i>radost; nemoc</i>
四眼人	sì yǎn rén	<i>člověk se čtyřma očima</i>

Stejně tak je velice citlivý i okamžik porodu a období, které následuje po něm a celé dětství dítěte, jazyková tabu zde tedy nalezneme též.

4.6. Novoroční tabu

Oslavy Nového roku jsou důležitým momentem, lidé si s sebou do dalšího roku nesou mnoho svých nadějí a očekávání. Je to velice citlivá chvíle, pokud by se něco nevydařilo, bylo by to vnímáno jako zlé znamení, které může ovlivnit průběh následujícího roku. Proto se k těmto oslavám váže mnoho zvyků, jež mají v novém roce zaručit štěstí a bohatství, stejně jako tabu, mezi kterými nechybí ani tabu jazyková. A protože se jedná o svátky čínské, jsou i tyto tradice a tabu s nimi související rovněž specificky čínské.

Vyslovit cokoli negativního je považováno jako nešťastné. Lidé se proto obzvlášť vyhýbají slovům jako 病 bìng *onemocnět*, 死 sǐ *zemřít*, 鬼 guǐ *d'ábel*, 杀 shā *zabít*, 穷 qióng *chudý*, 败 bài *prohrát, být poražen* apod. O plněných taštičkách jiaozi, tradičním novoročním čínském pokrmu, říci, že 破了 pòle *praskly*, ani se o nich nesmí prohlásit, že 不够了 bù gòu le *nestačí*, protože obě vyjádření jsou vnímána jako negativní.

Nikdo netouží po tom být chudý, proto je třeba dát si pozor i při koupi obrázků 财神 cáishén *boha bohatství*, které podomní prodejci o svátcích prodávají. Neříká se 买 mǎi *kupovat*, nýbrž 请 qǐng *zvat*, prodejce pak neříká 卖 mài *prodávat*, nýbrž 送 sòng *darovat*. Pokud někdo obrázek koupit nechce, měl by místo 不要 bù yào *nechci* říci 有了 yǐ yǒu le *už (ho) mám* Toto tabu je úzce spojeno s tabu souvisejícími s bohatstvím, stejně jako též tabu, které dodržují obchodníci (viz dále). (Xu Deming, 2003; HUANG Tao, 2005; WAN Jianzhong, 2001)

4.7. Bohatství

Pro Číňany byl majetek vždy velice důležitý, kromě případu popsaného výše a některých uvedených dále u tabu týkajících se obchodníků zná čínština tedy rovněž eufemismy pro peníze, např. 青蚨 qīngfú *druh hmyzu, popsaný ve starých knihách* či již u personifikace jako jednoho z možných způsobů tvoření eufemismu zmíněný výraz 孔方兄 kǒngfāng xiōng *čtvercovitý otvor; (starší) bratr* či 孔方先生 kǒngfāng xiānshēng *čtvercovitý otvor; pan, vzniklý na základě podoby starých čínských mincí s hranatým otvorem uprostřed.*

4.8. Zvířecí tabu

Jména zvířat jsou tabuizována odpradávná, a to nejčastěji protože jsou uctívána jako totemická zvířata, lidé je považují za nebezpečné (např. medvěda) anebo kvůli tomu, aby je lidé na lovu pronesením jejich jména nezaplašili. Níže uvádíme příklady tabuizování pojmenování některých z nich. Stejně jako rostlinná tabu souvisí samozřejmě i tato tabu mimo jiné s čínskými reáliemi, a to biologickými druhy v Číně se vyskytujícími.

Liška

Zvířetem, které patří k nejméně tabuizovaným, je liška. Ve starých pověstech se objevuje devíticásá liška, která pojídá lidi. V příbězích a povídkách liška později vystupuje jako proradná úskočná bytost, která se proměňuje a škodí lidem, často v podobě krásné ženy, která svede muže. Lidé věří, že liška, která vyje za dveřmi, předznamenává nějakou katastrofu. Slovo 狐狸 húli *liška* je proto tabuizováno a nahrazováno výrazy jako 狐仙 húxiān *liška; nesmrtelný*, 大仙 dàxiān *velký nesmrtelný*, 仙姑 xiāngū *nesmrtelná dívka* či jako 老太爷 lǎo tàiyé *starší pán; otec*. Liška patří také mezi tzv. „pět velkých nesmrtelných“, další výrazy pro ni tedy viz níže.

Tygr

Tygr je často nazýván 大虫 dàchóng *velký hmyz; červ* či 山大王 shāndàwáng *velký král hor*.

V Changsha v provincii Hunan se lze setkat s náhradou slova 腐乳 fǔrǔ *shnít*,

zkazit se; mléko (výraz pro fermentované toufu) výrazem 猫乳 máorǔ *kočka; mléko*, protože slabika fǔ se v místním dialektu vyslovuje stejně jako slabika hǔ, která znamená *tygr* (psáno 虎). Někteří lidé, jejichž příjmení zní hǔ, o sobě tedy raději mluví jako o 猫 māo *kočce* (HUANG Tao, 2005).

Pět velkých nesmrtelných

Mezi lidmi bývalo též uctíváno pět zvířat, většinou označovaných jako „pět velkých nesmrtelných“ (五大仙). Jedná se o lišku, lasici, ježka, hada a myš. Proto bylo třeba pojmenovat je jinak, a to např.: lišku jako 大仙爷 dà xiān yé *nejvyšší, nejstarší nesmrtelný pán*, lasici jako 黄大爷 huáng dà yé *žlutý nejvyšší, nejstarší pán*, ježka jako 白五爷 bái wǔ yé *bílý pátý pán*, hada potom jako 柳七爷 liǔ qī yé *vrbový sedmý pán* a myš jako 灰八爷 huī bā yé *šedý osmý pán*. Uvedené příklady pocházejí z provincie Hebei a platily pro herce. Existují však různé regionální varianty a varianty lišící se podle skupiny mluvčích, která tato tabu dodržovala, platí však, že první znaky se však vždy zachovávají a liší se pouze zbylá část slova (s výjimkou lišky, která bývala nazývána spíše výrazy s 狐 hú *liška* na začátku), další výrazy jsou např. pro lasici tedy - 黄氏 huáng shì *žlutý; rodové jméno, příjmení*, 黄四爷 huáng sì yé *žlutý čtvrtý pán.*, 黄门 huáng mén *žluté dveře (přeneseně dům či sekta)*.

V minulosti byla jména těchto zvířat zapovězena především pro herce, platila však také např. pro prostitutky a někdy se dodržovala i mezi obyčejným lidem. Jejich podrobnější přehled podává Ren Shen (REN Shen, 2005), z jehož přehledu také vycházíme. Uvedený autor vysvětluje jejich původ tím, že příslušníci určitých profesí potřebovali zákazníky okouzlit a ošálit a těmto zvířatům tyto vlastnosti přičítali, proto je začali uctívat a tedy i tabuizovat jejich pojmenování.

S tabuizováním zvířat se hojně setkáme především u různých čínských národnostních menšin, protože však používají spíše své vlastní jazyky než čínštinu, pojednávat o nich zde nebudeme.

4.9. Rostlinná tabu

V některých oblastech a u lidí vykonávajících některá povolání je běžné uctívat též

rostliny. Např. sběrači hub říkají houbám shiitake 香老 xiānglǎo *starý voňavý*, sběrači ženšenu říkají této rostlině zase 棒槌 bàngchuí *hůl; palice*. Dřevorubci používají speciální názvy pro stromy, které nesmějí porazit, tj. např. pro stromy, které rostou nad hroby, ty označují slovem 祖宗树 zǔzōng shù *stromy předků* nebo 阴阳树 yīnyángshù *stromy yinyang*. Stromy, které rostou u chrámů či síní předků, pojmenovávají jako 风水树 fēngshuǐshù *stromy fengshui* nebo 神灵树 shénlíngshù *stromy duší* (HUANG Tao, 2005).

4.10. Profesní tabu

Lidé vykonávající určitou profesi tabuizují často slova, která znějí stejně nebo podobně jako výrazy pro skutečnosti, které by mohly výkon jejich profese či přímo jejich život ohrozit. Uvádíme zde jen ilustrativní případy tří povolání, ve kterých se jazykových tabu vyskytuje poměrně velké množství, našli bychom ovšem samozřejmě i mnohé další. Jedna z uvedených profesí je specificky čínská, a to chov bourců morušových pro výrobu hedvábí.

Velice často se zde opět uplatňuje homofonie.

Rybáři

Rybáři mají mnoho tabu a to nejspíš proto, že jejich povolání bylo vždy velice nebezpečné a závislé na štěstí, lidé se obávali bouře, naražení do skaliska, setkání se se žraloky apod.

Většinou jsou pro ně zapovězena slova, která mají souvislost s *převrácením* lodí: 翻, 覆 fù, 倒 dǎo, *potopením*: 沉 chén, 没 mò nebo např. *požárem* 起火 qǐhuǒ a další.

Proto např. 帆布 fānbù *plachtu* nazvou raději 抹布 mābu *hadr*.

Také neřeknou 盛饭 chéngfàn *nandávat rýži*, nýbrž 添饭 tiānfàn *přidat rýži*, protože 盛 chéng zní podobně jako 沉 chén *nořit se, klesat (ke dnu)*.

Rovněž neříkají slovo 油 yóu *olej*, nýbrž raději použijí slovo 滑水 huáshuǐ *kluzká voda*, 油 yóu *olej* zní totiž stejně jako 游 yóu *plavat*, což může asociovat, že někdo spadl do vody.

Zajímavostí je též, že prvního měsíce lunárního kalendáře nemohou jíst vejce, protože

vejce jsou 光滑 guānghuá *hladká* a pokud by je jedli, byli by po celý rok chudí - 钱财光 qiáncáiguang *majetek, peníze; holý, spotřebovaný*. Z podobných důvodů odmítají též v prvním měsíci lunárního kalendáře převážet mnichy, protože mniši mají 光头 guāngtóu *holou hlavu*.

Když se loď blíží ke břehu, nesmějí nahlas křičet a už vůbec ne vykřikovat 来了 lái le *přijeli jsme* nebo 到了 dào le *dorazili jsme* apod., aby tím neupozornili démony a ti nevstoupili na břeh s nimi. A samozřejmě nesmějí říkat spojení typu 碰石岩 pèngshíyán *narazit na útes*.

Když uvidí na hladině plavat mrtvá těla, měli by je nazvat 元宝 yuánbǎo *ingoty*, aby zahnali neštěstí.

Při stavbě lodi je zakázáno použít pro její příď dřevo z morušovníku, neboť 桑 sāng *moruše* zní stejně jako 丧 sāng, které se používá ve slovech jako 丧礼 sānglǐ *pohřeb* či 丧失 sāngshī *pohřební záležitosti, pohřeb* (HUANG Tao 2005, WAN Jianzhong, 2001).

Chovatelé bourců morušových

Bourci morušovní, chování pro výrobu hedvábí, jsou velice choulostiví a mnoho faktorů může jejich chov negativně ovlivnit, proto mezi jejich chovateli existují rovněž jazyková tabu. Např. tomu, že zahřívají vajíčka, aby se z nich vylíhly larvy, nesmějí v provincii Zhejiang říkat 煨种 wùzhǒng *rozehřát semena*, nýbrž 暖种 nuǎnzhǒng *oteplovat semena*, protože 无 wú *ne* a to má negativní význam.

Někde nesmějí říkat chovatelé bourců slovo 亮 liàng *jasný*, protože 亮蛋 liàngdàn *jasný*; *vejce* je název jedné choroby, která bource postihuje. Skutečnost, že 天亮 tiān liàng le *rozednilo se*, vyjádří tedy pomocí spojení 天开眼了 tiān kāi yǎn le *den otevřel oči*. Místo 酱油 jiàngyóu *sojová omáčka* říkají 颜色 yánsè *barva*, protože 酱 jiàng *omáčka* zní podobně jako 僵 jiāng *být ztuhlý* (WAN Jianzhong, 2001).

Herci

Pro herecké společnosti bylo vždy tabuizované především slovo 散 sǎn *rozejít se*. Pro slovo 雨伞 yǔsǎn *deštník* vznikl tedy výraz 雨盖 yǔgài *děšť; přikrýt*, 雨挡 yǔdǎng

yǔdǎng *děšt'*; *zadržovat*, 雨拦 yǔlǎn *děšt', blokovat* aj. (LI Junhua 2004).

Platilo pro ně též tabu vyslovit jména „pěti velkých nesmrtelných“ (viz kap. 4.8.).

Obchodníci

Mezi obchodníky z provincie Guangdong jsou tabu slova 输 shū *ztratit, prohrát*, 干 gān *suchý* a 折 shé *přijít o (peníze)* a slova stejně a podobně znějící. Proto místo 输 shū *ztratit, prohrát* použijí ve slovech znak opačného významu, a to 胜 shèng *zvítězit*, 通书 tōngshū *almanach, kalendář* řeknou tedy pak jako 通胜 tōngshèng, 干杯 gānbēi *na zdraví* jako 饮胜 yǐnshèng *pít; zvítězit* nebo místo slabiky gān, kterou se vyslovuje znak 干 gān *suchý*, používají slovo přesně opačného významu, tj. 润 rùn *zvlhčít*, např. 猪肝 zhūgān *vepřová játra* se potom tedy řeknou jako 住润 zhūrùn. Také se vyhýbají slovu 舌 shé *jazyk*, protože zní podobně jako slabika shí ve slově 蚀本 shíběn *přijít o kapitál*. 猪舌 zhūshé *vepřový jazyk* proto řeknou jako 猪脔 zhūlì *vepřový; jazyk (kantonsky)*. Výslovnost znaku 脔 lì v tomto spojení si přitom vypůjčili ze znaku 利 lì *prospěch, užitek*. V provincii Sichuan pro něj zase použijí výraz 猪招财 zhūzhāocái *prase přivolává štěstí* (HUANG Tao, 2005, WAN Jianzhong, 2001; REN Cheng, 2005).

5. ŠTÍTIVÁ TABU

5.1. Vyměšování

Do této oblasti patří především eufemismy, které souvisí s malou a velkou potřebou. Specificky čínské jsou přitom ty, které mají svůj původ spojený s tradicí úřednických zkoušek (spojení s 恭) a dále ty používané v čínské medicíně a kuchyni (např. 明月砂, 鸭后).

Ve starých dobách se lze setkat např. s výrazy 出恭 chūgōng *vycházet, vydávat; ctít, respekt*, 净手 jìngshǒu *čistý; ruce*, jít na malou se přitom vyjádřilo výrazem 小恭 xiǎogōng *malý; ctít, respekt*, jít na velkou potom 大恭 dàgōng *velký; ctít, respekt*. Výraz 出恭 chūgōng se začal používat za dynastie Ming při úřednických zkouškách. Několik výrazů odvozených pomocí 恭 existovalo též pro popsání stolice při

diagnostikování pacientova stavu, např. 稀恭 xīgōng *řídký; ctít, respekt*, 溘恭 tánggōng *viskózní; ctít, respekt*. Obdobně existuje též výraz 出虛恭 chūxūgōng, *vycházet, vydávat; prázdný; respekt, ctít - prdět*. Většina z těchto výrazů se v současné čínštině však již nepoužívá. Rozšířeným eufemismem dnes je např. 解手 jiěshǒu *uvolnit; ruce*, které se dá použít pro malou i velkou stranu, nebo spojení s 方便 fāngbiàn *pohodlný* jako např. 出去方便一下 chūqù fāngbiàn yíxià *vyjít ven, pryč ulevit si* nebo další spojení jako 出去一下 chūqù yíxià *vyjít ven, pryč*, 出去办点事 chūqù bàn diǎn shì *vyjít ven, pryč něco si zařídit* či 唱歌 qù chànggē *jít zpívat*. Hojně se též užívá výrazu 上厕所 shàng cèsuǒ *jít, stoupat na záchod*, který je sice také eufemismem, vybranějším spojením je však 上洗手间 shàng xǐshǒujiān *jít, stoupat do umývárny* či 上卫生间 shàng wèishēngjiān *jít, stoupat do hygienické místnosti*. Dalšími výrazy jsou např. 更衣 gēng yī *převléci se*, 去去就来 qù qù jiù lái *jít a hned se vrátit*, 蹲点 dūn diǎn *chvilku si podřepět*. Našli jsme též např. metonymické pojmenování 去五谷轮回之处 qù wǔgǔ lúnhuái zhī chù *jít na místo, kde se pět obilnin znovuzrozuje*. Výrazy pro jít na velkou a malou stranu 大便 dàbiàn a 小便 xiǎobiàn mohou být nahrazeny spojením 大号 dàhào *velké číslo* a 小号 xiǎohào *malé číslo* nebo 一号 yī hào *číslo jedna*, 二号 èr hào *číslo dvě* (podobně potom existuje též výraz 三号 sān hào *číslo tři*, používaný pro *menstruaci*). Dále se lze setkat s výrazy 长篇 chángpiān *dlouhé literární dílo* a 短篇 duǎnpiān *krátké literární dílo*. Existuje též zvláštní výraz pro to, když si jde někdo ulevit v noci, a to 起夜 qǐyè *vstát; noc* či 下地 xiàdì *sestupovat na zem*. Eufemismem pro nočník, který se běžně řekne 尿壶 niàohú *konev pro moč, s močí* či 尿盆 niàopén *mísa pro moč, s močí* je potom 夜壶 yèhú *noční konev* či 脚盆 jiǎopén *chodidlo; mísa*, znak 尿 niào *moč* je zde nahrazen znakem 夜 yè s významem *noc, noční* či znakem 脚 jiǎo *chodidlo*.

Označení místa, kde k vyměšování dochází, není sice přímo tabuizováno, nejčastěji se označuje jako 厕所 cèsuǒ *záchod* použití eufemismu je však v určitých situacích vhodnější a patří ke znakům dobrého vychování. Lze použít slova jako 卫生间 wèishēngjiān *hygienická místnost*, 洗手间 xǐshǒujiān *místnost, kde si člověk umývá ruce*, 盥洗室 guàn xǐshì *místnost, kde si člověk umývá obličej či ruce*, 1号 yī hào *číslo jedna*, 更衣室 gēngyīshì *převlékárna, šatna*, 东司 dōngsī *východní; odbor*,

oddělení ministerstva či ze západu přejaté WC (z „water closet“).

Označení pro samotné výkaly a hlen z nosu běžně tabuizována nejsou, při jídle však ano. Některé zvířecí exkrementy využívá tradiční čínská medicína, proto rovněž dostaly opisné poetické názvy jako např. 明月砂 míngyuèshā *jasný; měsíc; písek* nebo *nebo* 望月砂 wàngyuèshā *hledět; měsíc; písek* označující sušený králičí trus či 紫车河 zǐchēhé *purpurový; vůz; řeka* používající se pro *sušenou králičí placentu*.

Také části těla, která s tímto souvisí, bývají často tabuizována. Pozadí bývá opisováno vágními výrazy 后边 hòubian *vzadu*, 后头那儿 hòutou nàr *tam vzadu* nebo mluvčí sáhnou po výrazu z lékařské terminologie 臀部 túnbù *hýždě*.

Pro řiť lze použít podobně rovněž např. 后头 hòutou *vzadu* nebo odborný výraz 肛门 gāngmén *konečník*.

Podobně jsou tabuizovány i výrazy pro pozadí u zvířat, i když v menší míře. Tabuizovány jsou především, když se stávají částí jídelníčku. Často se použijí náhrady se znakem 后 hòu *vzadu, zadní*, např. 鸡后 jīhòu *kur; vzadu, zadní*, 鸭后 yāhòu *kachna; vzadu, zadní*. Stejně tak pro kuchyňskou úpravu slepičích pařátků, které bývají obvykle velice špinavé, použijí lidé často náhradní pojmenování, a to 凤爪 fèngzhuǎ *drápy fénixe*, pro prasečí kopýtka zase 猪手 zhūshǒu *prasečí ruce* (WEI Zaijiang, 2001; (ZU Daqing, CONG Shen, YOU Guilan, 2006; HUANG Tao, 2005).

5.2. Menstruace

Menstruace je velkým tabu v mnoha kulturách, často při ní žena platí za nečistotu, z čehož pro ni plynou mnohá společenská omezení. Podobně jako v jiných jazycích vychází mnoho eufemismů pro menstruaci z její měsíční periody (stejně jako běžně užívaný výraz 月经 yuèjīng *měsíc; procházet*) či červené barvy menstruační krve. V prvním případě se jedná např. o výrazy 月水 yuèshuǐ *měsíční voda*, 月事 yuèshì *měsíční věc*, 月信 yuèxìn *měsíční zpráva, dopis*, 月客 yuèkè *měsíční host*, 月数 yuèshù *měsíční číslo*, 入月 rùyuè *vcházet; měsíc*, ve druhém o spojení 红潮 hóngcháo *červený; příliv, vlhký* 红铅 hóngqiān *suřík, minium (bývá používán jako červený pigment)*. Často se užívá také vágních a výrazů a výpustek jako např. 身上的 (来了) shēnshang (lái le), *na těle (to přišlo)*. Dalším eufemismem je např. slovo 潮信 cháoxìn *příliv* či 例假 lìjià

dovolená .

Menstruace může být též personifikována, a to ve spojeních 老姑妈来了 lǎogūmā lái le *stará teta přišla*, 大姨妈 dà yímā lái le *teta přišla*, 老朋友来 lǎo péngyou lái le *starý přítel/přítelkyně přišel/-la* nebo 来好事了 lái hǎo shì le *přišla dobrá věc*.

5.3. Sexualita

I přes rostoucí se otevřenost ve společnosti zůstává sexuální život většinou stále tabu a eufemistických vyjádření pro skutečnosti s ní spojené existuje veliké množství.

Pro pojmenování pohlavních orgánů je charakteristické časté užívání vágních vyjádření jako 那儿 nà'ér *tam*, 下面 xiàmiàn *dole*, 下身 xiàshēn *dolní tělo*, 下体 xiàtǐ *dolní tělo* nebo 四处 sìchù *soukromá místa*.

Často se v této oblasti setkáme též s výrazy ovlivněnými taoistickou filozofií, ve které je mužský prvek zastoupen principem 阳 yáng a ženský principem 阴 yīn. Výrazy pro ženský genitál proto znějí např. 女阴 nǚyīn *žena; yin*, 阴门 yīnmén *yin, brána, vchod*, pro mužský potom 阳具 yángjù *yang; nástroj* či 阳物 yángwù *yang; předmět*.

Jako další výrazy pro penis je možno uvést např. 男根 nángēn *mužský kořen*, 那玩艺 nà wányì *tamta hračička* či poetické 玉茎 yùjīng *jadeitový stvol*. Pro malé chlapce se používají zdobněliny jako: 小鸡鸡 xiǎo jījī *kuřátko*, 牛牛 niúniú *buvolek*, 流流 liúliú *téci; téci*.

Rovněž pro poluci existují eufemismy, např. 走身子 zǒu shēnzi *odejít; tělo*.

Slovo ňadra lze také nahradit obecnějším 胸部 xiōngbù *hrud'* či např. metaforickým 波 bō *vlna*.

Co se týče pohlavního styku, ve staré Číně se pro něj často používaly výrazy, ve kterých se objevovalo spojení 云雨 yúnyǔ *oblaka; déšť*.

V současné době patří k běžně užívaným výrazům 同床 tóngchuáng *společně; postel* 同房 tóngfáng *společně; pokoj*, 上床 shàng chuáng *jít, stoupat do postele*, 房事 fángshì *pokojevá záležitost*, 睡觉 shuìjiào *spát*, 发生关系 fāshēng guānxi *přihodit se; vztah*, 办事 bànshì *(něco) vyřídit*, 做爱 zuò'ài *dělat lásku*, 做 zuò *dělat*, 干那事 gàn nà shì *dělat tamtu věc*, 那女之事 nǎnǚ zhī shì *věc mezi*

mužem a ženou, 那种事 nà zhǒng shì taková věc.

Zajímavá jsou mnohdy též pojmenování skutečností se sexem a erotikou souvisejících, jako např. staré pornografické obrázky, kterým se dříve říkalo poeticky 春宫画 chūngōng huà *obrázky z jarního paláce* a to proto, že poprvé se objevily v palácích panovníků a vyobrazovaly to, co se dělo „za palácovým závěsem během jarní noci.“ Pro obrazy se scénami s odhalenými postavami se přitom používalo pojmenování 明春宫 míng chūngōng *jasný jarní palác*, pro ty decentnější se zahalenými těly potom 暗春宫 àn chūngōng *temný jarní palác*. Nebo se pornografickým obrázkům říkalo též 秘戏图 mìxìtú *obrázky tajemných hrátek*. Dnes se pro ně a pro erotické fotografie používá výraz 黄色图片 huángsè túpiàn *žluté obrázky*, který je rovněž eufemismem, spojení se žlutou barvou, barvou se přitom používá i v jiných současných výrazech souvisejících s erotikou a pornografií, např. ve výrazech pro erotické a pornografické filmy 黄色电影 huángsè diànyǐng *žlutý film* či 黄色片 huángsè piān *žlutý film*. Tento žánr je běžně nazýván též jako A 片 A- piān *A film* (A jako „adult“- *dospělý*, viz také kap. 2.5.1) nebo 成人电影 chénggrén diànyǐng *film pro dospělé* (slovo 成人 chénggrén *dospělý* se objevuje též v jiných výrazech spjatých s erotikou jako např. 成人用品 chénggrén yòngpǐn *pomůcky pro dospělé, tedy erotické pomůcky*). Další věc spojenou s lidskou sexualitou, kondom, lze zase místo 避孕套 bìyùntào *pouzdro, povlak zabraňující otěhotnění* pojmenovat obecnějším slovem 安全套 ānquántào *bezpečnostní pouzdro, povlak*.

Existují rovněž eufemismy pro homosexualitu. K nejklaštějším patří výrazy pro mužskou homosexualitu odvozené z historických příběhů jako 断袖 duàn xiù *přerušit, utrhnout rukáv*, který vychází z příběhu o císaři dynastie Západní Han jménem Duan Xian 董贤, který si raději mečem usekl rukáv, než aby vzbudil svého oblíbence a milence, nebo výraz 分桃 fēn táo *rozdělovat broskve*, pocházející z příběhu o oblíbenci vévody Linga z Wei 卫灵公, který se o nejchutnější broskev, již utrl, s vévodou podělil, místo, aby ji sám dojedl. Dále pak výrazy 龙阳 lóngyáng a 安陵 ānlíng, u obou se též jedná o jména oblíbenců, a to císařů knížete Longyanga a knížete Anlinga. Mezi další používané výrazy patří např. 同志 tóngzhì *soudruh* (dosl. *stejná vůle*) nebo 玻璃 bōli *sklo* (k původu tohoto slova viz kap.2.5.1). Pro filmy s homosexuální erotickou a pornografickou tematikou existují výrazy G 片 G- piān *G film* či GAY 片 GAY piān *gay film*.

Pro ženskou homosexualitu můžeme uvést např. výraz 磨镜 mó jìng *brousit, leštit zrcadlo*.

Eufemismus existuje např. i pro znásilnění, a to 强暴 qiángbào *násilný, brutální síla* (WEI Zaijiang, 2001; LIU Dalin, 2003; LIU Ping, LI Jianjin, 2001; LIU Qingbo, 2003; QU Dianyu, 2007).

5.4. Prostituce

Prostituce má v Číně svou dlouhou tradici a úspěšně v ní pokračuje i přes oficiální zákaz. Eufemismy pro ženy, které se jí živí, byly, stejně jako výrazy pro ženy obecně, mnohdy velmi poetické, často se v nich objevují přírodní motivy stejně jako v eufemismech pro nevěstinec. Zároveň zde najdeme též eufemismy spjaté s reáliemi s tímto jevem souvisejícími, např. speciálními mincemi používanými v nevěstincích nebo čajem, který tam byl hostům podáván.

Nevěstince v západním smyslu se v Číně začaly objevovat za dynastie Han jako místa, kde se mohli muži najíst, popít, sledovat tanec a zůstat přes noc. Nejdříve se jim říkalo 唱家 chàngjiā *dům zpěvaček* nebo 唱楼 chànglóu *pavilon zpěvaček*, později vznikl pojem 青楼 qīnglóu *zelený pavilon* a to podle zeleného laku, kterým se tam natíralo dřevo, podobně jako v bohatých domech.

Zvláštní výraz existoval dříve např. pro sluhu v pekingských nevěstincích, říkalo se mu 大茶壶 dà cháhú *velká čajová konvice*, a to proto, neboť často držel konvici s čajem a zaléval čaj.

Eufemistických pojmenování existovalo však mnohem více a to mnohdy velmi poetických jako např. 云雨乡 yúnyǔ xiāng *ves oblak a deště* (spojení 云 yún *oblak* a 雨 yǔ *deště* se, jak jsme uvedli už výše, používalo jako eufemismus pro pohlavní styk), 花宫 huāgōng *květinový palác*, 花柳场 huāliǔchǎng *místo s květinami a vrbami* (spojení 花 huā *květina* a 柳 liǔ *vrba* se používalo jako eufemismus pro prostitutky), spojení s 风月 fēngyuè *vítr; měsíc* (používané v souvislosti se záležitostmi lásky a sváděním) jako 风月场 fēngyuè chǎng *vítr; měsíc; místo, plocha*, 风月所 fēngyuè suǒ *vítr; měsíc; místo, budova*, 风月馆 fēngyuè guǎn *vítr; měsíc; budova, provozovna*, dále pak 烟花港 yānhuā gǎng *tabák; květina; ulička* apod. V současné době se používají výrazy jako např. pozápadnělé 红灯街 hóngdēng jiē *ulice červených lamp* či 红灯区

hóngdēng qū *čtvrť červených lamp.*

Pro návštěvu vykřičených domů lze použít např. výrazy 寻花问柳 xúnhuāwènliǔ *vyhledat; květina; ptát se; vrba (původně se používalo pro obdivování přírodní scenérie)* či 棉花宿柳 miánhuāsùliǔ *spát s květinami a nocovat u vrb.*

Pojmenování prostitutek existuje nespočet (pro přehled různých regionálních variant viz kap. 2.7.), jmenujeme zde alespoň některé:

小姐	xiǎojie	<i>slečna</i>
鸡	jī	<i>slepice, kur</i>
三陪女	sān péi nǚ	<i>tři; doprovázet; žena</i>
烟花	yānhuā	<i>tabák; květina</i>
风尘女子	fēngchén nǚzi	<i>vítr; prach; žena</i>
卖春的	mài chūn de	<i>ta, co prodává jaro. Znak 春 chūn jaro, jarní se objevuje v mnoha slovech spjatých s erotikou, např. 春宫画 chūngōnghuà obrázky z jarního paláce-pornografické obrázky (viz výše), 买春 mǎi chūn kupovat jaro - jít za prostitutkou či 春药 chūnyào jarní lék - afrodiziakum</i>
花柳	huāliǔ	<i>květina; vrba</i>
花姑娘	huā gūniang	<i>květinová dívka či zkrácená varianta tohoto výrazu 花娘 huāniáng</i>
应招	yìngzhāo	<i>nǚláng dívka přijímající výzvu (k odvodu, ke zkoušce).</i>

Zajímavý původ má výraz 条子 tiáozi *lístek, proužek papíru.* Kdysi bylo totiž v nevěstincích zvykem napsat jméno vyvolené na lísteček, postupně se tedy slovo s tímto významem stalo eufemismem pro prostitutku.

V poslední době vznikl také pojem pro mužského prostituta 鸭 yā *kachna* a 午夜牛郎 wǔyè niúláng *půlnoční pasák.*

Eufemismy se mohou použít i pro skutečnosti s prostitucí spojené, např. pro mince, které byly používány v nevěstincích na způsob žetonů. Zákazník po příchodu zaplatil, za což dostal tyto 春钱 chūnqián *jarní peníze* (opět se zde objevuje znak 春 chūn jaro) či

堂子钱 tángzi qián *nevěstinec (palácový chrám); peníze* a těmi poté zaplatil za erotické služby prostitutky, která za ně dostala od zaměstnavatele příslušnou odměnu.¹⁵

Protože se pohlavní choroby přenášely především pomocí těchto institucí, eufemismus pro ně vychází z pojmenování prostitutek a zní 花柳病 huāliǔbìng *nemoc květin a vrb.* (GULIK, 2009; ZHUANG Jianling 2001; YOU Guilan, 2006; LIU Dalin, 2003).

5.5. Nemanželský poměr

Pro nemanželský poměr existuje v čínštině také mnoho opisů, jako např. 漏水夫妻 lòushuǐ fùqī *unikovat, prosakovat voda; manžel a manželka*, 野合 yěhé *divoké spojení*, 干坏事儿 gān huài shì *dělat špatnou věc*, 偷鸡摸狗 tōu jī mō gǒu *krást slepici a sahat na, hladit psa*. Z těchto spojení lze vysledovat, jak Číňané nemanželský poměr hodnotí, a to jako něco špatného, divokého.

Vedle těchto výrazů existují ale též novější bez negativního náboje, jako výrazy pro milence 情夫 qíngfū *cit; muž, manžel*, milenku 情妇 qíngfù *cit; žena, manželka* nebo univerzální výrazy pro obojí pohlaví 情 qíng *člověk* 第三者 dìsānzhě *ten, ta třetí* nebo 外遇 wài yù *venku; potkat*, 婚外恋 hūnwàiliàn *láska mimo manželství* pro nemanželský poměr. Pro nemanželský poměr ze strany ženy existuje též poetický výraz 红杏出墙 hóngxìng chū qiáng *červený; meruňka; vycházet; zed'*. Speciální výraz existuje pro vydržovanou milenkou 金丝鸟 jīnsīniǎo *kanár* (HE Yun, 2002; LI Junhua, 2004).

5.6. Rozvod a život bez partnera

Rozvod představuje pro mnohé choulostivou záležitost a často může být vnímán negativně, obzvlášť tradičním pohledem. Místo spojení 离婚 líhūn *rozvést se* lze tedy použít i jiné, eufemistické výrazy jako např. 离异 líyì *opustit; rozdílný*, 分手 fēnshǒu *rozdělit; ruce (běžně se používá pro obyčejný rozchod partnerů)*, 办手续 bàn shǒuxù *vyřídít formality*, 家庭解体 jiātíng jiětǐ *rozdělení, rozpad rodiny*.

Rozvedená rodina může být označována jako 半边家庭 bànbiān jiātíng *poloviční rodina*

Zajímavé je sledovat vývoj pojmenování osob žijících bez partnera, ve kterých se odráží proměna čínské společnosti. Zatímco dříve se často používaly výrazy jako 光棍 guānggùn *holý; hůl (o mužích)* či 老处女 lǎo chǔnǚ *stará panna (o ženách)*, tedy výrazy s posměšným zabarvením, dnes se běžně používají neutrální spojení 独身 dú shēn *jediný; tělo*, 单身 dānshēn *jednotlivý; tělo*, existuje dokonce výraz 单身贵族 dānshēn guìzú *jednotlivý; tělo; šlechta*. Spojení 大龄未婚青年 dàlínghūn qīngnián *neprovdaná/neženatá mládež vysokého věku* bývá zkracováno na 大龄青年 dàlínghūn qīngnián *mládež vysokého věku*, aby se tak mluvčí vyhnul slovu 未婚 wèihūn *neprovdaný, neženatý*. Výrazy 大龄未婚男青年 dàlínghūn nán qīngnián (男 nán znamená *muž*) a 大龄未婚女青年 dàlínghūn nǚ qīngnián (女 nǚ znamená *žena*) mohou být zkráceny ještě ve větší míře, a to až na 大男 dànnán *velký muž* a 大女 dànnǚ *velká žena* (LI Junhua, 2004).

5.7. Fyzické a duševní nedostatky

Není slušné a ohleduplné mluvit před někým přímo o jeho nebo cizím nedostatku, proto se v takových případech používá eufemismů.

Může se přitom jednat o pouhé fyzické nedostatky jako tloušťka či přílišná hubenost anebo zásadní postižení jako hluchota, slepota či ochrnutí.

Tloušťka nebyla v minulých dobách v Číně zdaleka vnímána negativně, byla naopak znamením blahobytu, v poslední době to už však příliš neplatí, obzvláště ve městech. O tlustých lidech tedy se mluví raději např. s pomocí výrazů 富态 fùtài *bohatý; stav, forma*, 发福 fāfú *zbohatnout* či 丰满 fēngmǎn *bujný, hojný*.

Pro příliš hubené jedince se zase nepoužívají výrazy jako 皮包骨头 píbāogǔtóu *kožená brašna; kost* (v češtině „kost a kůže“), nýbrž raději 苗条 miáotiáo *výhonek; proužek* (protože štíhlost je v současné době velice žádaná, je tento výraz nyní používán jako „štíhlý“ však i v pozitivním významu).

K fyzickým nedostatkům patří rovněž příliš malá tělesná výška, neboť výška je pro Číňany velmi důležitá a mnohdy hraje nemalou roli při výběru partnera či zaměstnance. Zde lze použít výrazů 矮身材 ǎishēncái *malého vzrůstu, postav*, 五短身材 wǔduǎnshēncái *postava „patera krátkého“ (tj. krátkého trupu a horních a dolních*

končetin) či 娇小玲珑 jiāoxiǎolínglóng *drobný a něžný*.

Číňané považují za krásnou bílou pleť, podobně jako Evropané ve středověku. Číňanky se chrání před sluncem krémy s faktory vyššími, než jaké lze sehnat na našich trzích, nosí slunečníky a bělí se speciálními kosmetickými přípravky. Existují tedy i eufemismy pro ženy s příliš tmavou pletí, a to velice poetické, např. 黑牡丹 hēimǔdān *černá pivoňka* nebo 黑珍珠 hēizhēnzhū *černá perla*.

Vážnější tělesná postižení jako např. ochrnutí lze nahradit spojením 腿脚不方便 tuǐjiǎo bù fāngbiàn *nohy; nepohodlné*, slepotu potom 眼睛不好使 yǎnjīng bùhǎoshǐ *oči jsou špatně použitelné* či 失明 shīmíng *ztratit; jasný*, hluchotu 失聪 shīcōng *ztratit sluch*, nedoslýchavost 重听 zhòngtīng *těžce slyšet*, zápach z úst 口过 kǒu guò *ústa; přecházet (běžně se používá pro přeřeknutí)*, plešatost 谢顶 xièdǐng *uvadnout a opadat, s díky odmítnout (ve významu opustit); vrchol (zde hlava)*, 扫脑儿 sǎo nǎo'er *vymetat, odstranit; mozek, impotenci* 弱房 ruòfáng *slabý; pokoj (房事 fángshì pokojová záležitost je eufemismem pro sex)* nebo 痿疾 wěijí *atrofovat; onemocnění a poranění v boji* 挂彩 guàcǎi *pověsit; barevný (vyzdobit pro sváteční příležitost)* či 挂花 guà huā *nést; květina, pestrobarevný*.

Též nedostatky v oblasti duševní lidé pojmenovávají často nepřímou, a to např. slovem 弱智 ruò zhì *slabý; moudrost, inteligence*, které se používá pro mentálně retardované osoby.

O lakomém člověku lze zase říci, že 节约 jiéyuē *šetří*, o zbabělci, že je 谨慎 jǐnshèn *opatrný*, a o někom upovídáném, že 健谈 jiàntán *je dobrý řečník*. (HUANG Tao, 2005; HE Yun, 2002; ZHANG Tingsheng, 2000, QU Dianyu, 2007).

5.8. Marketing

Mnohdy se eufemismy užívají záměrně, aby v posluchači o nějaké skutečnosti vyvolaly lepší dojem. Jedná se o vlastně takový malý jazykový podvod a bývá využíván např. za účelem zvýšení prodejnosti zboží a služeb.

Jako příklad lze uvést slovo 二等舱 èr děng cāng *druhá třída, dosl. kabina (na lodi či v letadle)*, pro kterou se používá výraz 经济舱 jīngjì cāng *ekonomická třída, dosl. kabina*. Podobně existuje výraz 标准房 biāozhǔn fáng *standardní pokoj*, kterým

se nahrazuje spojení 三房 sān děng fáng *pokoj třetí kategorie*.

Mnohdy působí nové výrazy přehnaně až komicky, jako např slovo 皮鞋美容店 píxié měiróng diàn *zkrášlovací salón (dosl. obchod) pro obuv*, který je vlastně vznešenějším vyjádřením pro 修鞋店 xiūxié diàn *opravnu obuvi* (YOU Guilan, 2006). Zaměstnanec takového „salonu“ se potom řekne podobně, a to 皮鞋美容师 píxié měiróng shī *kosmetik obuvi* (k názvům profesí viz také další kapitola).

5.9. Povolání

Některé profese mohou být vnímány jako podřadné a zahanbující, proto se pro ně často používají zkrášlující pojmenování. Někdy mohou tato spojení působit, stejně jako výrazy v předcházející kategorii, až přehnaně a komicky. Níže k tomuto typu tabu uvádíme několik příkladů (LI Jianjun, 2004, Li Junhua, 2004):

大师傅	dà shīfu	<i>velký mistr</i> místo 厨子 chúzi <i>kuchťík</i>
环卫工人	huánwèi gōngrén	<i>dělník hygieny životního prostředí,</i>
清洁工	qīngjiégōng	<i>úklidový dělník</i> nebo
城市美容师	chéngshì měiróngshī	<i>městský kosmetik</i> místo 扫街的 sǎo jiē de <i>zametač chodníků</i>
美容专家	měiróngzhuānjiā	<i>kosmetologická specialista</i> <i>místo</i> 修眉的 xiūméi de ta, <i>která upravuje obočí</i>
歌星	gēxīng	<i>pěvecká hvězda</i> místo 歌手 gēshǒu <i>píseň; složka v označení</i> <i>některých profesí- zpěvák</i>
保安	bǎo` ān	<i>chránit, zajistit; klid</i> místo 门卫 ménwèi <i>obrana brány</i>

5.10. Zločin

Též na zločince se mnohdy berou ohledy a mluví se o nich slušně pomocí eufemismů. Příkladem je 犯罪 fàn zuì *provinit se, dopustit se trestného činu*, které se dá vyjádřit jako 失足 shīzú *ztratit; noha*, což vlastně znamená *udělat chybný krok*, či výraz 思想滑坡 sīxiǎng huápō *myšlení; sesuv půdy*, tedy něco ve významu českého „dostal se na šikmou plochu.“

Výraz 入狱 rù yù *jít do vězení* lze nahradit neurčitým 进去 jìnqù *vstoupit (někam)*, pro 出狱 chūyù *vyjít z vězení* je potom možné podobně použít 出来 chūlái *vyjít (odněkud)*. Pro opakované uvěznění existuje vyjádření 二进宫 èr jìn gōng *podruhé vstoupit do pálace*.

Existují též eufemismy pro skutečnosti se zločinem spojené jako např. 红包 hóngbāo *úplatek*, původně ve významu *červená obálka s penězi, která se dává darem např. na Nový Rok* (LI Junhua, 2004).

5.11. Ekonomické a politické eufemismy

Pro negativní jevy v ekonomice, jako je hospodářská deprese apod., existují zmírňující vyjádření, která často využívají záporu, např. 负增长 fù zēngzhǎng *záporný růst* či 市场不景气 shìchǎng bù jǐngqì *trh neprosperuje* označující *hospodářský úpadek*. Dalším výrazem s podobným významem je např. 市场疲软 shìchǎng píruǎn *trh je unavený a slabý*, používaný pro *hospodářskou depresi*. Pro *hladký, pozvolný pokles* či *oslabování* lze použít výraz 软着陆 ruǎnzhuólù *hladké přistání (letadla)*. V souvislosti s rostoucími cenami lze zase použít spojení 调价 tiáojià *regulovat ceny*.

S eufemismy se setkáme též v politice a diplomacii, kde je obzvláště důležité volit správná slova a formulace.

O chudých zemích se mluví a píše jako o 不发达 bù fādá *nerozvinutých* či jako o 发展中的 fāzhǎnzhōng de *ve vývoji* (LI Junhua, 2004; QU Dianyu, 2007; Lu Hui, 2001).

5.12. Ostatní

Kromě eufemismů z uvedených hlavních sémantických okruhů zná čínština ještě další eufemismy, např. eufemismy pro požár: 回禄 *huílù jméno boha ohně*, 祝融 *zhùróng jméno boha ohně* nebo 回祝 *huìzhù obě předcházející jména bohů ohně dohromady*, pro krev: 燕支 *yànzhī druh rostliny používané jako červené barvivo* či již zmíněné 红 *hóng červený* pro krev (viz kap. 2.5.5.) nebo eufemismy související se specificky čínskými jevy, např. 燕子窠 *yànzikē vlaštovčí hnízdo* pro opiové doupě nebo 名落孙山 *míngluòsūnshān jméno; padat; Sunshan*, které se používalo a používá ve významu dopadnout špatně u zkoušky a je odvozeno od jména songského učence Sunshana 孙山, který skončil u úřednických zkoušek jako poslední, pokud je tedy něčí jméno na seznamu ještě pod ním, znamená to, že dotyčný dopadl u zkoušky velmi špatně.

Zajímavostí je druh jakési tabu řeči, kterou používají lidé v horské oblasti v okrese Xinyi 信宜 v provincii Guangdong, když jdou do hor na dříví nebo kultivovat novou půdu. Bojí se démonů, proto mluví co nejméně a pro určité věci používají speciální výrazy, např. 喂猪 *wèi zhū krmít prase* nebo 喂狗 *wèi gǒu krmít psa* místo slova *jíst*. Speciální výrazy používají i lidé, kteří jsou posláni z hor na nákup. Např. 买滑 *mǎi huá kupovat kluzké - veřpové*, 买扁嘴 *mǎi biǎnzuǐ kupovat plochý zobák - kachnu*, 买高头 *mǎi gāo tóu kupovat vysokou hlavu - husu*, 买红菜 *mǎi hóngcài kupovat červenou zeleninu, pokrm - hovězí*, 买水菜 *mǎi shuǐcài kupovat vodní zeleninu, pokrm - rybu*, 海味 *mǎi hǎiwèi kupovat mořskou chut' - sůl*, 狗兜 *gǒu dōu psí kapsa - miska na rýži* apod. Navíc, když jsou daleko od sebe, nevolají na sebe, pouze hvízdají. (HUANG Tao, 2005)

Závěr

V práci jsme představili jazyková tabu a eufemismy v čínštině a zachytili jejich provázanost s tradiční kulturou a čínským jazykem. Jak jsme předpokládali, ukázal se jejich vliv na tento jazykový fenomén často velmi značný.

Z uvedených příkladů je zřejmé, že čínština je jazyk na jazyková tabu a eufemismy velice bohatý, uplatňují se v mnoha oblastech a sférách jazykové komunikace a nalezneme v ní dokonce i takové druhy, se kterými se v jiných široce používaných jazycích v podobném rozsahu nesetkáme, tj. tabuizování jmen ve staré Číně, které mělo na čínskou společnost i jazyk nemalý vliv. Kromě specifík čínštiny, jakými jsou velká míra homofonie a používání čínských znaků, se v něm odrážel též důraz na synovskou oddanost, oddanost panovníkovi, jeho výjimečné postavení a moc a přílišná svázanost tehdejší společnosti pravidly a normami, někdy absurdními. Zaznamenali jsme, že vliv archaických jazykových tabu je v Číně stále ještě poměrně veliký, i když samozřejmě už jen z vlastní zkušenosti víme, že pouze některých a že nejsou striktně dodržována všemi mluvčími¹⁶, podobně jako některé další jazykové jevy (především nářeční výrazy) se budou vyskytovat spíše ve venkovských oblastech. Také jsme si povšimli, že veliké množství jazykových tabu existuje díky vysoké míře homofonie v čínštině. Na jejím principu vzniká zároveň mnoho eufemismů stejně jako díky užívání znaků, což obojí patří ke specifíkům čínštiny např. oproti češtině. Rovněž zde hrají velkou roli rozdílné výslovnosti slabik v různých regionech a dialekty obecně.

Co se týče historických eufemismů ze sémantického okruhu smrti, které jsme uvedli jako demonstrativní příklady k odhalení specifík čínských eufemismů, představili jsme různé sémantické motivace jejich vzniku, z nichž některé jsou rovněž ryze čínskou záležitostí, jako např. eufemismy motivované taoistickými či čínskými mýtickými představami nebo eufemismy, které pocházejí z nějakého čínského literárního díla či z historie. Některé eufemismy pro smrt jsou ovlivněny též cizími vlivy, a to indickým (buddhismem) či evropským (křesťanstvím). Některé jsou též ovlivněny postavením jedince, o kterém se hovoří, což je projev silné hierarchizace společnosti.

Mezi těmito i dalšími eufemismy jsme našli též poměrně velký počet poetických, mnohdy přímo básnických jinotajných výrazů a čtyřslabičných spojení, čemuž v tomto jazyce s tradicí velkých básníků a esejistické tvorby jinak snad ani nemůže být.

I bez odborné komparace je z daného přehledu zřejmé, že i přes značné kulturní

¹⁶ Jako příklad můžeme uvést jednoho čínského známého, který si záměrně nechal říkat 十四 shísi čtrnáct.

rozdíly se pohled na smrt u Číňanů většinou příliš neliší od našeho, rovněž je považována za něco konečného, temného, náhlého, věčného a zlého. Vysledovali jsme též, že aby zlé proměnili v dobré, používají Číňané v náhradách mnohdy přesně opačné významy (např. 寿 shòu, 喜 xǐ).

Kromě náboženských a filozofických vlivů se v eufemismech uplatňuje též tradiční čínská symbolika barev.

Uvedli jsme též některé eufemismy z dalších okruhů, se kterými se díky odlišným reáliím v češtině a západních jazycích nesetkáme, a to např. eufemismy pro ženy s příliš tmavou pletí, eufemismy spjaté s čínskou medicínou či chovem bource morušového.

V neposlední řadě jsme ukázali, jak jazyková tabu především díky pověřivosti a snahu o zdvořilost zasahují i do jiných než jazykových rovin, např. při obdarovávání nemocných.

Protože jazyk se stále vyvíjí, nastínili jsme též konstrukční možnosti nově vznikajících eufemismů, a to především těch, které se objevují mezi uživateli internetu a do kterých se tedy promítá čím dál tím větší vliv angličtiny a též snaha o úsporné vyjádření, tendence příznačné pro moderní dobu.

Abstract

In all languages there exist some expressions that tend to be avoided because of fear, politeness, discretion or for other reasons. These expressions are called language taboos. Mostly they are substituted by more favorable or milder expressions – euphemisms.

The aim of this paper was to introduce and explore the language taboos and euphemisms in the Chinese language and their specific features in the cultural and linguistic context. The language taboos and euphemisms are classified, various modes of its origin are given and a survey of semantic scopes including examples is presented. The historical euphemisms for death are classified by their semantic motivation and their way of use, thus they make a good material for demonstration of the cultural influence on euphemisms. In addition, name taboos in ancient China, the specific phenomenon of Chinese culture and history, are introduced here in detail. Apart from these, several other specific features were demonstrated here such as the ones connected with Chinese characters and phonetics or with Chinese philosophy, religion, mythology, symbolism, courtesy, aesthetics etc.

Key-words: linguistic taboo, language taboo, verbal taboo, euphemism, Chinese, euphemisms for death, bihui

Seznam použité literatury

BALLE, Christel: *Tabus in der Sprache*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 1990. 204 s. ISBN 3631419686.

[BIAN Renhai] 卞仁海: 汉字和中国古代语讳文化. 2003年第9期广西社会科学. 2003, Cumulatively No. 99, s. 116-118. ISSN 1004-6917(2003)09-0116-03. <http://scholar.ilib.cn/A-gxshkx200309039.html> (27.10.2008).

[CHEN Chihua] 陈池华: 也谈研委婉语的几个不同侧面. 辽宁行政学院学报. 2007, Vol. 9, No. 10., s. 113-114. ISSN 1008-4053(2007)10-0113-02. [http://scholar.ilib.cn/A-ISSN~1008-4053\(2007\)10-0113-02.html](http://scholar.ilib.cn/A-ISSN~1008-4053(2007)10-0113-02.html), (4.4.2010).

[CHEN Tian, SUN Guiping] 陈天, 孙桂平: 《红楼梦》汉、英版本中“死亡”的委婉语透视. 徐州师范大学学报(哲学社会科学版). 2005, Vol. 31, No. 4, July, s. 69-72. ISSN 1007-6425(2005)04-0069-04 [http://scholar.ilib.cn/A-ISSN~1007-6425\(2005\)04-0069-04.html](http://scholar.ilib.cn/A-ISSN~1007-6425(2005)04-0069-04.html), (2.5.2010).

[CHEN Ya, WAN Jie] 陈雅, 万杰: 汉语委婉语在网络语言中的新法展. 中共南京市委党校南京市行政学院学报. 2005, No. 5, s.79-81. ISSN 1672-1071(2005)05-0079-03. <http://scholar.ilib.cn/A-zgnjswdxnjszxzyxb200505021.html>, (4.5.2010).

[DUN Yingchun] 郭迎春: 古代“避讳”之礼举要. 陕西师范大学继续教育学报. 2006, Vol. 23, No. 4, s. 41-43, 88. ISSN 1009-3826(2006)04-0041-04. [http://www.ilib.cn/A-ISSN~1009-3826\(2006\)04-0041-04.html](http://www.ilib.cn/A-ISSN~1009-3826(2006)04-0041-04.html), (14.4.2010).

FREUD, Sigmund. *Totem and Taboo*. London: Routledge, 1999. 186 s. ISBN 10: 0415210909.

FUCHSENBERGER, Wilfried. *Chinesisch-deutsches Universalwörterbuch*. 2. Aufl. Beijing: Verlag für fremdsprachige Literatur, 2002. 1514 s. ISBN 7-119-01864-7.

GULIK, Robert Hans van. *Sexuální život ve staré Číně: úvodní přehled čínské sexuality a*

společnosti zhruba od roku 1500 př.n.l. do roku 1644 n.l. Praha : Academia, 2009. - (Orient ; sv. 2). 383 s. ISBN 978-80-200-1649-2.

[HE Yun] 贺芸: 汉英语言禁忌的社会语言学透视. *学术探索*. 2002, Vol.2, No. 2, s. 146-148. ISSN1006-723X(2002)02-0146-03. <http://scholar.ilib.cn/A-QCode~xsts200202041.html>, (15.2.2008).

[HONG Chengyu] 洪成玉. *谦辞敬辞婉词词典*. 北京: 商务印刷馆, 2004. 389 s. ISBN 7-100-02965-1/ H·758.

[HUANG Tao] 黄涛. *中国民俗通志 (民间语言志)*. 山东教育出版社: 2005. 371 s. ISBN 7-5328-4791-8.

KANE, Daniel. *Knížka o čínštině*. Mirošovice: DesertRose s.r.o., 2009. 1.vyd. 208 s. ISBN 978-80-903296-1-4.

[LIU Dalin] 刘达临. *中国姓史图鉴*. 时代文艺出版社, 2003. 346 s. ISBN 7-5387-1355-7/I·1315.

[LI Junhua] 李军华: 现代汉语委婉语的社会映射与流变. *湖南科技大学学报 (社会科学版)*. 2004, Vol.7, No.5, s. 80-84. ISSN 1672-7835(2004)05-0080-05. <http://scholar.ilib.cn/A-xtgxyxb-shkx200405016.html>, (9.3. 2008).

[LI Yunfu] 李运富: 论汉字结构的演变. *河北大学学报 (哲学社会科学版)*. 2007, Vol. 32, No. 2, s.1.-7. ISSN 1005-6378(2007)02-0001-07. [http://scholar.ilib.cn/A-ISSN~1005-6378\(2007\)02-0001-07.html](http://scholar.ilib.cn/A-ISSN~1005-6378(2007)02-0001-07.html), (2.5.2010).

[LIU Ping] 刘萍: 论汉语委婉语的特征. *雁北师范学院学报*. 2001, Vol.17, No. 4, s. 12-13. ISSN 1009-1939(2001)-04-0012-02. <http://scholar.ilib.cn/A-ybsfxyxb200104006.html>, (30.4.2010).

[LIU Ping, LI Jianjun] 刘萍, 李建军: 论汉语新词语中的委婉语. *阜阳师范学院学*

报 (社会科学版). 2001, Vol. 6, No.6, s. 51- 52. ISSN 1004-4310(2001)06-0051-02. [http://scholar.ilib.cn/A-ISSN~1004-4310\(2001\)06-0051-02.html](http://scholar.ilib.cn/A-ISSN~1004-4310(2001)06-0051-02.html), (30.11.2010).

[LIU Qingbo] 刘清波: **禁忌·禁忌语·委婉语**. *殷都学刊*. 2003, Vol.2, s. 104 -107. ISSN 1001-0238-(2003)02-0104-04. <http://scholar.ilib.cn/A-ydxk200302024.html>, (8.3.2008).

[LU Hui] 陆慧: **委婉语发展趋势探究**. *南通职业大学学报*. 2001, Vol. 15, No. 3, s. 83-85. ISSN 1008-5327(2001)03-0083-03. <http://scholar.ilib.cn/A-ntzydxxb200103028.html>, (2.5.2010).

[LU Xingchen] 卢星辰: **委婉语的语用礼貌分析**. *现代汉语.语言研究*. 2007, No. 9., s. 59-60. <http://scholar.ilib.cn/A-QCode~xdyw-llyj200709028.html>, (8.3.2008).

[QU Dianyu] 曲殿宇: **委婉语的词汇表现**. *齐齐哈尔大学学报 (哲学社会科学版)*. 2007. No. 2, s. 108-110. ISSN 1008-2638(2007)02-0108-03. [http://www.ilib.cn/A-ISSN~1008-2638\(2007\)02-0108-03.html](http://www.ilib.cn/A-ISSN~1008-2638(2007)02-0108-03.html), (3.5.2010).

[REN Cheng] 任骋. *中国民间禁忌*. 中国社会科学出版社, 2004. 685 s. ISBN 7500442076.

[REN Cheng] 任骋. *中国民俗通志 (禁忌志)*. 山东教育出版社, 2005. 402 s. ISBN 7-5328-4788-8.

[SUN Xianghua] 孙向华: **汉语死亡委婉语的文化解读**. *焦作师范高等专科学校学*. 2005, Vol. 21, No. 1, s. 14-16. ISSN 1672-3465(2005)01-0014-03. <http://scholar.ilib.cn/A-jiaozsfgdzkxxxb200501005.html>, (12.1.2010).

VOCHALA, Jaromír (2003). *Čínsko-český, česko-čínský slovník*. Voznice: Leda, 2003. 1356 s. ISBN 80-7335-0114.

[WAN Jianzhong] 万建中. **禁忌与中国文化**. 北京: 人民出版社, 2001. 536 s. ISBN: 7010032815.

[WANG Guifang] 王桂芳, 姚丹丹: 从委婉语与禁忌语看语言与社会的联系. *天水师范学院* .. 2007, Vol.27, No. 4, 115-117. ISSN 1671-1351(2007)04-0115-03. [http://scholar.ilib.cn/A-ISSN~1671-1351\(2007\)04-0115-03.html](http://scholar.ilib.cn/A-ISSN~1671-1351(2007)04-0115-03.html), (2.5.2010).

[WEI Zaijiang] 魏在江: 英汉“生理现象”委婉语对比分析. *外语与外语教学*. 2001, No. 7, Serial No. 147, s. 19-21. ISSN 1004-6038(2001)07-0019-03. [http://scholar.ilib.cn/A-ISSN~1004-6038\(2001\)07-0019-03.html](http://scholar.ilib.cn/A-ISSN~1004-6038(2001)07-0019-03.html), (2.5.2010).

Wenlin Institute, Inc. 文林 *Wenlin Software for Learning Chinese*, Version 3.0. 1997-2002.

[Xiandai Hanyu Cidian] *现代汉语词典词典*. 北京: 商务印书馆, 2002. 1767 s. ISBN 7-100-03477-9.

[XIANG Rong] 向荣: 中英语言禁忌现象对比分析. *株洲师范高等专科学校学报*. 2000, Vol. 5, Nr. 2. s. 43-45. <http://scholar.ilib.cn/A-QCode~zzsfgdzkxxxb200002011.html>, (2.4.2010).

[XU Deming] 徐德明. *中国古代风俗文化丛书. 民间禁忌*. 广东教育出版社, 2003. 207 s. ISBN 7-5406-5162-8/K·95

[YOU Guilan] 游桂兰: 委婉语的修辞表现--英汉共同的委婉语言手段. *三峡大学学报(人文社会科学版)*. 2006, Vol. 28, No. 3, s. 146-148. ISSN 1672-6219(2006)03-0104-04. [http://scholar.ilib.cn/A-ISSN~1672-6219\(2006\)03-0104-04.html](http://scholar.ilib.cn/A-ISSN~1672-6219(2006)03-0104-04.html), (2.5.2010).

[ZHANG Tingxing] 张庭兴. *谐音民俗*. 北京: 中央民族大学出版社, 2000. 286 s. ISBN 7-81056-047-6.

[ZHANG Xiaoyan] 张晓燕: 人类学研究的词. *青海民族研究*. 2006, Vol. 17, No. 4. s. 22-25. ISSN 1005-5681(2006)04-0022-04. [http://scholar.ilib.cn/A-ISSN~1005-5681\(2006\)04-0022-04.html](http://scholar.ilib.cn/A-ISSN~1005-5681(2006)04-0022-04.html), (2.5.2010).

[ZHONG Jingwen] 钟敬文. *中国民俗史 (隋唐卷)*. 北京: 人民出版社, 2008, 1.vyd, 564 s. ISBN 978-7-01-006579-3.

[ZHUANG Jianling] 庄建灵: 英汉"死"和"性"委婉语的文化内涵. *漳州师范学院学报 (哲学社会科学版)*. 2001, Vol.15, No.3. ISSN 1004-468X(2001)03-88-04 <http://scholar.ilib.cn/A-QCode~zzsfxyxb-zxshkxb200103017.html>, (2.5.2010).

[ZU Daqing, SHEN Cong] 祖大庆, 沈丛: 从美学角度谈委婉语的应用. *US-China Foreign Language*. 2006, Vol 4, No. 8 (Serial No. 35), ISSN 1539-8080, s. 20-23. <http://ceps.com.tw/ec/ecjnlarticleView.aspx?jnlcattype=1&jnlptype=1&jnltype=1&jnliid=3425&issueiid=40433&atliid=565665>, (15.3..2008).